

Киши Роберт Рихард

УНГАР ХЭЛЭН ДЭХ МЭНДЧИЛГЭЭНИЙ ХЭЛБЭРҮҮД

(Мэдээлэл, харилцаа холбооны шинэ технологи
оюутнуудын хэл ярианд хэрхэн нөлөөлсөн талаар)

Улаанбаатар хот
2024 он.

*ННА 80
ДАА 400*

Редактор: *Балаж Геза
Кеслер Борбала*
Монгол хэлнээ хөрвүүлсэн: *Гүрдагва Энхтөр*
Хянан тохиолдуулсан: *Гэндэнжамц Хишигбадам*
Хэвлэлийн эхийг: *Т.Бат "Блүүм дизайн" ХХК*

ISBN: 963 463 700 0

© Кишш Роберт Рихард
Еотвөш Лорандын Шинжлэх Ухааны Их Сургуулийн Унгар хэлний тэнхим, MediaCom Kft. (1016 Будапешт, Хэдьольёогийн өргөн чөлөө 22) Шуудангийн хаяг: 1027 Будапешт, Бем усан онгоцны боомт 43.
mediacom@mediacom.hu

Дараах хүмүүст талархал илэрхийлье:

- Еотвөш Лорандын Шинжлэх Ухааны Их Сургуулийн Унгар хэлний тэнхимийн хамт олонд: Кеслер Борбала, Балаж Геза, Киш Еэнү, Хойду Михай, Сотмари Иштван, профессор Фабиан Пал, дэд профессор Куглер Норад.
- Шопроны Бержений Даниел гимназийн багш хамт олонд: Төлли Балаж захирал, Балогх Имре, Елек Эва, Штефаник Илдико, Сакал Ласло техникийн редактор түүний гэргий, Киш Ласло, Киш Ласлогийн гэргийд болон энэхүү номыг бүтээхэд үнэтэй санал зөвлөгөө өгч хувь нэмрээ оруулж тусалсан бүх хүмүүст.

Зургийн дүрүүдийг бүтээхэд оролцсон бүх хүмүүсийг онцлон талархал илэрхийлье: Ака Фридерих, Маклари-Тоот Аттила, Федор Илона, Сакал Ласло, Жужана Зладкова.

Зохиогчийн харилцаа холбооны түнш:  T-Mobile

Зар сурталчилгааны түнш:



ISBN 978-9919-9372-6-3

"Хүслийн өнгө" ХХК-д хэвлэв.



АГУУЛГА

Өмнөх үг	5
I. Мэндчилгээний тухай ойлголт, түүний гарал үүсэл.	7
II. Мэндчилгээний талаарх судалгаа, түүний ангилал	10
III. Мэндчилгээ нь өгүүлбэртэй адил юм	18
IV. Мэндчилгээ бол бүхэл бүтэн өгүүлбэр юм	25
V. Мэндчилгээ бол агуулга юм	29
VI. Мэндчилгээ бол төгс илэрхийлэмж юм	31
VII. Дохионы хэлний мэндчилгээнүүд	34
VIII. Судалгааны зорилго болон баримт цуглуулах аргачлал	52
IX. Автомат хариулагчийн мэндчилгээнүүд	56
X. Интернет мэндчилгээнүүд.	83
XI. Гар утасны мессеж мэндчилгээнүүд.	99
XII. Оюутнуудын мэндчилгээний хэлбэрүүд.	104
XIII. Систем дэх мэндчилгээний хэлбэрийг багтаасан судалгааны үр дүнг нэгтгэн дүгнэх.	166
XIV. Ашигласан эх сурвалж, ном зохиол:	183





ӨМНӨХ ҮГ

Хүн төрөлхтний харилцааны хамгийн эртний хэлбэрийн нэг бол мэндчилгээ. Энэ нь хүмүүсийн харилцааны үүд хаалга гэж болно. Харилцааны өнгө аяс нь мэндчилгээ, хүндэтгэл дээр л тулгуурлана.

Мэндчилгээ нь анх алс холд бол биет юм дамжуулах, зураг дүрс илгээх, ойр дөт бол биеийн хэл (хөдөлгөөн, дохио зангаа, дуу авиа)-ний төрөл бүрийн хэлбэрээр илэрдэг байсан ажээ.

Аажмаар авианы хэлний хөгжлийн ачаар биеийн хэлтэй хосолсон өгүүлбэр үг (бүтэц бус өгүүлбэр), улмаар бүтэц өгүүлбэрээр мэндчилгээний олон хэлбэр бий болсон байна. Мэндчилгээ нь хувь хүн, хүмүүсийн нийтлэг, овог аймаг, угсаатан үндэстний амьдралын хэв шинж, зан үйл, соёл сэтгэлгээ, шашин шүтлэг зэргээс шалтгаалж өөр өөрийн өвөрмөц онцлогтой байдаг. Нийгэм түүхийн хөгжлийн явцад мэндчилгээний хэлбэр, агуулга ч өөрчлөгдөж ижилсэж, ондооших тохиолдол байнга ажиглагдана. Хүмүүсийн энгийн болон албан ёсны харилцааны мэндчилгээ хүндэтгэлийн ёс жудаг, хэв шинж улам ялгаа заагтай болсоор ирсэн байна. Мэндчилгээ нь хүн төрөлхтний харилцааны соёлын тулгуур асуудлын нэг.

Та бүхэнд Унгар буюу Мажаарын эрдэмтэн Кишш Роберт Рихардын бичсэн “Унгар хэлэн дэх мэндчилгээний хэлбэрүүд” (Мэдээлэл харилцаа холбооны шинэ технологи оюутнуудын хэл ярианд хэрхэн нөлөөлсөн талаар) гэсэн бүтээлийг унгар хэлнээс орчуулан хүргэж байна. Энэхүү бүтээл нь мэндчилгээний талаар өвөрмөц сонин мэдээ баримттай, ийм төрлийн судалгаа хийх хүмүүст үлгэр болохоор бүтээл болно. Дэлхийн улс, үндэстнүүдийн биеийн болон авианы хэлний харилцаанд нийтлэг байдаг мэндчилгээний хэлбэрүүдээс гадна тодорхой



улс үндэстний зан үйл, соёл сэтгэлгээний онцлогийг мэдэх нь өнөөгийн болон хойч үеийнхэнд, ялангуяа албан харилцаанд нэн чухал болно.

Манай монголчууд ч мэндчилгээ, хүндэтгэлийн нэн эртний баялаг уламжлалтай. Энэ талаар хийсэн судалгаа цөөнгүй байдаг боловч орчин үеийн суурин иргэншлийн шилжилтэд хэрэглээ нь хумигдаж, өвөрмөц өнгө төрх нь бүдгэрч байгаа баримт цөөнгүй тохиолддог. Өнөөгийн залууст гадаад хэл сурах хэрэгцээ өргөжиж байгаа нөхцөлд Унгар зэрэг бусад үндэстний харилцааны туршлага, сургамжтай танилцахад энэ бүтээл хувь нэмэр болно гэдэгт эргэлзэх юун!

*Ном эрдмийн буян хишиг
дэлгэрэх болтугай.*

Доктор, профессор
Харагчууд Цэдэвийн Өнөрбаян



I. МЭНДЧИЛГЭЭНИЙ ТУХАЙ ОЙЛГОЛТ, ТҮҮНИЙ ГАРАЛ ҮҮСЭЛ

Мэндчилгээ болон түүний хэлбэрүүд нь хүй нэгдлийн үед амьдарч байсан хүмүүсийн дунд бий болсон байх магадлалтай. Тухайн үед мэндчилгээ нь нийгмийн харилцаанаас гадна амьд үлдэхэд чухал үүрэгтэй байсан (vö.Ladó 1958:422). Хоорондын харилцааг илтгэх, дайсагнасан санаагүйгээ харуулах, зэвсэг, жад, сүх хэрэглэхээс татгалзах зэрэг нь хамгийн чухал байв. Аман болон аман бус мэндчилгээ зэрэгцэн хөгжиж, өнөө үед өөр өөрийн үүргээр хэрэглэгдэн зэрэгцэн оршиж байна (vö.Bronislaw Malinowski 1953:300–1).

Дохионы хэлний мэндчилгээний гарал үүсэл нь өөрийгөө зэвсэггүй гэдгээ илэрхийлэхтэй нягт холбоотой байв (vö.Roger E.Axtell 1997:17). Чанга дуугаар мэндчилж, айх хэрэггүй гэдгийг нөгөө хүндээ ойлгуулдаг байсан. Тайван амгалан цаг үед хүй нэгдлийн үеэс уламжлагдан ирсэн мэндчилгээ нь аажмаар тодорхой хүсэлт болон хувирсан. Гладиаторууд эзэн хаандаа хүндэтгэл үзүүлэн *Аве, Цезарь!* хэмээн мэндэлдэг байсан бол дундад зууны үеийн зохиогчид бие биедээ захидал бичихдээ эрүүл энх, амар амгаланг хүсч “*Амар амгалан байх болтугай!*, *Бурхан чамайг эрүүл байлгах болтугай!*, *Бурхан чамайг амгалан байлгах болтугай!*” хэмээн мэндэлдэг байсан (In:Hegedús Attila és Papp Lajos 1991). Хожим мэндчилгээ нь шууд утгаараа хүсч ерөөхөөс гадна нийгмийн давхаргын харилцааны шинжийг илэрхийлдэг болсон. Үүний тод жишээ нь *servus humillimus* (үнэнч хүлцэнгүй зарц) хэмээх мэндчилгээний хэлбэр бөгөөд энэ нь Унгарын ихэнх мэндчилгээнүүдийн суурь болсон (vö.Kertész Manó 1996:5). Өнөөдрийг хүртэл мэндчилгээ нь хүмүүс хоорондын болон нийгмийн харилцаанд оролцогчдын захирах, захирагдах зан үйлтэй холбогдож байна. Шимон Жигмонд мэндчилгээг “Бид



бие биедээ сайн сайхан сэтгэлээ илэрхийлэх тогтсон хэлбэр юм” хэмээн дүгнэсэн (1911:149).

XIX зууны сүүл XX зууны эхний хагаст мэндчилгээний томъёоллыг гаргах боломж хязгаарлагдмал байсан. Учир нь мэндчилгээ нь тухайн үеийн нийгмийн ёс суртахуунд захирагддаг байсан (vö. Kiss Jenő 1993:208). Ахмад үеийнхэн зан заншилдаа тулгуурласан мэндчилгээний хэлбэрээ залуу үеийнхэндээ өвлүүлэн үлдээдэг.

Дэлхийн II дайны дараа зэрэг дэв байхгүй болж, нийгэм өрөнхийдөө өөрчлөгдсөнөөр эелдэг хэлбэрийн мэндчилгээний хэрэглээнд өөрчлөлт орсон (vö.Sinor Dénes 1974:545). Түүнчлэн зарим сонгодог мэндчилгээнүүдийн хэрэглээ эрс цөөрөхтэй зэрэгцэн заавал хэрэглэх шаардлагатай *Эрх чөлөө!*, *Урагшаа!* зэрэг мэндчилгээнүүд шинээр гарч ирсэн.

Шашнаас гадна тухайн үеийн улс төрийн үйл явдлууд мэндчилгээний хэлбэрүүдийн тархалт, хувьсалд нөлөөлсөн (vö. Balázs Géza 1993:39). 1950-иад оны сүүлч, 1960-аад оны эхэн үеэс мэндчилгээг залуу үеийнхэн нь ахмад үеийнхэндээ дамжуулж сургасан нь ажиглагдаж байна (vö.Kiss Jenő 1993:211). Энэ бүхэн нь үе үеийн хүмүүсийн хоорондоо болон ахмад үеэ хүндэтгэн мэндлэх мэндчилгээ үүссэнтэй нягт холбоотой бөгөөд Домонкоши Агнешийн судалгаагаар 55-аас дээш насныхны 80 хувь нь эцэг эхийгээ “та” гэж дууддаг бол 18-аас доош насныхны ихэнх нь эцэг эхээ “чи” гэдэг (Domonkosi Ágnes 2002:89). Сүүлийн 15 жилийн хугацаанд “та, чи” хэмээн дуудах мэндчилгээнд тодорхой өөрчлөлтүүд гарсныг Киш Еэнюгийн судалгаа баталж байгаа бөгөөд хүүхдүүд өвөө, эмээгээ “чи” гэх нь нэмэгдсээр байна (Kiss Jenő 1993:216).

Өнөө үед ахмад үе нь залуу үедээ бус харин залуу үе нь ахмад үедээ мэндчилгээний шинэ хэлбэрүүдийг зааж өгч буй нь илүү түгээмэл ажиглагдаж байна. Идер Золтан өнөөгийн мэндчилгээний тухай ойлголтыг дараах байдлаар тодорхойлсон байдаг: “Хосоор амьдрах, нэг нэгэндээ үзүүлэх хүндэтгэлийн илэрхийлэл нь тэдний хоорондох харилцаа тогтоох хэрэгсэл



байсан” (Éder Zoltán 1980:1249). Биру Агнеш, Толчвои Нодь Габор нар “Хэлний ёс зүй” бүтээлдээ, мэндчилгээ нь хосын харилцааны үндсэн элемент төдийгүй нийгмийн харилцааны холбогч хэрэгсэл юм хэмээн тодорхойлсон (Bíró Ágnes–Tolcsvai Nagy Gábor 1987:93). Харилцаа холбоог бүхэлд нь хамарсан хэл шинжлэлийн элементүүдийг судалж, мэндчилгээг фатик элементүүдийн нэг хэсэг болгон авч үзсэнээр тоо томшгүй олон тодорхойлолт бий болсон (vö.Balázs Géza 1993:6). Миний бодлоор мэндчилгээ нь харилцааны эхлэл болон төгсгөлийг харуулсан үндсэн элемент бөгөөд мэндлэгч талуудын нас, нийгмийн байр суурь, харилцааны байршил зэрэг шаталсан харилцааг илтгэх нийгмийн харилцаа холбоог бий болгож буй хэрэгсэл юм.

“Ба/эсвэл” гэсэн холбоос нь харилцааны эхлэл ба төгсгөл ижил байж болно гэдгийг харуулдаг. Үүний нэг жишээ нь драмын театр, кино театрт хэн нэгэнтэй мэндлэх юм. Ийм тохиолдолд харилцаа тэр үед л эхэлж, тэр даруй дуусдаг бөгөөд мэндчилгээний үүрэг нь зөвхөн эелдэг байдлыг илэрхийлж, цаашид харилцаа үргэлжлэх үйл явц өрнөдөггүй. Минийхээр, шаталсан харилцааны холбоос бүхий нийгмийн давхаргаас хамаарсан мэндчилгээнүүд алга болсон ч зарим тохиолдолд ашиглагддаг мэндчилгээнүүдээс тэрхүү харилцааг гаргах боломжтой. Тодорхой төрлийн мэндчилгээнүүдийг насанд хамааруулж болох ба зарим хэлбэрүүд нь харилцааны байршлыг ч тодорхойлдог. Тухайлбал, интернет орчинд ашиглагддаг мэндчилгээ түүнийг орлох зарим тэмдэглэлүүдийг үүнд багтааж болно.



II. МЭНДЧИЛГЭЭНИЙ ТАЛААРХ СУДАЛГАА, ТҮҮНИЙ АНГИЛАЛ

Мэндчилгээний хэрэглээний судалгааг П.Тевревк Эмил хийсэн бөгөөд тэрээр 1897 онд эелдэг боловсон хэллэгийг жагсаасан бүтээлийнхээ 7-р зүйлд “мэндчилгээний хэллэг” хэмээн дурдсан байдаг (1897:9–15, 101–8).

Кертес Манó бие даасан нэг сэдэвт бүтээлдээ, мэндчилгээний эелдэг боловсон байдлын хэлбэрийг тодорхойлсон (Kertész Manó 1996). Тэрээр эхний ээлжинд эзэн, зарцын харилцаан дахь мэндчилгээний хэлбэрүүдийг онцолсон. Мэндчилгээний талаар нэгтгэн дүгнэсэн хамгийн чухал бүтээлд Ладó Янош (1958:422–30), Шинор Денеш (1974:545–56), Идер Золтан (1980:1249–56) болон Биру Агнеш, Толцваи Нодь Габор (1987:93–149) нарын бүтээлүүд ордог.

Шинор Денеш дэлхийн хоёр дайны хооронд хэрэглэж байсан эелдэг боловсон байдлын хэлбэрүүдийн мэндчилгээг тоймлон төрлүүдийг тодорхойлж, тэдгээрийн хэрэглээнд дүн шинжилгээ хийсэн. Мэндчилгээний хэлбэрүүдтэй холбоотой бүтээлүүдийн дотроос энэхүү бүтээл нь юуны түрүүнд өөрийн туршлага дээрээ тулгуурласнаараа онцлог бөгөөд эдгээр нь судалгааны үндэс нь болдог. Шинор Денеш “Гарыг нь үнсье” хэмээн зарц нартай мөн адил мэндэлдэг байсан гэсэн бол, харин Медико Имре “Түүхэн бүтээл” номондоо зөвхөн насанд хүрсэн язгууртан эмэгтэйтэй “Гарыг нь үнсье” хэмээн мэндэлдэг байсан тухай бичсэн байдаг. Тухайлбал, тогооч эсвэл үйлчлэгч бүсгүйтэй “Гарыг нь үнсье” гэж мэндэлж болохгүй гэж хэн ч бидэнд зааж сургаагүй. Гэсэн хэдий ч тэдэнтэй “өдрийн мэнд, оройн мэнд, өглөөний мэнд” хэмээн мэндэлдэг байсан нь мэдээж. Гэхдээ гэр бүлийн эрэгтэй гишүүд эсвэл эрэгтэй зочид “Гарыг нь үнсье” гэж мэндэлвэл тэд ч гайхах байсан биз. Тэгэхээр гэрийн үйлчлэгч, дэлгүүрийн худалдагчтай



“Гарыг нь үнсье” хэмээн мэндэлдэггүй байсан (Del Medico Imre 2002/7:20). Тухайн хүмүүсийн мэдрэмжээс шалтгаалсан ойлголтууд бий болдог.

Ладо Янош 50-иад оны мэндчилгээ, мэндчилгээний хэллэгүүдийг судалсан. Идер Золтан “Хэл зүйн гарын авлага” бүтээлийнхээ мэндчилгээний тухай хэсэгт боловсон мэндчилгээний төрлүүдийн хэрэглээ, гарал үүслийн тухай өгүүлсэн. Хэл шинжлэлд мэндчилгээний хэлбэрүүд нь ихэвчлэн ярианы хэлээр, нийгмийн шууд харилцааны үед гарч ирдэг хэмээн тодорхойлсон байдаг ба энэ нь үнэхээр шууд харилцааны төлвийг илэрхийлж буй нь ойлгомжтой юм. Биру Агнеш, Толцвай Нодь Габор нар гэрбүл, найз нөхөд, танилуудын хооронд, ясли, цэцэрлэг, сургууль, ажил, албан тасалгаанд хэрэглэдэг мэндчилгээг тусад нь судалж шинжилсэн. Тэд олон нийгэд харагдах байдал гэх мэт бусад нөхцөл байдлыг хамруулан судалсан бөгөөд мэндчилгээг дагалддаг эсвэл орлуулдаг зан үйлийн элементүүдийг ч дурдсан.

Р.Хидаши Юдит (1975:181–6), Пап Дьордь (1979-80:89–103) нар мэндчилгээнүүдийг семиотик /дохио, тэмдэг/-ийн аргаар судалсан. Хэлний багш нар энэ сэдвээр жижиг, том олон төрлийн нийтлэл, судалгаа хэвлүүлснээс гадна 1981 онд унгар хэлний гол сэдэв нь мэндчилгээ, хаягийн тухай байсан (vö.Tolcsvai Nagy Gábor 1985:14).

Мэндчилгээний хэлбэрүүдтэй холбоотой сурвалжуудаас харахад Балаж Гезагийн фатик (харилцаатай холбоотой) хэлний элементүүд бүхий бүтээлүүд онцгой ач холбогдолтой байдаг (Balázs Géza 1993:402–12). Тэрээр “Хэл шинжлэлийн судалгаа” цувралд хэвлэгдсэн бүтээлдээ угсаатны зүйн харилцааны хэлбэрийг хоорондоо хамаатай болон хиллэж буй шинжлэх ухааны салбаруудтай нь харгалзуулан үзсэн. Ингэхдээ салбар хоорондын харилцааны мэндчилгээг угсаатны зүй, харилцааны онол, нийгмийн сэтгэл зүйн талаас нь авч үзэж, хэв маягийн шинж чанарыг тодорхойлжээ. Тэрээр дүгнэлтэндээ, фатик хэлний элементүүдээр голчлон ярьдаг хүмүүс мэндчилгээг өргөн ашигладаг хэмээсэн. Бид харилцаа холбоо тогтоохдоо



мэндчилгээний хэлбэрүүдийг ашигладаг бөгөөд мэндчилгээг орлуулсан хэллэг (төстэй үгс)-ийг эдгээртэй дүйцэхүйц гэж үзэх ёстой.

Мэндчилгээний албан ёсны хэлбэрүүд нь олон янз байж болно. Төрөл бүрийн фатик элементүүд нь онцгой ач холбогдолгүй бөгөөд харилцааг хадгалж, түүний талаарх мэдээллийг өгдөг. Нийгэм, улс төр, соёлын үйл явдлууд мэндчилгээний хэлбэрийг өөрчлөхөд нөлөөлдөг гэдгийг Балаж Геза онцлон тэмдэглэсэн. Түүнчлэн хэл шинжлэлийн элементүүдийг багтаасан нь хоорондоо зөрчилддөг гэж Балаж Геза үзсэн бөгөөд үүнийг ардын аман зохиолын төрөл эсвэл дэд төрөл гэж нэрлэдэг. Мэндчилгээний уламжлалт хэлбэр, илэрхийлэл нь дүрмийн онцлог шинж чанартай байдаг гэж тэр үзсэн. Мэндчилгээний зарим хэлбэр нь хувиралгүй, зарим нь хязгаарлагдмал, мөн зарим нь тоо гэхчлэн аль алинд нь шилжиж болно. Балаж Гезагийн үзсэнээр, мэндчилгээний бусад үгтэй хавсрах өргөн боломж нь хувилбаруудын тоог нэмэгдүүлдэг.

Терестьини Томаш социологийн судалгааныхаа хүрээнд өөрчлөлт шинэчлэлтийн үеийн мэндлэх ёсонд дүн шинжилгээ хийсэн (Terestyéni Tamás 2003:315). Тэрээр түүвэр судалгаан дээр ажиллаж байсан тул мэндчилгээний зарим хэлбэрийг ашиглах жинхэнэ дүр зургийг олж авч чадсан. Мөн мэндчилгээний зөвхөн 11 хэлбэрийг л сонгосон тул жагсаалтад ороогүй мэндчилгээний талаар судалгаа хийх боломжгүй байсан. Терестьини судалгаандаа хамгийн өргөн хэрэглэгддэг мэндчилгээнээс эхлээд соёл, нөхцөл байдалтай нягт уялдаатай хэлбэрүүд хүртэл өргөн хүрээний мэндчилгээний нөхцөл байдал, хэв маягийн үнэт зүйлсийг багтаасан болно. Үүний үндсэн дээр судалгаандаа *Севас!*, *Сиа!*, *Сиока!*, *Чао!*, *Чү!*, *Хело* зэрэг мэндчилгээний хэлбэрүүдийг авч үзсэн. Мөн тэрээр уламжлалт, төвийг сахисан мэндчилгээнд дараах мэндчилгээнүүдийг багтаасан: *Бурхан Өршөө!*, *Эрүүл энхийг хүсье!*, *Хүндэтгэсэн!*, *Гарыг нь үнсье!*, *Өдрийн мэндийг хүргэе!* (vö.Terestyéni Tamás 2003:315).



Терестьиний Томаш 3000 насанд хүрэгчдийг хамруулсан судалгааныхаа үр дүнд мэндчилгээг дараах байдлаар дөрөв ангилж үзсэн: 1.Албан ёсны, ёслолын буюу протокол, хамгийн эртний хэлбэрийг хослуулсан албан ёсны-уламжлалт хэв маяг. 2.Харь гаралтай *Чао!*, *Хело!* эсвэл ер бусын хэллэг болох *Сиока!* эсвэл хоёрдмол утгатай, хэл ярианы үг *Чү!* зэрэг нь ердийн, уламжлалт мэндчилгээнээс ялгаатай. Тиймээс албан ёсны, уламжлалт хэллэгийг илүүд үзсэн. 3.Уламжлалт албан ёсны байдлаас зайлсхийдэг мэндчилгээний хэлбэрийг илүүд үздэг албан бус хэв маяг нь шууд, хувийн, чөлөөтэй боловч конвенц, харилцааны ердийн аргуудаас гаждаггүй. 4.Төвийг сахисан хэв маяг нь хувийн ч биш, шууд ч биш, гэхдээ илүү алслагдсан боловч албан ёсны-уламжлалт хэв маягийн онцлог шинж чанартай ёслолын протокол эсвэл архазин шинж чанарыг агуулдаггүй. (Terestyéni Tamás 2003:316–7).

Мэндчилгээг хэв маяг болон хэрэглэгчдэд тулгуурлан ангилсан төдийгүй бусад олон зүйл дээр суурилан ангилах оролдлогуудыг ч хийсээр байсан.

Сонгодог ангилал нь мэндчилгээний томъёоллыг гурван том бүлэгт хуваадаг (vö.Tolcsvai Nagy Gábor 1987:95):

- Уламжлалт мэндчилгээний хэлбэрүүд: *Өдрийн мэнд хүргэе!*, *Баяртай!*, *Гарыг нь үнсье !* гэх мэт.
- Мэндчилгээний хэсэгчилсэн эсвэл байнгын хэлбэрүүд: *Чи өнөөдөр үзэсгэлэнтэй байна!*, *Хаашаа явж байна?*, *1000 жил чамтай тааралдсангүй!*
- Дохио зангаагаар мэндлэх: *бөхийх*, *малгайгаа тайлах*, *гар барих* гэх мэт.

(Allan Pease 1989; Montágh Imre 1985)

Эдгээр гурван ангилал нь хатуу биш бөгөөд ихэвчлэн холилдсон байдаг. Балаж Геза харилцааны төрлүүдийг дараах байдлаар ангилсан (Balázs Géza 1987:405–6):



1. Мэндчилгээний уламжлалт хэлбэр: *Сервус!, Өдрийн мэнд!, Сиа!, Гарыг нь үнсье!*
2. Мэндчилгээний уламжлалт хэлбэр+хэллэгүүд: *Сервус, хаашаа явж байна! Сиа, Эва!*
3. Мэндчилгээ орлуулагч үгс ба асуултууд (vö.Solymos Ede 1960:121; Zólyomi József 1960:121–2):
 - a) эрүүл мэндийн байдлын тухай лавлагаа: *Чи сайхан харагдаж байна!*
 - b) гадаад дүр төрх, хувцаслалттай холбоотой хэллэг (гадна тэмдэг). *Сайхан малгайтай юм!*
 - c) харилцаатай холбоотой хэллэг: *1000 жил чамайг харсангүй!*
 - d) уулзалт болох газартай холбоотой хэллэг: *Чи энд байгаа юм уу?*
 - e) саяхан хийсэн үйлдлийн тухай: *Хэцүү байна уу? (ачаа зөөх үед)*
4. Мэндчилгээний давхардсан хэлбэрүүд: *Өдрийн мэнд, гарыг чинь үнсье!*
5. Мэндлэх, сайныг ерөөх:
 - a) баяр ёслолтой холбоотой хэллэг: *Сайхан баярлаарай!*
 - b) хүний амьдралтай холбоотой мэндчилгээнүүд: *Бурхан өршөө!*

Миний хувьд бусад эх сурвалжуудад хийсэн судалгааны үр дүндээ тулгуурлан мэндчилгээг дараах хэсгүүдэд хуваасан:

- I. Дохио зангаа (*гар барих, толгой дохих гэх мэт*)
 - II. Уламжлалт мэндчилгээнүүд:
 1. уламжлалт (*Бурхан өршөө!*)
 2. заншсан (*Өдрийн мэнд хүргэе!*)
 3. үл нийцэх (*Сиа!, Хело!*)
 - III. Тусгай мэндчилгээ:
 1. бүлгийн эсвэл тодорхой нийгмийн давхаргын мэндчилгээ (*Чүси, Чүми!*)
 2. хувийн мэндчилгээ (*Делей!*)
 - IV. Мэндчилгээг орлодог хэллэгүүд болон асуултууд (*Худь вольд?*)
 - V. Мэндчилгээ, сайныг ерөөх (*Зул сарын баярын мэнд хүргэе!*)
- Мэндчилгээний уламжлалт хэлбэрүүдийг дотор нь гурван бүлэгт хуваадаг: Эхнийх нь, хүн бүр мэддэг боловч бага хэрэглэгддэг, уламжлалд суурилсан мэндчилгээний бүлэг юм.



Ийм мэндчилгээ тосгонд амьдардаг ахмад үеийнхний дунд голдуу хэрэглэгддэг (*Бурхан ивээлээ хайрлаг!*, *Бурхан хүлээж аваг!*, *Бурхан өршөөг!* гэх мэт).

Заншсан мэндчилгээ бол хүн бүрийн мэддэг, ашигладаг эртнээс хүлээн зөвшөөрөгдсөн төрөл юм (*Өдрийн мэнд хүргэе!*, *Мэндчилж байна!*, *Өглөөний мэнд!* гэх мэт).

Үл нийцэх мэндчилгээг уламжлалт мэндчилгээ гэж ангилсны учир нь *Сиа!*, *Сервус!*, *Хело!*, *Севас!* мэндчилгээнүүд нь манай хэлэнд гүн шингэсэн байдаг тул бид түүнийг гадаад эсвэл харийн, хачирхалтай хэмээн боддоггүй. Гэсэн хэдий ч тэдгээр нь харилцааны бүх нөхцөлд ашиглагдах боломжгүй тул уламжлалд үл нийцэх бүлэгт оруулсан болно.

Хувь хүний мэндчилгээний хүрээнд бид бүхэл бүтэн хэлний бүлэг эсвэл давхаргад ашигладаг мэндчилгээний үгсийг ялган ангилж үздэг (тодорхойлолтуудтай холбоотойгоор Бачат Ласло, Шебестийн Арпад судалгаа хийсэн). Эдгээр хэллэг нь тус тусдаа, агшин зуур гарч ирээд тухайн хэлнээс алга болдог тул мэндчилгээ хэмээн үзэж болохгүй. Мөн авиа дуудлагатай хосолсон мэндчилгээ, түүний хэлбэрүүдийг бие даасан бүлэг гэж үздэггүй. Энд бид мэндчилгээг орлуулдаг үгсийг хуваан ангилахгүй бөгөөд хэрэв ангилж хуваавал эцэс төгсгөлгүй олон бүлэгт хуваагдах юм. Нэг үгээр илэрхийлдэг ухагдахуун, асуултуудыг олон мянган мэндчилгээгээр орлуулж болно.

Мэндчилгээг судлахдаа тухайн хэллэг болон хот, тосгоны оршин суугчдын мэндчилгээний хэлбэрийг судлахыг оролдсон. Такач Лайош нь Апат тосгоны хэлний аялгын мэндчилгээний нэг хэсгийг судалсан. Балинт Шандор “Сөгеди үндэстэн” хэмээх угсаатны зүйн алдарт бүтээлийнхээ III-р бүлэгт боловсон мэндчилгээний хэлбэрүүдийн талаар дурдсан байдаг (1972:412–3) бол Тот Михай Баг суурин газарт хэрэглэгддэг байсан мэндчилгээнүүдийг цуглуулсан (1983: 20). Киш Еэню нь Рабо голын дагуух мэндчилгээний хэлбэрийг судлан хамгийн чухал байж болох өөрчлөлтүүдэд анхаарлаа хандуулсан. Тэрээр бүтээлдээ өнөө үед улам бүр түгээмэл болж байгаа мэндчилгээний



төрөл болох “*Сайн уу буюу Сиа*”-г дурдсан байдаг: *Сиа!* гэдэг мэндчилгээний төрөл нь дунд сургуулийн сурагчдын дунд хамгийн түгээмэл байдаг бөгөөд өргөн хэрэглэгддэг *Хело!* мэндчилгээнээс хавьгүй илүү байна. Өнөөдрийг хүртэл тухайн нутгийн онцлогийг харуулсан шинэ үг хэллэг, хэлц үг бий болсоор байгаа ч орон нутгийн чанартай, шинэ мэндчилгээний хэлбэрийг олж чадаагүй нь сонирхолтой юм (Киш Еэню 1993:225). Шандор Анна Словакийн нутаг дахь Нийтра хотын ойролцоох Колон тосгоны мэндчилгээний хэллэгүүдийг цуглуулж судалсан (Шандор Анна 1996:302–18). Тухайн тосгоны ахмад настнууд мэндчилгээний уламжлалт хуучин хэв маягийг хадгалан хэрэглэж байгаа бол харин дунд сургуулийн сурагчид мэндчилгээний шинэ хувилбарууд (неологизм)-ыг түгээсэн хэвээр байгааг тэрээр өөрийн бүтээлдээ дурджээ. Дунд үеийнхэн мэндчилгээний уламжлалт хуучин болон шинэ хэлбэрийг хоёуланг нь ашигладаг боловч мэндчилгээний сонгодог хэлбэрүүд аажмаар мартагдан алга болж, залуу хүмүүсийн хэрэглэдэг хэлбэрүүдээр солигддог байна.

Гарал үүслээр нь судалж үзвэл дотооддоо бий болсон мэндчилгээний хэлбэрүүд ч байдаг. Тухайлбал *сервус хумиллимус* мэндчилгээний унгар хувилбар нь *дорд зарц* гэсэн утгатай үг бөгөөд үүнээс *Танд үйлчилье!* хэмээх үг бий болсон (Kelemen József 106–9). Мөн гаднаас авсан мэндчилгээний хэллэг байдаг. Тухайлбал, *Адью!* хэмээх үг нь францын *Диею!* гэдэг үгнээс гаралтай. Энэхүү бүтээлдээ бид тодорхой мэндчилгээнүүдийн гарал үүслийг хэд хэдэн удаа дурдах боловч энэ нь угтаа хэлний судалгаа гэдгийг мартаж болохгүй.

Оюутнуудын мэндчилгээний хэлбэрүүд нь өвөрмөц мэндчилгээгээр баялаг бөгөөд уламжлалт бус хувилбаруудыг ашиглах нь түгээмэл байдаг (vö.Kiss Róbert Richard 1992:21). Бараг бүхий л судалгаануудад оюутнуудын дундах тусгай мэндчилгээг дурдсан байдаг бөгөөд Вача Имре “Хэл шинжлэлийн ёс зүй” номондоо (i.m. 249–62) энэ талаар нэлээд хэдэн өгүүлэл бичсэн байдаг (Силадий Ференц 1973:23, Колтуи Адам 1990:17). Үүнд бүтэн нэг бүлгийг зориулсан. Бүх судлаачдын хувьд “төрөл



бүрийн ердийн бус талархлын мэндчилгээ нь оюутнуудын дунд хамгийн түгээмэл байдаг” гэдэгтэй санал нийлдэг (Bíró Ágnes–Tolcsvai Nagy Gábor 1987:109): “Оюутны орчин нь төгсгөлгүй олон мэндчилгээ, хаягыг бий болгодог” (Tolcsvai Nagy Gábor 1985: 15), мөн “залуу хүмүүс *сайн уу, чао!* мэндчилгээ, *севас (ток)* хүртэл олон янзаар бие биетэйгээ мэндлэх нь жам ёсны зүйл” бөгөөд тэд үүнийг соёлтой хэрэглэж занших нь л чухал юм (Вача Имре 1987: 257).



Ш. МЭНДЧИЛГЭЭ НЬ ӨГҮҮЛБЭРТЭЙ АДЛЛ ЮМ

Ярианы хэсгүүдийг ангилахдаа дараах гурван зүйлсийг харгалзан үздэг. Үгийн үндэс, өгүүлбэр зүйн үүргийг судлах боломжтой (Кеслер Борбала 2002:67). Хэл зүйн дүрэм судлаачид заримдаа дөрөв дэх бичвэрийн функцийг судалж үздэг боловч түүний ангилал дахь үүрэг нь тодорхойгүй байна.

Унгар хэлний дүрмэнд ярианы гурван том бүлгийг авч үздэг. Уг дүрмээр сүүлийн үед их сургуулийн системчлэл нь үгийн үндсэн төрлүүд, харьцангуй үгсээс гадна өгүүлбэрийн бүлгийн үгсийг үндсэн нэгж гэж үздэг. Энэ нэр томъёо нь техникч Келемен Йожефийн бүтээлийн ачаар Унгарын уран зохиолд орж ирсэн (Kelemen József 1970). Өмнө нь энэ бүлгийн үгсийг латин нэрнээс гаралтай интерекцио хэмээн нэрлэж байсан, эсвэл латин нэрнээс нь таслах үг, хожим нь эхлэл үгийг тодорхойлоход ашигласан боловч үнэндээ тэр нь өгүүлбэрийн зөвхөн дэд ангилал учир бүхэл бүтэн бүлгийг нэрлэхэд тохиромжгүй юм. (Kugler Nóra 2000:299).

Мэндчилгээний хэлбэрийн ихэнхийг Келемен Йожефын судалсан өгүүлбэрийн үгсийн ангиллаар ангилж болно. Келемен Йожеф судлахдаа “эзэн биегүй өгүүлбэрийн онцлог шинж чанар нь зөвхөн нэг үгтэй, тодорхойгүй өгүүлбэр эсвэл нэг үгтэй өгүүлбэрийн хэлбэрээр эсвэл үндсэн үг болгон ашигладаг үгс” хэмээн нэрлэдэг олон үгтэй “моносилабик” эсвэл “монорхеик” өгүүлбэр (холбоо, үйлдлүүд, “өөрчлөгч”-ийг салгасны дараа үлдсэн “өгүүлбэрийн цөм” болгон ашигладгыг тогтоосон (Kelemen József 1970:11). Энд байгаа “өгүүлбэр” гэсэн нэр томъёо нь тодорхой бус өгүүлбэр (нэг үетэй, нэг үндсэн үетэй)-ийг багтаадаг. Өөрөөр хэлбэл, Келемен Йожеф энэ бүлгийн үгсийг



утга болон өгүүлбэр зүйн талаас нь тодорхойлохдоо онцлогуудыг нь харгалзан үзсэнээс гадна функциональ байдлыг мөн анхаарч үзсэн. Зарим илүү төвөгтэй, урт мэндчилгээний төрлүүдийн хувьд сэдэв ба угтвар хэсгийг салгаж болно. Тухайлбал, *Бурхан чамайг ивээг!* эсвэл *Та өдрөө сайхан өнгөрүүлээрэй!* Гэхдээ мэндчилгээний ихэнх нь хэллэгийн шалгууруудад нийцдэг. Энэ ангилал нь хэл ярианы ангилал юм. Үг хэллэг нь ихэвчлэн нэг үгтэй өгүүлбэр эсвэл нийлмэл өгүүлбэрийн хэлбэрээр ч гарч ирдгээрээ онцлогтой (Kelemen József i. m. 389). Тиймээс мэндчилгээний дийлэнх нь үндсэндээ бүтэцгүй өгүүлбэр эсвэл өгүүлбэр болгон ашигладаг үгс юм. Энэ нь үг, өгүүлбэрийн хооронд тусгай шилжилтийг бүрдүүлдэг бөгөөд өгүүлбэр зүйн хувьд энэ нь өгүүлбэрийн хооронд тусгай төрөлтэй, нэг талаас үг, нөгөө талаас өгүүлбэр юм.

Келемен Йожеф мэндчилгээг үнэ цэнээр нь ялгаж ангилаагүй, өгүүлбэрийн бүлгүүдэд хуваасан. Энэхүү байр сууринаас сэтгэл хөдлөлийн өвөрмөц илэрхийлэл болох *аан!*, *ай!*, *эй!*, *түй!*, *юй*, хүсэлтийг илэрхийлэх *чит!*, *пст!*, заах төлөөний үгс *хар!*, *нини!*, *име!*, *ха!*, бодлын агуулгыг ойлгох, мэдрэх, илэрхийлэхтэй холбоотой өгүүлбэрүүд юм. Сүүлд дурдсан ангилалд өнгө аясыг дуурайх, сэтгэл хөдлөлийг илэрхийлэх *бим-бам!*, *бумм!*, *кукуруку!*, *вау!*, *зипс*, *хам-хам*, бодолд хөглөх *хм!*, *аха!*, *апрону!*, харилцан ярианд тулгуурласан асуух агуулгатай *Хэ!*, *На!*, *Но!*, *Тийм үү?* гэх үгс, хариулах үгс *Тийм.*, *Үгүй.*, *Тэгнэ үү.*, *Ингэнэ үү.* үнэлсэн үг болох *Ларифари!* зэрэг нь багтана. Энэ бүхнээс гадна тэрээр мэндчилгээний хэлбэрийг сэтгэл хөдлөл, хүсэл зоригийн илэрхийлэл болон бодол санааны харилцааны үүднээс салшгүй гэж үздэг (хүүхдийн шүлгийн эхний мөр - тухайлбал: *Эдьедем-бедьедем, Эц-пец!* - мөн хаалтын залбирал болох *амен*). Мөн тэрээр “Энэхүү салангид бус, ялгаваргүй байдал нь анхны төлөв эсвэл хоёрдогч хөгжил байж болно” хэмээн тэмдэглэсэн (Kelemen József i. m. 88). Келемен Йожеф нийгмийн ач холбогдлыг илэрхийлсэн хэллэгийг мөн авч үзсэн бөгөөд эдгээр үг хэллэг нь дээрх ангиллуудын аль алинд нь хамаарагдаж байна: тухайлбал, *ниха!* хэмээх үг нь сэтгэл хөдлөлийг илэрхийлдэг боловч зарим



эхчүүд үүнийг хүсэл зоригийн илэрхийлэл болгон “тэрэнд хүрч болохгүй” гэсэн утгаар ашигладаг.

Келемен Йожефийн ангилал:

Mondatszó- Өгүүлбэрийн үг

Érzelemkifejező- Сэтгэл хөдлөлийг илэрхийлэх

Akaratkifejező- Хүсэл зоригийн илэрхийлэл

Mutató- Зааж чиглүүлэгч

Érzékeléssel gondolati tartalommal kapcsolatos - Сэтгэлгээний агуулгатай холбоотой

Hangutánzó – Хоолой, дуу авиа дуурайх

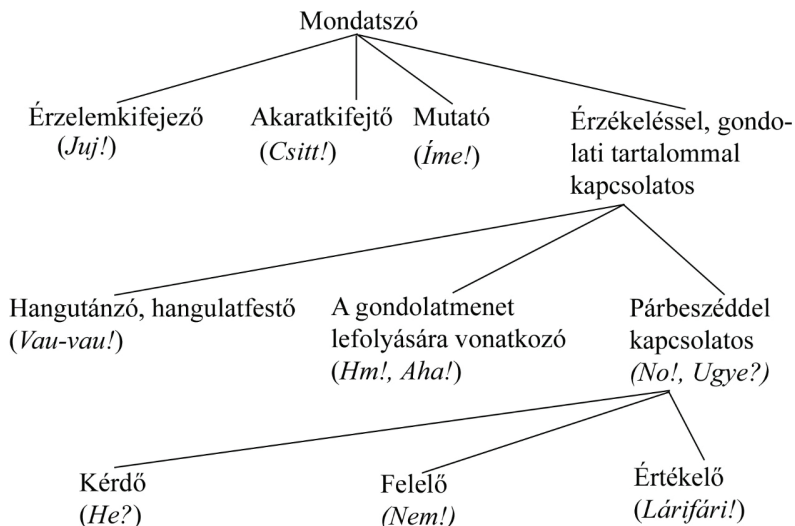
Gondolatmenet lefolyására vonatkozó - Бодох явцтай холбоотой

Párbeszéddel kapcsolatos - Харилцан яриатай холбоотой

Kérdő - Асуух

Felelő - Хариулах

Értékelő - Үнэлэх





Салангид бус:

- Мэндчилгээ
- Хүүхдийн шүлэг (*эц-пец*)
- Амен!

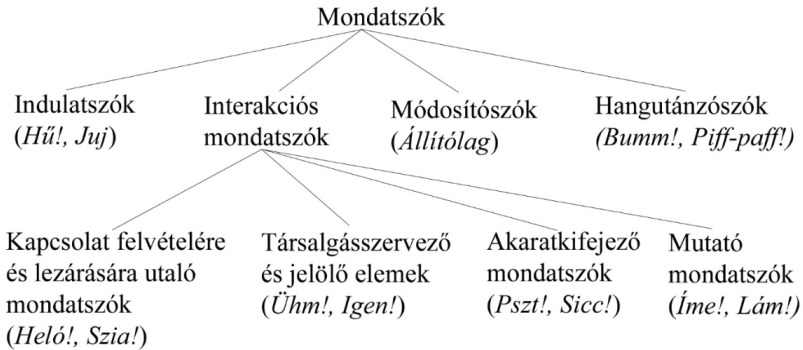
Куглер Нора унгар хэлний дүрмэнд (2000:292-304) өгүүлбэрийн үгсийн онцлогийг дараах байдлаар тодорхойлсон: өгүүлбэрийн бие даасан хэсгүүд бус, өгүүлбэрийн нэгжээс тусгаарлагдсан, тэдгээр нь бүр бүтэцгүй өгүүлбэр байж болно; тэдгээрийг хамтатгах боломжгүй, зөвхөн прагматик эсвэл модаль утгатай байна. Эдгээрээс өгүүлбэрт гүйцэтгэх үүрэгтэй нь мэндчилгээний онцлог шинж чанартай байдаг. Нэмж хэлэхэд, үл хамаарах зүйлүүд ч байдаг. *Сиа!* гэдэг үгэнд хэлбэржүүлэгч дагавар болон хувийн тэмдэг эсвэл эзэмшлийг илтгэх дагавар нэмж болно: жишээ нь, *Сиасток!*. Өгүүлбэрийн үгс нь ихэвчлэн ярианы тодорхой нөхцөл байдалд л тунхаглалын утгыг олж авдаг. Өөрөөр хэлбэл, тэд ихэвчлэн харилцааны прагматик утгатай байдаг. Энэ нь өгүүлбэр дэх бүх үгсийн шинж чанар биш юм - зүгээр л авианы үг, мэндчилгээний нэг хэсэг боловч бусад ярианы ангилалуудтай харьцуулахад тэдний шинж чанар нь ярианы нөхцөл байдлаас илүү тодорхойлогддог нь эргэлзээгүй юм.

Куглер Нора өгүүлбэрийн үгсийг дөрвөн үндсэн бүлэгт хуваасан (Kugler Nóra 2000:294): сэтгэлийн үг, харилцан үйлчлэлийн өгүүлбэрийн үгс, өөрчлөх үг, дуу хоолойг дуурайсан. Түүнийхээр, өгүүлбэрийн эхлэл үг нь сэтгэл хөдлөлүүд, мэдрэмжийг илэрхийлэхэд тохиромжтой *Ай!*, *ёой!*, *Ху!*, *Юй!*, *Фүй!* гэх мэт үгс юм. Харилцааны өгүүлбэрийн үгсийг цааш нь үргэлжлүүлэн тодорхой бүлэгт хуваах боломжтой. Энэхүү бүлгүүдэд хувааснаас харахад харилцааг нээсэн эсвэл хаасан хэллэгүүд байдаг бөгөөд үүнд: *Хэло!*, *Сиа!*, *Чао!*, *Адью!* зэрэг үгс орно. Мөн *Амен* залбирал үүнд багтдаг! Ярилцлагыг зохион байгуулах, тэмдэглэх *Ум!*, *Тийм!*, *Аха!* элементүүд нь харилцагчдын харилцааг баталгаажуулдаг. Үүний дотор *Нои?*, *Хм?* асуух өгүүлбэр, *Хат* оршил өгүүлбэр, хэлсэн зүйлийг дүгнэх *Ларифари!*, *Ходишине!* гэсэн өгүүлбэрүүд ч байдаг.



Унгар хэлний дүрмийн бүлгийн дагуу харилцан үйлчлэлийн өгүүлбэрийн гурав дахь том бүлэг нь хүсэл зоригийг илэрхийлэх *Шуц!*, *Чум!*, *Пет!* гэх мэт үгс бол дөрөв дэх нь заагч *Им!*, *Име!*, *Лам!* зэрэг өгүүлбэрүүд юм. Өөрчлөгч нь үндсэн бүлгүүдийн гурав дахь гишүүнийг бүрдүүлдэг *магадгүй*, *магадлалтай* гэх үгс, дөрөв дэх нь *Чум-чам!*, *Бумм!*, *Пиф-паф!* гэх мэт авианы үгс юм.

Унгар хэлний дүрмийн ангилал (Куглер Нора 2000:292-304)



Унгар хэлний дүрмийн ангилал (Куглер Нора 2000:292-304)

Mondatszó - Өгүүлбэрийн үг

Indulatszó - Сэтгэл хөдөлгөм үг

Interakciós mondatszó - Интерактив өгүүлбэрийн үг

Módosítószók - Өөрчлөгч үгс

Hangutánzószók - Дуу авиа зүй

Kapcsolat felvételére és lezárására utaló mondatszó - Холболтыг нээх, хаах хэллэг

Társalgásszervező és jelölő elemek - Яриа зохион байгуулагч ба тэмдэглэгээний элементүүд

Akaratkifejező mondatszók - Хүсэл зоригийг илэрхийлдэг үйл үг

Mutató mondatszók - Зүг чиг заасан өгүүлбэрүүд.

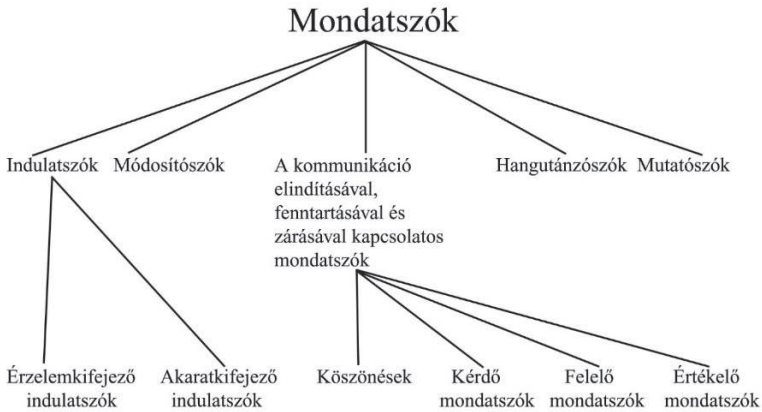


Өгүүлбэрийн үгсийг ангилах нь хүндрэлтэй. Учир нь талуудын байр суурийг тодорхойлох нь нэлээд төвөгтэй ажил юм. Хэрэв бид тэдгээрийг голчлон прагматик утгатай хэмээн үзвэл ангилахад утга учир болж чадахгүй. Бүтцийн болон синтезийн хувьд тэд ижил төстэй байдлаар ажилладаг. Илэрхийллийн үнэ цэнэ, тодорхой дэд утга, харилцаанд гүйцэтгэсэн үүрэг зэрэгт үндэслэн бүлэглэж үзэх боломжтой байж магадгүй юм. Миний бодлоор таван том бүлгийг бий болгож болно: *Au!*, *Ёой!*, *Юй!* *Чим!*, гэх мэт сэтгэлийн үгс, *магадгүй*, *магадлалтай*, *гарцаагүй* гэх мэт өөрчлөх үгс, *Сиа!* *Хэ!* гэх мэт харилцаа холбоог эхлүүлэх, хадгалах, хаахтай холбоотой үгс, *Кукуруку!* *Вау!* гэх мэт дуу хоолойг дуурайдаг үгс, *Име!* *Лам!* илтгэх өгүүлбэрүүд.

Хүсэл зоригийг илэрхийлэх үгсийг сэтгэл хөдлөлийн үгнээс салгах нь утгагүй гэж би бодсон. Сэтгэл хөдлөлийг илэрхийлдэггүй хүсэл зориг бүхий үг байдаг гэжүү? Үүний дагуу сэтгэл хөдлөлийг илэрхийлэх *Ёой!*, *Ау!*, *Аах!* үгсийг болон сэтгэлийн илэрхийлэл *Псм!*, *Чимт!* үгсийг сэтгэл хөдлөлийн үгсээр таван том бүлэгт хуваан ялгаж үздэг. Би мөн гурав дахь том бүлэг болох харилцаа холбоог эхлүүлэх, хадгалах, хаахтай холбоотой өгүүлбэрийн үгсийн дэд хэсгийг задлах болно. Үүнд, *Сиа!*, *Хело!*, *Чао!* зэрэг мэндчилгээ болон хувирдаг үгс, *Хе?* зэрэг асуух үг, *Үхүм* хариулт болон *Ларифари* үнэлгээний зэрэг үгс орно. Мэндчилгээ нь харилцаа холбоог эхлүүлэх, дуусгахтай холбоотой бөгөөд асуух, хариулах, үнэлэх өгүүлбэр нь харилцааны үйл явцыг хадгалах үүрэгтэй.



Шинэ санал болгож буй ангилал:



Хүүхдүүд, асрагч, амьтдыг дуудах үгс, мөн арга хэмжээний хаалтын залбирлын *Амен!* хоёуланг нь эдгээр бүлэгт ангилж болно. *Амен!* хэмээх үг нь миний бодлоор, шууд утга нь аль хэдийн алдагдсан (*Тийм байх ёстой!*) бас нэг төрлийн мэндчилгээ бөгөөд энэ нь харилцаа холбоог хаах үүрэгтэйгээс гадна харилцааны хамтрагч нь залбирал ба Бурханы итгэгч юм. Тиймээс Келемен Йожеф мэндчилгээ болон уулзаад салахдаа хэлдэг хэлцийг тусдаа өгүүлбэр гэж үздэг. Харин унгар хэлний дүрмэнд харилцан үйлчлэлийн өгүүлбэр доторх харилцааг эхлүүлэх, хаахад хэрэглэгддэг өгүүлбэрүүдийн дунд дурдсан байдаг бол би мэндчилгээг эхлүүлэх, хадгалах, хаахтай холбоотой үгсийг тусдаа бүлэгт ангилсан.



IV. МЭНДЧИЛГЭЭ БОЛ БҮХЭЛ БҮТЭН ӨГҮҮЛБЭР ЮМ

1. Мэндчилгээ бол өгүүлбэрийн нэг хэсэг юм

Өгүүлбэрийн нэгж нь энгийн эсвэл нийлмэл өгүүлбэрийн гишүүн юм (Deme László 1971:46–51). Энэ бүлэгт би субъект-предикатын харилцааг харуулж болох мэндчилгээний хувилбаруудын талаар ярихгүй. Хэрэв бид үг, улмаар мэндчилгээ нь үндсэндээ хуваагдаагүй өгүүлбэр болгон хэрэглэгддэг үг гэсэн үзэл бодлыг хүлээн зөвшөөрвөл, хэрвээ өгүүлбэрийн үг болон мэндчилгээ нь үндсэндээ эзэн биегүй өгүүлбэр болон хэрэглэгддэг гэсэн үзэл бодлыг хүлээн зөвшөөрвөл (Келемен и. м. 12) эдгээр томъёоллыг “Эзэн биегүй өгүүлбэр”-ийн өгүүлбэр зүйн бүлэг дотроос хайх хэрэгтэй.

“Өнөөгийн унгар хэл” хэмээх Их сургуулийн сурах бичигт эзэн биегүй өгүүлбэр (нэг гишүүнтэй)-ээр зөвхөн оршил үг, батлах (эсвэл сөрөг) хувиргагч, үг хэллэггүй өгүүлбэр (нэг үетэй)-ээс бүрдсэн өгүүлбэрүүдийг жагсаасан байдаг (Rácz Endre 1988:211).

Шинжлэх ухааны хэл зүйн дүрмэнд мэндчилгээнүүдийг мөн адил эзэн биегүй өгүүлбэрийн дунд оруулан судалдаг ба эдгээрийг нөхөж болохооргүй бүтэцтэй өгүүлбэрийн ангилалд хамааруулдаг (хэсэгчлэн ангилах боломжгүй өгүүлбэрүүд): мөн адил хуваагдаагүй өгүүлбэрийн дунд мэндчилгээний талаар хэлэлцдэггүй - энд зөвхөн урам зориг өгөх үгсийг авч үздэг - гэхдээ бүрэн гүйцэд бүтэцтэй хэсэгт (яг хэсэгчлэн ангилах боломжгүй өгүүлбэрүүд): “Бүрэн бус бүтэцтэй өгүүлбэрүүд нь нийгмийн төрөл бүрийн томъёоллыг агуулдаг: танилцуулах, талархах, уучлалт гуйх, эелдэгээр урих, угтан мэндчилэх гэх мэт томъёолол” (Tompa József 1962:62). Мөн мэндчилгээг ямар ч үед ашиглах боломжтой уламжлалт өгүүлбэрийн бүлэгт хамааруулдаг: Төрөл бүрийн нийгэмд хөгжсөн мэндчилгээ нь

ярианд “урьдчилан бэлтгэсэн”, бэлэн өгүүлбэр хэлбэрээр ордог: “Өглөөний мэнд”, “*Аз жаргалтай сайхан өдрийг хүсье*” (орон нутгийн хэллэгээр), “*Гарыг тань үнсье*” – хэмээн Синдбад шивнэн хэлсэн үг (Krúdy: Szindbád I. 91), “*Эрч хүч, Эрүүл энхийг хүсье!*” – хэмээн залуу хүү рүү гараараа дохин мэндчилсэн (Móra: Parasztjaim 87), “*Эрхэм хурандаагийн амрыг эрье*” (szatirikus elemként, Goda: A planétás e. I. 374), “*Бурхан чамтай хамт байг, Суму чамд эрх чөлөөг хүсье!*” (Tompa József 1961:254, 1962:12), гэхдээ энэхүү ангиллыг бусад шалгуураар хуваах явцад бий болсон.

Мэндчилгээ нь өгүүлбэрт үнэ цэнэтэй байдаг. Өөрөөр хэлбэл, мэндчилгээ нь өгүүлбэрийн нэгжийг бүрдүүлдэг (өгүүлбэрт өөр гишүүнээр нэмэх боломжгүй) гэх Беррар Юланы санааг үнэнд ойр хэмээн үзэж болно (“Ийм төрлийн үг агуулсан өгүүлбэр, өгүүлбэрүүд нь ердийн нэрийн дагуу хэллэггүй, ховор нэртэй бол нэг үет, илүү зөв нэг үет өгүүлбэрийн төрлүүд”; 1989:86). Мэндчилгээнүүдийг (бүлгийн эхэнд дурдсанчлан энд задлан шинжлэхгүй хэд хэдэн онцгой тохиолдлыг эс тооцвол) синтезийн үүднээс ангилахгүй, нэг үет өгүүлбэрийн бүлэгт ангилдаг (Беррар нийгмийн томъёоллыг тусгайлан авч үзээгүй, гэхдээ “ийм төрлийн үг агуулсан өгүүлбэрүүд” ерөнхийдөө өгүүлбэрийн үгсийг агуулдаг гэдгийг түүний 6 болон 7-р тэмдэглэлээс харж болно).

Унгар хэлний өгүүлбэр зүйн бүлэгт бүтэцгүй өгүүлбэрүүдийн дунд *Sua!* хэмээх мэндчилгээг ангилсан байдаг. Эзэн биегүй өгүүлбэрийн дотор нэг үг буюу тодорхойлох боломжгүй фразеологийн нэгжээс бүрдсэн төрлүүд нь тусдаа бүлгийг бүрдүүлдэг бөгөөд эдгээрийн дотор өгүүлбэрийн үгсээс бүрдсэн, засварлагдаагүй, эзэн биегүй өгүүлбэрүүд ордог. (Kugler Nóra 2000:372–9). Ерөнхийдөө өгүүлбэр дэх мэндчилгээний нэлээд хэсэг нь өгүүлбэрийн нэгж, өөрөөр хэлбэл энгийн эсвэл нийлмэл өгүүлбэрийн үүрэг гүйцэтгэдэг хэмээн дүгнэж болно. Мэндчилгээ нь синтез талаасаа голдуу бүтэцгүй (нэг үет) өгүүлбэр боловч заримдаа субъект-предикатын хамааралтай гарч ирдэг. Зарим тохиолдолд мэндчилгээ нь бүрэн бус боловч ойлгомжтой бүтэцтэй байж болно (жишээ нь: *Өглөөний мэнд!*).



2. Мэндчилгээ нь өгүүлбэрийн гишүүн

Мэндчилгээний хэлбэрүүдийн өгүүлбэр зүйн онцлог нь тэдгээрийг **голдуу бие даасан өгүүлбэр** хэлбэрээр ашигладагт оршино (*тухайлбал: Сервус!, Одыо!, Па!*). Гэсэн хэдий ч би үүнийг Келемен Йожеф шиг хатуугаар тайлбарлахгүй: “Мэндчилгээ болон уулзаад салахдаа хэлдэг үгсийг [...] зөвхөн бие даасан өгүүлбэр болгон ашиглах боломжтой” (i. m. 110, миний тайлбараар). Жишээлбэл, мэндчилгээ дуудлагатай хослон **нийлмэл өгүүлбэр үүсгэх** нь ховор тохиолдол биш юм. Эхний хувилбар: мэндчилгээний араас дуудлага орох (энэ тухай Келемен мөн дурдсан байдаг, i. m. 1129) *Сайн уу, Золи!, Өдрийн мэнд, Мария эгчээ!, Үнсье, Анушка!, Сайн байцаана уу, хөвгүүдээ!, Па, жижжээ!* гэх мэт. Хоёрдахь хувилбар: мэндчилгээ нь дуудлагын дараа ордог: *Пишта, сайн уу!, Золи минь, сайн уу!* гэх мэт. Энэ тохиолдолд *Сайн уу, Золи!* хэмээх дуудлагыг бодвол бататгах үүрэг нь арай илүү тод байна (чамайг хэн гэдгийг мэднэ, чамтай мэндчилсэн юм) илүү их үүрэгтэй. *Пишта, сайн уу!* хувилбар нь *Пишта, наашаа анхаараарай, одоо би чамтай мэндлэх болно* гэсэн утгатай. Сүүлийн хувилбарыг голчлон бид танилуудынхаа хэн нэгийг олны дотроос таньж, алсаас талархал илэрхийлэхэд ашигладаг. Дуудлагагүй олон тоон дээрх мэндчилгээнүүд нь (*жишээ нь: Сайн байцаана уу!, Баяртайцаа!*) энэ тохиолдолд утгагүй болно, харилцаанд оролцогчид хувь хүний мэндчилгээг “хаана тавихаа” мэдэхгүй эргэлзэх болно. Нөгөөтэйгүүр, Пиштаг дуудаж тэрэнд хандсанаар бид түүнийг бусдаас онцолдог. Мэдээж түүнтэй ярилцах гэж очвол бусадтай ч бас мэндлэх ёстой.

Мэндчилгээ болон дуудлага үг хэллэгээр бий болсон “нийлмэл өгүүлбэр”-ийн өгүүлбэр зүйн судалгаа нь маш сонирхолтойгоос гадна хүндрэлүүдийг мөн араасаа дагуулдаг. Үндсэндээ хоёр эзэн биегүй өгүүлбэр нь нэг бүтэн өгүүлбэрийг бүрдүүлдэг. Гэхдээ тэдний хамаарал ямар байж болох вэ? Келемени үзэж буйгаар эзэн биегүй өгүүлбэр нь өөр өгүүлбэрт дагалдах болон хамааралтай хэлбэрээр оршиж болно (энэ нь мөн “Өгүүлбэрийн үгийн найруулга, найруулга зүйн онцлог” (i. m. 110–20) гэсэн бүлэгт тусгагдсан байдаг, нөгөө талаас Демегийн үзэж буйгаар



эзэн биегүй өгүүлбэр нь тодорхой бус өгүүлбэр болон бусад өгүүлбэрийн хоорондын хамаарал гэж үздэг бөгөөд өгүүлбэр бүхэлдээ ямар ч байдлаар дүрмийн шинж чанартай байдаггүй, тэр ч байтугай “дүрмийн шинжтэй логик харилцааг (дагах) хүндрэлтэйгээр хүлээн зөвшөөрдөг” (i.m. 102). Кеслер Борбала 1977 онд бичсэн бүтээлдээ, эзэн биегүй өгүүлбэр эзэн биетэй өгүүлбэрийн хоорондын харилцаанд захирагдах боломжтой гэж үзсэн. (1977:124–5). Гэсэн хэдий ч “Modalization of Complex Sentences” бүтээлдээ “Өнөөдөр би ийм өгүүлбэрийн хамаарал (эдгээр өгүүлбэрийн аль нэг нь дуудлага үг бол) нь захирагдах ч биш, харьяалагдах ч биш гэдгийг хүлээн зөвшөөрч байна” хэмээсэн байдаг. (1989:302). Илүү сайн үгс дутмаг учраас эдгээрийг **төвийг сахисан харилцаа** гэж үздэг (1983:164–202). Дуудлага, мэндчилгээ, өөрөөр хэлбэл үг хэллэггүй хоёр өгүүлбэрийн хоорондын хамаарлыг мөн адил дүрмийн хувьд саармаг харилцаа гэж үзэх ёстой гэж би бодож байна. (vö. Kiss Róbert Richard 1999:194–8).



V. МЭНДЧИЛГЭЭ БОЛ АГУУЛГА ЮМ

Агуулга судлал (хэл шинжлэлийн агуулга) нь маш эртний шинжлэх ухаан биш боловч түүний гарал нь эртний реторикоос гаралтай (Balázs János 1985: 24). Гадаад орнуудад ч, Унгарт ч мөн адил агуулгатай холбоотой олон зуун судалгаанууд болон хураангуй бүтээлүүд хэвлэгдсэн (Balázs János, Petőfi S.János, Békési Imre, Fehér Erzsébet, Tolcsvai Nagy Gábor гэх мэт бүтээлүүд). Хэд хэдэн судлаачид уг сэдвийг тодорхойлж, агуулгыг өөрөөр авч үзсэн (жишээ нь: Дресслер, ван Дейк, Стиерле, Вундерлих, Хораньи Үжеб, Юрий Лотман, Петөфи Ш.Янош, Киефер Ференц, Деме Ласло, Балаж Янош, Бекеши Имре, Болла Калман Болла, Петөфи Ш.Янош 1982:9-10, Болла Калман 1989:54-90).

Фехир Эржибет номондоо, агуулга судлалын үр дүнгийн талаар дэлгэрэнгүй бичсэн байдаг (Fehér Erzsébet 2000). Нэг өгүүлбэр, тэр ч байтугай оршил үг ч агуулгатай байж болно (Balázs János i. m. 8–9, Béla Kálmán 1986:12) гэдгийг нийтээр хүлээн зөвшөөрдөг. Толчвои Нодь Габор өөрийн хураангуй бичвэрийн онолдоо, харилцааны нэгж, тухайлбал коммюник гэж тодорхойлж болох хэл шинжлэлийн аливаа хэлбэрийг агуулга хэмээн үзсэн (Tolcsvai Nagy Gábor 2001:14). Үүний үндсэн дээр мэндчилгээ нь өөрөө агуулга байж болно.

Роман Якобсон хэлний харилцааны зургаан үндсэн функцэд сэтгэл хөдлөл, лавлагаа, яруу найргийн, фатик, мета-лингвистик, дуудлагын (дуудлага) функц ордог хэмээн үзсэн (Roman Jakobson 1969:223 vö. Dell Hymes 1975:485–505) бол Балаж Яношийн фатик (харилцаанд хамаарах) функцийн үүргийг (конатив) бусадтай нь холбон тайлбарлаж болохоос гадна харилцаанд хамаарах эдгээр элементүүдийн тусламжтайгаар бид хэн нэгний анхаарлыг татаж, сэргээж, улмаар харилцаа дуусгавар болохыг илэрхийлэхийг хүсдэг (Балаж Янош i. m. 32–5).



Мэндчилгээ нь фатик элементүүд, өөрөөр хэлбэл бие даасан функцтэй байдаг (vö. Балаж Геза 1993:38). Мэндчилгээний хэлбэрүүд нь функциональ байдлаар тодорхойлогддог харилцааны нэгжүүд тул эдгээр нь ихэнх тохиолдолд (ярианы нөхцөл байдал) өгөгдсөн мэндчилгээний хэлбэрийг бие даасан агуулга хэмээн үзэж болно. Ийм байдлаар ижил мэндчилгээ нь үгийн сангийн хувьд хэллэг, синтезийн хувьд нэг үет өгүүлбэр, агуулгын хувьд бие даасан гэх мэтээр зэрэгцэн оршиж болно.



VI. МЭНДЧИЛГЭЭ БОЛ ТӨГС ИЛЭРХИЙЛЭМЖ ЮМ

Жон Аустин 1962 онд бичсэн “How to Do Things with Words” хэмээх бүтээлдээ, гүйцэтгэлийн илэрхийлэл гэж нэрлэгддэг зүйлийг анх авч үзжээ (John Austin 1962). Энэ тохиолдолд үг хэлэх нь аливаа харилцааны үйлдлийг дуусгаж байгаа үйлдэл юм. Харилцагч нь бодит зүйлийг дүрслэхгүй, шууд л авиагаар илэрхийлэх замаар үйлдэл хийж болдог. Хэн нэгэн “*Чамд энэ өдрийн мэнд хүргэе!*” гэж хэлэхэд тэр даруй танд энэ өдрийн мэндийг хүсч байгааг ойлгоно (vö. Pléh Csaba-Radics Katalin 1982:92–3). Хэл шинжлэлийн хувьд гүйцэтгэх боломжтой үйлдлүүдийг хэрэгжүүлдэг хэллэгийг Аустин гүйцэтгэлийн илэрхийлэл гэж нэрлэдэг. Эдгээр илэрхийлэл нь ихэвчлэн асуулт асуух нь утгагүй гэдгээр тодорхойлогддог: энэ мэдэгдэл үнэн үү, худал уу. Илтгэгчийг үг хэлэнгүүт үйлдэл нь аль хэдийн гүйцэтгэгдсэн байдаг. Мэндчилгээнүүдийн дотроос ганц эсвэл олон тоогоор хэрэглэж болох үгс нь гүйцэтгэлийг илэрхийлдэг. Жишээлбэл: *Мэндчилж байна!*, *Мэндчилье!*, *Өглөөний мэнд хүргэе!*, *Өдрийн мэндийг хүргэе!*, *Өглөөний амгаланг айлтгая!*, *Өглөөний мэнд!*, *Оройн мэнд!*, *Оройн амгаланг айлтгая!*, *Мэндчилсэн!* гэх мэт. Мэдээжийн хэрэг, илэрхийлэл ашиглахад үргэлж гүйцэтгэлтэй байдаггүй. Хэрэв бид “Ангийнхан танд энэ өдрийн мэндийг хүргэсэн” гэж хэлбэл өнгөрсөн хугацаанд болсон нөхцөл байдлын талаар ярьж байна гэсэн үг (vö. Pléh Csaba-Radics Katalin 1982:93).

Карл Бюхлер хэл шинжлэлийн функцийг тодорхойлолтдоо, Соссюр, Гуссерл, Фреж нар функцийг төлөөлөх, илэрхийлэх, урин дуудах гэх мэтээр ялгадаг гэжээ.

Хэл шинжлэлийн илэрхийлэл нь бодол санаа, төсөөлөл, бодит байдлыг дүрслэн харуулахаас гадна илгээгч ба тэмдэг



(илэрхийлэл) хоорондын хамаарал мөн тэмдэг ба хүлээн авагчийн хоорондын харилцааг илэрхийлдэг (дуудлага хийх функц). Хожим нь энэхүү гурван функцтэй загварыг Роман Якобсон нэмж оруулсан. Харилцаанд хамаарах шинж чанарыг илэрхийлдэг фатик функцээр өргөжсөн гэсэн үг. Гүйцэтгэх илэрхийлэмжтэй мэндчилгээний хувьд ихэнх тэмдгүүдийн хувьд энэ нь хамгийн чухал үүрэг гүйцэтгэдэг ч төлөөлөх үүрэг үндсэндээ байхгүй байна. Гүйцэтгэлийн мэндчилгээний хувьд бид илэрхийлэх функцийг олж хардаг бөгөөд Бюлерийн анхны онолд зөвхөн харилцааны туслах функцууд болох урилга өгөх функц хэвээр байна. Аустин түүнийг locutionary, locutionary and perlocutionary үйлдэл гэж нэрлэсэн боловч сүүлийнх нь тунхаглалын үр дагавар юм. Хэл ярианы үйлдэл нь өөрөө хэлсэн авианы дараалал, өөрөөр хэлбэл өгүүлбэр бүтээх, хэлэх үйлдэл, дүрслэх үйлдэл юм. Perlocution гэдэг нь тухайн харилцагчдад үзүүлэх нөлөө. Тиймээс энэ нь тэмдгийн дуудлагын функцтэй нягт холбоотой байдаг.

Балаж Гезагийн үзэж буйгаар фатик хэлний үйлдлүүд (perlocutionary) нь хэл ярианы үйлдэл юм (Balázs Géza 1993:20). Миний бодлоор мэндчилгээ нь хэлбэрийн хувьд хэллэгийн үйлдэлтэй давхцаж болдог: засварласан дуудлагын дараалал нь өөрөө үйлдэл байдаг тул хэллэгийн үйлдэл нь хэлний актгүйгээр биелэх боломжгүй, үргэлж хамт байдаг. Мэдээж хэрэг, энэ нь ярилцагчдаа нөлөөллийг бий болгодог.

Судлаач Серл ярианы үйлдлийн онолыг гурван үндсэн төрөлд хуваасан:

1. Саналын агуулгын талаарх урьдчилсан таамаглал. Энэ нь өнгөрсөн үеийн зарим үйлдэл байх боломжтой (жишээлбэл, талархал илэрхийлэх үед). Гэхдээ энэ нь бас орхигдож болно (жишээлбэл, мэндчилгээний хувьд).
2. Бэлтгэлийн дүрэм. Үйлдэл нь зорилго, утгатай байх ёстой (жишээлбэл, хэн нэгэнтэй уулзах – мэндлэх).
3. Шударга байх дүрэм. Гүйцэтгэл нь энэхүү сэтгэцийн төлөв байдлын (итгэл үнэмшлийн) илэрхийлэл юм.
4. Үндсэн дүрэм (үүрэг хүлээх). Мэндчилгээний хувьд ихэвчлэн



агуулга, чин сэтгэлийн нөхцөл байдаггүй. Бэлтгэл дүрмийн мөн чанар нь мэдэгдлийг хүлээн авагчтай уулзах эсвэл холбоо барих ёстой бөгөөд хамгийн чухал дүрэм бол эелдэг байдал, өөрөөр хэлбэл сонсогчийг дахин таних явдал юм.

Мэндчилгээг гүйцэтгэлийн илэрхийлэл болгон судлах нь өөр олон сонирхолтой зүйлийг агуулдаг (тодорхой - далд утгыг салгах гэх мэт). Плех Чаба, Кифер Ференц, Балаж Геза зэрэг унгар судлаачдын судалгааны бүтээлд тулгуурлан энэ салбарын мэргэжилтнүүдэд цаашид хийх ажил хүлээгдэж байна.



VII. ДОХИОНЫ ХЭЛНИЙ МЭНДЧИЛГЭЭНҮҮД

Аман бус мэндчилгээ нь аман мэндчилгээтэй адил эртнийх бөгөөд зарим талаараа түүнээс эртний үеийнх ч байж болох юм.

Хүй нэгдлийн үед мэндчилгээний үүрэг нь тухайн овогт харьяалагдахаа илэрхийлэх мөн амьд үлдэх агуулгатай юм. Нэг нь нөгөө хүндээ аюул учруулахгүй, дайсагнасан ямар нэгэн санаагүй гэдгээ илэрхийлэн алсаас дохио өгөх ёстой байв. Эхэн үедээ тэд гараараа даллаж, зэвсэггүй гараа харуулдаг байсан бол сүүлдээ дуу чимээгээр илэрхийлдэг болсон.



Зэвсэггүй гараа үзүүлэх



Гараараа мэндлэх

Ерөнхийдөө мэндчилгээ нь эндээс эхтэй. Эрт үед аман бус мэндчилгээ тархсан байсан. Квинтилианы (МЭӨ 35 - МЭӨ 96) үзсэнээр, дохионы олон янзын хэлбэр нь аман хэлбэрийн харилцаатай мөн адил баялаг байсан. Вильгельм Вундт, Эдвард Сапир, Зигмунд Фрейд, Дэвид Эфрон, Эрвинг Гофман, Пол Экман, Уоллес Фризен, Рэй Бирдвистелл нар аман бус харилцааны



судалгаанд тодорхой үүрэг гүйцэтгэсэн. ХХ зуунд аман бус харилцааны хэлбэрийг шинжлэх ухааны үүднээс ангилсан. Хэд хэдэн хувилбарууд бий болсон бөгөөд энэ төрлийн харилцаа холбоо нь бие даасан түвшинд явагддаг уу эсвэл аман код хэлбэрийн харилцаа юу гэсэн хэд хэдэн санал байдаг.

Банцеровский Янус дохио зангааг тусад нь биш, харин аман харилцааны хамт судлах ёстой хэмээн үзсэн (Bańcerowski Janusz 2003:5). Хэлний бус харилцааг хэлнээс өөрөөр төсөөлж болно гэсэн үзэл өмнө нь бий болсон ч аман болон аман бус кодууд бие биенээ нөхөж, харилцан уялдаатай байж л үр дүнтэй харилцааг баталгаажуулж чадна хэмээн Банцеровский үзсэн. Гэсэн хэдий ч жишээлбэл, дүлий, хэлгүй хүмүүсийн дохионы хэлний тухай бодох юм бол энэ үзэл бодол зарим талаараа зөрчилддөг. Дүлий хүмүүсийн дохионы хэл нь хэл ярианы хэрэглээ, яриа гэдэг нь эргэлзээгүй. Гэхдээ тэр нь сонсогдохгүй учраас аман кодгүйгээр үр дүнтэй харилцаа холбоо гэж үзэж магадгүй юм. Мэдээжийн хэрэг, тэдний дохионы хэлэнд морфем, үг, үгийн анги байдаг тул энэ утгаараа аман хэл гэдгийг хэлэх ёстой. Үүний зэрэгцээ тавьсан зорилгодоо хүрэх тохиромжтой харилцааны үйл явц нь онцгой тохиолдлуудад аман бус кодгүйгээр бас байж болно.

Аман болон аман бус илэрхийлэлийн хэлбэр нь хүүхдүүд талбай дээр хөл бөмбөг тоглож байх үед өөр хоёр тоглогч тухайн багт нэгдэхтэй төстэй байж магадгүй юм. Ингэснээр баг илүү үр дүнтэй байх магадлалтай ч бас тийм биш байж болох бөгөөд онцгой тохиолдолд шинээр орсон тоглогчид нөхцөл байдлыг улам дордуулж болзошгүй (жишээлбэл, багийн ойлголцол дохио зангаа биеийн хэлэмжээр ойлголцож чадахгүй үед гэх мэт). Гэсэн хэдий ч ихэнх тохиолдолд дохио зангаа нь дангаараа биш, харин аман харилцааны хамт биелэлээ олдог нь гарцаагүй үнэн юм.

Генератив хэл зүй нь дохио зангааг авч үздэггүй бол танин мэдэхүйн хэл шинжлэлийн төлөөлөгчид дохио зангаа нь үг хэллэг, өгүүлбэрийн нэгэн адил хэлний салшгүй хэсэг гэж үздэг. МакНейл дохио зангаа ба ярианы хэлийг хүний сэтгэхүйн үйл явцыг илэрхийлдэг систем хэмээн үзсэн (McNeill 1992:92).



МакНейл дохио зангааг таван төрөлд ангилсан боловч Дэвид Эфроны ангилал нь үүнээс ч энгийн бөгөөд олон нийтэд хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдаг. Үүнээс үзэхэд үгийн агуулгаас үл хамааран бие даасан утгатай дохио зангаа болон аман хэллэгтэй уялдуулан утгыг илчлэх дохио зангаа мөн байдаг. Миний бодлоор дохио зангаа нь нэгээс олон утгатай байдаг бөгөөд аман мэдээлэлд үндэслэн тохирох утгыг сонгож болдог. Жишээ нь, *гар барих*.



Мэндлэхдээ, баяр хүргэхдээ, санал нийлэхдээ гар барьдаг хүний орон зай жижиг улсууд (тухайлбал, АНУ)



Мэндлэхдээ, баяр хүргэхдээ, нийлэхдээ гар хувь санал барьдаг хувь хүний орон зай том улсууд (тухайлбал, Төв Европ, Унгар улс)

Гар барих нь хэн нэгэнд баяр хүргэх, талархлаа илэрхийлэх эсвэл тохиролцоонд хүрснээ батлах гэх мэт утгатай. Рожер Э.Акстел дэлхий дээрх олон янзын дохио зангааны мэндчилгээний талаарх дүр зургийг гаргасан (Roger E. Axtell 1997).

Мэдээжийн хэрэг, аман бус мэндчилгээ нь цаг хугацаа, газар орны хувьд өөрчлөгдөж, соёлын хүчин зүйлээс хамаардаг гэдгийг мэдэх нь чухал юм. Фатик нэр томъёог бүтээгч Бронислав Малиновский угсаатны судлаач байсан бөгөөд хүмүүсийн харилцааны дадал зуршлыг ажиглаж байсан нь санамсаргүй хэрэг биш юм.



Гар барих мэндчилгээний гарал үүсэл нь тодорхойгүй. Ромын эзэнт гүрний үед иргэд бие биенийхээ гар, шууг барин мэндэлдэг байсан ч зарим антропологичдын үзэж байгаагаар өнөөгийн бидний мэддэг гар барилт хэдхэн зуун жилийн настай ч байж магадгүй юм (Roger E. Axtell 1997:32).



Тохой өргөн мэндлэх



Шууг барин мэндлэх



Шууг барин золгон мэндлэх



Шууг зөрүүлэн мэндлэх

Гэхдээ гар барихын тулд гараа урагш сунгаж, алгаа дээш доош харуулан хуруунуудаараа бие биедээ хүрч байгаа нь мэндчилгээ дэвшүүлж буй хүнд зэвсэг байхгүй гэдгийг илтгэж байгаа хэрэг юм.



Гарын алгаа дээш харуулах нь зэвсэггүй гэдгээ илтгэнэ



Гарын алгаа доош харуулах нь зэвсэггүй гэдгээ илтгэнэ



Нэг алга хавсран хурууны үзүүрээр шүргэн мэндлэх



Хоёр алгаа хавсран хурууны шүргэн мэндлэх

Унгарын тариачны нийгэмд эрчүүд л гар барьдаг байсан (Balázs Géza 1993:14). Унгарын зүүн хэсэгт эмэгтэйчүүд эрэгтэйчүүдтэй гар барин мэндлэхийг хориглодог байсан бөгөөд хэрвээ ингэж мэндлэх юм бол тэд дотно харилцаатай гэдгээ хүлээн зөвшөөрсөн гэж үздэг байна. Түүнээс хойш энэ мэндчилгээ дохионы хэлнээс алга болсон.

Дэлхийн өнцөг булан бүрт янз бүрээр гар барьж мэндэлдэг. Ахмад хүн түрүүлж залуучууд руу хандан гар баридаг газар байдаг бол зарим газарт бусад нь санаачлагыг гартаа авах ёстой (хэрэв та санаачлахгүй бол гар барихгүйгээр мэндэлдэг).

Унгарт ийм ялгаа тийм ч тод харагддаггүй, харин ёс зүйн дүрэм нь энэ асуудлыг зохицуулдаг бөгөөд эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүсийн



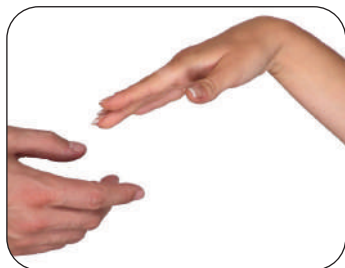
харилцаанд ихэвчлэн эмэгтэй хүн эхлээд гараа сунгах ёстой. Гэхдээ энэ “жор” алга болж байна.



Ёс зүйн хувьд эмэгтэй хүн эхлээд сунгана



Эсрэг хүйсний хүмүүс гар гараа барих



Бүсгүйчүүд ихэвчлэн алгаа доош харуулан, бугуйгаа нугалан гараа сунгадаг



Гар барин мэндлэх нь хэлбэрийн хувьд харилцан адилгүй байдаг бөгөөд Унгарт энэ нь тухайн хүнээсээ л хамаардаг. Харин Хойд Америкт хурууны үзүүрээр сулавтар гар барихыг загасны сулхан гар барилт гэж нэрлэдэг (Allan Pease 1989:42). Японд гарыг чанга атгаж барих нь түрэмгийллийг илтгэдэг. Богино, бат бөх гар барилт нь Хойд Европт илүү дэлгэрсэн. Алс дорнодод эмэгтэйчүүд ийн мэндлэх нь ховор боловч хэн нэгэн тэдэн рүү гараа сунгавал хүлээн авдаг. Исламын орнуудад гадны эрэгтэй хүн эмэгтэй хүнд хүрч болохгүй, тиймээс гар барилцдаггүй. Арабын зарим орнууд болон Хойд Америкт эрэгтэй нь зүүн гараа атгалцсан гар дээрээ тавин мэндэлдэг. Энэ нь илүү дотно, нөхөрсөг байдлыг илтгэдэг. Энэ мэндчилгээ Оросод нь их тархсан байдаг.



Зүүн гараараа давхарлан барих нь баталгаажуулалтын нэг хэлбэр юм

Энэ нь ихэвчлэн Өмнөд Америкт хэрэглэгддэг. Унгарт ч бас байдаг бөгөөд голчлон эсрэг хүйсний хүмүүс ингэж мэндэлдэг.



Хурууны өндгөөрөө хүрэлцэн мэндлэх

Ойр дотны найзууд мөн эмэгтэйчүүд хоорондоо мэндлэхдээ хурууныхаа өндгийг шүргэлцүүлдэг. Төв болон Баруун-Европт, АНУ-д ч ийнхүү мэндэлдэг. Мөн хоёр гараараа мэндлэх, баруун гарынхаа хурууг зүүн гарын хуруунд, зүүн гарын хурууг баруун гарын хуруунд хүргэж мэндлэх мэндчилгээ ч элбэг байдаг. Унгарт энэхүү мэндчилгээг зугаа цэнгээний газрууд мөн худалдааны төвүүдийн орчимд голлон ашигладаг.



Гарын хуруунуудаар шүргэлцэх



Эмэгтэйчүүд хоорондоо хуруугаараа хүрэлцэн мэндлэх

Дунд хуруугаараа хүрэлцэн мэндлэх нь Төв Африкт нийтлэг байдаг, харин Европт ховор тохиолддог (энэ мэндчилгээний үед гарын дунд хуруунуудаараа хүрэлцэн мэндэлдэг).



Дунд хуруугаа хүрэлцэн мэндлэх нь (Төв Африк)

Унгарт гар үнсэн мэндлэх нь “Гарыг чинь үнсье” гэж хэлэхтэй харьцуулахад маш ховор тохиолддог (Deme László, Grétsy László, Wacha Imre (szerk.) 1987: 93–149). 1990-ээд оны өөрчлөлтөөс хойш энэ төрлийн мэндчилгээ нь томоохон хүлээн авалтууд дээр дэлгэрч байна. Католик шашны зан үйлд хамба лам нарын гарыг үнсэж мэндэлдэг ч үнэндээ энэ нь бөгжний үнсэлт бөгөөд сүмийн бэлгэ тэмдэг болсон загасчны бөгжийг үнсдэг.

Гар үнсэх мэндчилгээ нь Мария Терезагийн үед Испанийн хааны ордноос Хабсбургийн ордонд тархсан байх магадлалтай. Энэхүү мэндчилгээ нь өнөөдөр Унгарт нэлээд түгээмэл бөгөөд



өмнөх болон одоо үеийн хэрэглээний талаар хэд хэдэн судалгаа бий. Гэхдээ хэрэглэгчдийн хүрээний талаарх санал бодол өөр өөр байдаг энэхүү мэндчилгээ нь өнөөгийн унгар хэлэнд тоо томшгүй олон хэлбэр, хувилбараар оршсоор байгаа.

1764 онд Братиславын Парламентад Мария Терезатай анх ийм үгсээр мэндчилж, дараа нь түүний гарыг үнссэн.



Гарыг нь харж үнсэх



Эрэгтэй нь эмэгтэйн нүд рүү нь харж, гарыг нь үнсэх

Мэндчилгээний хэлбэрүүдээс үүссэн аман мэндчилгээ нь унгар хэл дээр олон хувилбаруудтай байдаг бөгөөд бусад хэлүүд дээрх (*жишээлбэл, чех*) шиг мартагдан алга болж, бас шинээр түгэн тархсан байдаг.

Тэврэлт нь найз нөхөд, хамаатан садан, танилууд, удаан хугацаанд уулзаагүй гэр бүлийн гишүүд хоорондын дохионы хэлний мэндчилгээний нийтлэг хэлбэр юм. Гарал үүсэл нь гар барихтай адилхан. Эрт цагт болон дундад зууны үед бие биетэйгээ тэврэлдэн мэндлэх нь уулзсан хүмүүс өмсөж байгаа хувцасныхаа ард ямар нэгэн зэвсэг нуугаагүй гэдгээ илтгэж буй хэлбэр байв.



Тэврэлт

Хойд Америк, Европт мөн Унгарт тэврэлт нь гар барихыг бодвол илүү их итгэлцлийг төрүүлсэн мэндчилгээний хэлбэр юм. Болив улсад тэврэх үедээ нуруу руу нь зөөлхөн алгаддаг (Allan Pease 1989:47).

Унгарт мэхийж мэндлэх мэндчилгээ мартагдаж байгаа ч Алс Дорнодын орнуудад, ялангуяа Японд бөхийх нь мэндчилгээний илэрхийлэл хэвээр байна (Kiss Róbert Richard 1994:28). Бөхийх мэндчилгээний гарал үүслийг нийгмийн давхаргаас хайх ёстой. Доод тушаалын хүмүүс өндөр албан тушаалтанд хүндэтгэлээ илэрхийлэн бөхийж мэндлэхдээ нүд рүү харах ёсгүй.



Мэхийн ёслох үедээ доош газар руу харах ёстой

Орчин үед мэхийн ёслох нь зарц, доод түвшнийхний мэндчилгээний хэлбэр байхаа больсон. Харин эсрэгээрээ хүн бүр хэрэглэж заншсан, хүндэтгэсэн харилцааны илэрхийлэл болсон.

Япончуудын хувьд нийгмийн давхарга дахь зэрэг дэвээс үл хамааран хүн бүр мэхийн ёсолдог. Хэн түрүүлж, хэр гүн мэхийх нь хамаагүй юм. Зэрэг дэв эсвэл насны ялгаанаас үл хамааран гүн мэхийн ёслох ёстой. Японд дохионы хэлээр мэндчилгээ дэвшүүлэхэд тухайн хүний зэрэг дэв, ажлын болон бизнесийн байр суурь чухал байдаг. Тухайлбал, үндэстэн дамнасан корпорацийн дунд шатны менежер жижиг компанийн топ менежерийн дараа бөхийж ёсолдог.

Дохионы хэлний дараах хэлбэрүүд мэндчилгээ Ойрхи Дорнодод түгээмэл хэвээр байна: тэд баруун гараараа зүрхээ дарж, дараа нь духан дээрээ хүрч, үүний дараа эвтэй байх утга бүхий *салем алейкум* гэх мэт үгсийг хэлэхдээ толгойгоо бага зэрэг дохидог.

Roger E.Axtell-ийн судалгаанаас “*салем*” мэндчилгээний өөр хувилбар Малайзд байгааг харж болно: гараа сунгаж, хурууны үзүүрт хүрч, дараа нь хоёр гар дахин цээжиндээ хүргэдэг (гэхдээ мэндчилгээний энэ хэлбэр нь эсрэг хүйстний дунд түгээмэл байдаггүй).



Баруун гараараа зүрхэндээ, дараа нь духан дээр хүрч, эцэст нь дээшээ эсвэл гадагшаа далладаг бөгөөд ингэхдээ толгойгоо бага зэргийн дохидог



Европчуудын дунд өнөөдрийг хүртэл хачирхалтай санагдахаар мэндчилгээнүүд байсаар л байна. Шинэ Зеландын маоричууд нөхөрлөл, ойр дотно гэдгээ илэрхийлэн хамраа шүргэлцүүлэн мэндчилдэг. Эскимосчуудын хувьд ч ийм мэндчилгээ нь илүү дотно гэх утгыг илэрхийлдэг (Roger E. Axtell 1997:34).



Хамраа шүргэлцүүлэн мэндлэх нь Шинэ Зеланд болон эскимосчуудын дунд байдаг.

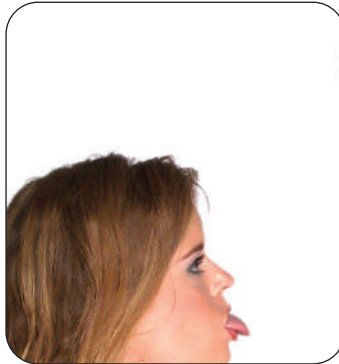
Зүүн Африкийн зарим овог аймгууд бие биенийхээ хөл рүү нулимж мэндэлдэг.



Нулимаг нь нөхөрсөг байдлын илэрхийлэл бөгөөд тэд мэндлэхдээ гараа нуруундаа үүрдэг



Төвдийн уугуул иргэд заримдаа хэлээ гарган мэндэлдэг.



Хэлээ гарган мэндлэх

Барре нь, эскимосийн зарим овог аймгийнхан мэндлэхдээ бие биенийхээ толгой, мөр рүү гараараа цохидог бол баруун хойд Амазонийн уугуул иргэд нуруун дээр нь цохидог байжээ.



Амазонийн эргэн тойронд нуруугаар нь нөхөрсөгөөр тэврэх заншил тархсан байдаг

Торресийн хоолойн уугуул иргэд гараараа нуман хэлбэр үүсгээд алгаа нийлүүлж мэндэлдэг (Weston Barre 1980:142).



Алгаараа нуман хэлбэр үүсгэн мэндлэх

Будапешт болон томоохон хотуудын унгар залуусын дунд үнсэлцэх мэндчилгээ дэлгэрч байна. Хамаатан садангууд ихэвчлэн үнсэлцэн мэндэлдэг байсан бол худалдааны төв зэрэг газарт найз охид ийн мэндлэх болсон. Охид бие биенээ хоёр эсвэл гурав удаа үнсдэг. Хэзээ ч нэг удаа үнсдэггүй.



Эхний үнсэлт...



Хоёр дахь үнсэлт...



Гурав дахь үнсэлт

Өмнөх өдөр нь уулзсан ч олон жил уулзаагүй юм шиг байдаг. Хөлөөрөө бага зэрэг газар товших, шивнэх, гараа өргөх, инээмсэглэх нь уулзалтын үед ердийн зүйл юм.



Товших, өлмий дээрээ зогсох



Хөлийн товшилт, үнсэлтийн өмнө болон хойно инээмсэглэдэг

Үнсэлтийг ихэвчлэн хүүрнэсэн аман мэндчилгээ эсвэл орлуулах мэдэгдэл дагалддаг (*Ямар байсан бэ?, Юу болоов?*). Эрэгтэйчүүд ч нэг нэгнээ үнсэн мэндэлж болно: гэхдээ энэ нь ихэвчлэн хувь хүний баяр (төрсөн өдөр гэх мэт)-ын үеэр эсвэл маш сайн найзуудын дунд байдаг заншил юм.

Зимани Арпадын тодорхойлсноор, өмнөх тогтолцооны үеийн улстөрчдийн дунд байсан үнсэлцдэг зан үйл өнөө үед уламжлагдан компанийн баяр ёслолын үеэр эрэгтэйчүүд нэгнээ үнсэн баяр хүргэх тохиолдол байдаг. Хүчний байгууллага, цэргийн анги байгууллагуудад тусгай дохионы хэлээр мэндлэх үзэгдэл эрт үед ч байсан. Ромын легионууд бие биетэйгээ гараа өргөн мэндэлдэг байсан. Үүний дараа дэлхийн түүхэнд хүчирхэг цэргийн хөдөлгөөнүүд өрнөсөн ба түүний дотроос Германы армийн дэлхийн II дайны үеийн гутамшигт мэндчилгээг дурдаж болно.

Өнөө үед цэргийн мэндчилгээний хамгийн түгээмэл хэлбэр бол гар нь биетэй перпендикуляр, шуу нь гартайгаа 45 градусын өнцөг үүсгэн мэндэлдэг мэндчилгээ юм. Алгаа дэлгэн, шууг дээш өргөж, хуруунуудаа духныхаа баруун талд хүргэдэг. Шилжилтийн үеэс өмнө энэхүү мэндчилгээ нь хууль сахиулах байгууллагуудын дунд өргөн тархаж бөмбөрчид ингэж мэндэлдэг байсан. Өнөө үед энэхүү ёсолгоог зэвсэгт хүчин (*цэрэг, цагдаа*) болон төмөр замд ашигладаг. Энэ ёслол нь бусад нөхцөлд хошигносон эсвэл гутаан доромжилсон утгатай болдог.



Ёслох

Ёслохтой холбоотой Европын дохионы хэлний мэндчилгээ бол малгайгаа авч нугалах хэлбэр юм. Энэ хэлбэр нь малгайны хэрэглээтэй адил буурах хандлагатай байна. Гэхдээ хөдөө орон нутагт энэ төрлийн мэндчилгээ өргөн дэлгэрсэн хэвээр байна.



Малгай авах нь мэндчилгээний нэг хэлбэр юм

Хүмүүс уулзаад салах үед хийдэг дохионы элементүүдийн талаар энд дурдаж болно. Салж явахдаа даллаж, дохих нь элбэг байдаг ч хэлбэр нь өөр өөр байдаг. Америкчууд бугуйгаа чангалж, гараа дээш өргөөд, гараа зүүн, баруун тийш эргүүлж, хуруугаа дэлгэн мэндчилдэг.



*Бугуйгаараа даллаж, гараа дээш өргөөд, хуруугаа дэлгэнэ
(тухайлбал, АНУ)*

Харин Унгар болон Европын ихэнх орнуудад гараа бугуйгаар нь дээш доошоо хөдөлгөдөг.



Европчууд гараа бугуйгаар нь хөдөлгөн далладаг



*Хүмүүс уулзаад салахдаа хуруугаа
өөр рүүгээ нугалж, дараа нь дэлгэдэг*



Ийм дохионы тэмдэг Европ, Америкт байдаг бөгөөд улс бүрийн хувьд өөр өөр утгатай байдаг гэсэн үг юм (Roger E. Axtell 1997:41).

Хойд Америкт, ялангуяа Нью-Йоркийн африк гаралтай америкчууд голчлон оршин суудаг Бронкс, Харлем дүүрэгт мэндлэхдээ болон уулзаад салахдаа ч нударгаа гурван удаа сэгсэрдэг. Эхлээд нударгаа дээш өргөн бие биедээ хүрч, дараа нь боксийнх шиг хөдөлгөөн хийдэг. Эрхий хуруугаа нийлүүлэн мэндлэх нь ч бий. Дохио зангаагаар мэндлэх нь аман мэндчилгээтэй адил хувьсан өөрчлөгдөж байна.



VIII. СУДАЛГААНЫ ЗОРИЛГО БОЛОН БАРИМТ ЦУГЛУУЛАХ АРГАЧЛАЛ

Угсаатны зүйчдээс эхлээд хэл шинжлэлийн салбарын олон эрдэмтэн судлаач мэндчилгээ болон түүний ангиллын тухайд судлахдаа орчин цагийн өөрчлөлтүүдийг тодорхой хэмжээгээр харгалзан үзсэн ч гэсэн уран зохиолын талаас нь нэлээд өргөн хүрээтэй судалгаа хийх шаардлагатай байна.

Энд би оюутнуудын дундах мэндчилгээний хэлбэрүүд, автомат хариулагч болон мессеж мэндчилгээ, захидал харилцааны болон интернетийн чат сайтууд дээр гарч буй мэндчилгээнд хийсэн дүн шинжилгээ зэргийг багтаасан болно. Эдгээр мэдээллийг олон талаас нь шинжлэх боломжтой бөгөөд тухайн сэдвээр хийх диссертаци, судалгааны ажлын үндэс болж чадна. Нэлээд олон орны утга зохиолыг судалж үзэхэд унгар хэл нь харьцангуй маш олон мэндчилгээтэй нь харагддаг. Терестьени Тамас шилжилтийн үеийн мэндчилгээний талаарх судалгаандаа нийт хүн амын дунд тогтмол хэрэглэгддэг 11 мэндчилгээний давтамжийг төлөөлүүлэн түүврийн аргаар судалсан. Тэрээр нийтлэг хэрэглэгддэг мэндчилгээнүүдийг дараах байдлаар тодорхойлсон: *Өдрийн мэнд хүргэе! 92%, Сайн уу! 60%, Сайн байна уу! 53%, Гарыг чинь үнсье! 31%, Бурхан өршөө! 15%, Хело! 12%, Эрүүл энийг хүсье! 11%, Хүндэтгэсэн! 9%, Суока! 2%, Чао! 2%, Чүү! 2%*. (vö. Terestyéni Tamás 2003:316).

Үүний зэрэгцээ мэндчилгээний хэрэглээ нь олон янз байдаг тул би томъёолол болон ярианы нийтлэг хэлбэрээс ялгаатай талуудыг нь олохыг хичээсэн. Хэд хэдэн сегментийн судалгаанаас харилцагчийн мэндчилгээний хувьд тусгай, онцгой талархал илэрхийлэх давтамж нь ерөнхий агуулгаасаа өөр гэдгийг харж болно. Энэ нь ямар ч байсан сонирхолтой нөхцөл байдал бөгөөд онцлох тал, аялгуу гэх мэт үүрэг гүйцэтгэдэг. Түүгээр ч барахгүй энэ бол бараг судлагдаагүй салбар юм. Интернет чат сайтууд дээр ч шинэ мэндчилгээнүүд “төрж бас үхдэг.” Тэр байтугай цэг



таслал нь мэндчилгээний томъёолол байж болох ч бий болгосон үг нь хааяа хувь хүний мэндчилгээ байж болно. Интернет дэх инээмсэглэлүүд (эможи)-ийг хөгжүүлэх, тэдгээр нь дэлхийн харилцаа холбооны сүлжээнд ямар үүрэг гүйцэтгэдэг талаар олон хүн дүн шинжилгээ хийсэн боловч сайтын чатууд дээрх мэндчилгээний талаар судалгааны ажил хийгдээгүй байна. Ялангуяа залуучуудын хэрэглэдэг мэндчилгээний томъёолол, тэр дундаа оюутнуудын дундах хэллэг маш сонирхолтой байдаг. Шинэ, шинэлэг мэндчилгээ, уран сэтгэмжтэй, өвөрмөц хэллэгүүд нь ердийн зүйл юм.

Ажиглалтынхаа явцад би Хайду Михайгийн (1980:26) зөвлөсний дагуу хэлний бүлгийг бүхэлд нь судлахыг хүсээгүй. Учир нь үүнийг судлахад орчин үеийн оюутны хэлний толь бичиг шаардагддаг. Добош Каройгийн бүтээл болох унгар оюутны хэлний толь бичиг бараг зуун жилийн түүхтэй. Хамгийн сүүлийн үеийн бүтээлүүдийн нэг бол, 1992 онд Эх Хэлээ Хамгаалагчдын холбооноос зарласан уралдаанд ирүүлсэн бүтээлүүдийг ашиглан Сүц Ласло болон Кардош Тамас нарын бүтээсэн “Диакшудер” толь бичиг юм. (Би өөрөө ч энэ уралдааны шагналт хүмүүсийн тоонд багтаж байсан болохоор өмнөх судалгаанууд маань энэхүү бүтээлд хэвлэгдсэн.) 1995 онд хэвлэгдсэн “Диакшодер” толь бичгийн өмнөх үгийг Греци Ласло бичсэн. Мэдээжийн хэрэг, хулгайлагдсан хэлний толь бичгүүдийг оюутны хэлтэй холбоотой бүтээлд би хамруулдаггүй. Бие дааж туурвигдсан бүтээлүүдийн хамгийн онцгой нь, Матиевич Лайошын “Войдошаг нутгийн оюутны хэлний толь бичиг” юм (дээрээс үзнэ үү). Гэхдээ Кечкемет (Gémes Balázs, Кечкеметийн оюутны хэлний толь), Дебрецен (József S. Szabó: A Debrecen College хэл ба оюутны толь), Мишколц (Mária Csányiné Vittinger, Мишколц дахь техникийн дунд сургуулийн сурагчдын үгс) зэргийг авч үзсэн. Мөн Шарбогард (Kornália Tóth: Шарбогард) оюутны хэлний толь бичиг нь оюутнуудын дундах хэлийг авч үзсэн.

Би өмнө нь энэ бүлгийн хэлний Шопроны “аялга”-ыг (Richard Kiss Róbert 1990:6–7) судалж, оюутны хэлийг тодорхойлох

асуудал, түүнтэй холбоотой уран зохиолын талаар дурдсан. Эцсийн эцэст хэл шинжлэлийн судлаач бүр өөрт хамаарах хэл, түүний хувилбар, хэрхэн нарийн тодорхойлох, яаж ангилах, хаана хамааруулж болохыг тодорхой анхаараасай гэж хүсдэг (Греци Ласло 1988:86). 1960-аад оны үеэс хэлний нэршил, тэдгээрийн хоорондох харилцаа холбооны талаарх маргаан шинжлэх ухааны сурах бичгүүдэд эхэлсэн.

Хэлний хувилбаруудыг бүлэглэх гол оролдлогууд нь Барци Геза, Бенко Лоранд, Хесендорф Эдит, Карой Шандор, Нийркош Иштван, Поп Ласло, Пустои Иштван, Шебестийн Арпад, Собу Золтан, Томпа Южеф болон Төрөк Габор нартай холбогддог (lásd: Grétsy László 1988:86). Мөн нэр томъёоны хэд хэдэн асуудлыг тодруулахад дараах хүмүүс голлох үүрэгтэй оролцсон: Бачат Ласло, Даниел Агнеш, Деме Ласло, Добош Карой, Гретши Ласло, Хойду Михай, Якоб Иштван, Колтой Адам, Коваловски Миклош, Матиевич Лайош, Сюц Ласло, Темеши Михай (lásd erről: Vachát László 1986:9–22).

Мэргэжлийн хэл, бүлгийн хэл, давхаргын хэл гэсэн нэр томъёоны талаар өөр өөр байр суурьтай байдаг. Бид бүлгийн хэл, мэргэжлийн хэл гэх мэтийн талаар ярьж болох бөгөөд; Ágnes Dániel-ийн хэлснээр бид зөвхөн бүлгүүдийн болон мэргэжлийн хэлний хэрэглээний талаар л ярьж болно. Нуг. 1977:337–42.

1963 онд хэвлэгдсэн Коваловский Миклошын “Валошагбели” нийтлэлээс (1963/5:65–77) эхэлсэн залуучуудын хэлний тухай мэтгэлцээнд залуучуудын болон оюутнуудын дундах хэлний харилцааны асуудал дахин хөндөгдсөн. Гэхдээ эдгээр хэлний хувилбаруудын норматив тогтолцооны асуудал нь мөн асуудал үүсгэдэг (Толсваи Нодь Габор 1983:398–405-ыг үзнэ үү). Энэ бүгдийг энд дэлгэрэнгүй тайлбарлах нь миний зорилго биш бөгөөд энэ тохиолдолд дахин судалгаа хийх шаардлагатай.

Миний бие Барци Гезагийн (хэл шинжлэлийн оршил 18) тодорхойлсончлон давхаргын хэлийг бүлгийн хэлнээс илүү том категори гэж үздэг бөгөөд залуучуудын хэлийг энд хамааруулдаг. Харин оюутны хэлний бүлэгт хамаарах хэлийг (тодорхойлох



бүлгийн ердийн хэлний хэрэглээ, үзнэ үү: Bachát László 1986:11.; vö.Hajdú Mihály 1980:15) залуучуудын хэлний тухай дараах сурвалжаас үзэж болно (Szúts László 1984: 15). Гэсэн хэдий ч оюутны хэлийг нэгдмэл байдлаар авч үзэх боломжгүй юм. Бид бүс нутаг, хот, тэр байтугай сургууль, ангиудаас тодорхой ялгааг олж хардаг (Kovalovszky Miklós оюутны хэл “нутгийн аялга”-ын талаар бичсэн, lásd: i. m. 66). Тиймээс бүлгүүдэд хэлний “аялгуу” байдаг бөгөөд тэдгээрийн тусгай үгс болон “оюутны ярианы хэл” хоорондын хамаарал нь ярианы хэл ярианы харилцаатай төстэй байдаг.

Лайош Балогх (NytudÉrt. 83.no.70) бүтээл дээр үндэслэн “нутгийн аялга”-ыг дөрвөн төрөлд ангилж болно. Мэдээжийн хэрэг, ийм төрлийн ангилалд унгар хэлээр ярьдаг ихэнх оюутнуудын хэрэглэдэг оюутны хэлний үгсийг агуулсан бүлгийн хэлний “нийтлэг хэл”-ний толь бичиг шаардлагатай болно. Гэсэн хэдий ч энэ бүлгийн хэлний үгсийн сан маш хурдан өөрчлөгддөг тул сан бүрдүүлэх нь маш хэцүү ажил юм. Мөн мэндчилгээ гэх мэт бие даасан хэсгүүдийн тусгай илэрхийллийг үүнгүйгээр шалгаж болно.

Автомат хариулагч, интернет болон оюутны хэлний тухайд би Шопроны оюутны хэлтэй холбоотойгоор олдсон мэндчилгээний томъёоллоос хэд хэдэн зүйлийг судалж, тусгай хэлбэр, ер бусын хэрэглээний дадал зуршил (жишээ нь, захидал, текстээр мэндчилгээ гэх мэт)-ыг хайн судалж, Унгарын нийгмийг бүхэлд нь хамарсан цогц судалгаа хийсэн. Автомат хариулагч, интернет, гар утасны мессеж, оюутнуудын хэл яриа нь хамгийн сонирхолтой, “өнгөлөг” мэндчилгээг агуулдаг нь тогтоогдсон бөгөөд эдгээр тохиолдолд дунджаас өөр давтамж ажиглагдаж байгаа тул би эдгээрийн талаар дүн шинжилгээ хийх болно. Энэ нь хэдийгээр синхрон хэлний судалгаа боловч стилист, утга санаа, анхны онцлогийг тодруулах нь чухал юм шиг санагдлаа. Би энэ бүгдийг судлахдаа Шопроны оюутны хэлний мэндчилгээ, автомат хариулагчийн бичвэрүүд болон интернет чат, вэб хуудсуудад мэндчилгээг оюутны хэлний мэндчилгээний хураангуй хүснэгтэд тусад нь оруулаагүй тохиолдолд тусгайлан судалдаг.



IX. АВТОМАТ ХАРИУЛАГЧИЙН МЭНДЧИЛГЭЭНҮҮД

Автомат хариулагчийн текстийг шалгах нь тийм ч амар ажил биш. Учир нь хүн бүр дуу хураагч ашигладаггүй бөгөөд дуудлага хийх үед төхөөрөмж асаалттай байх эсэх нь тодорхойгүй байдаг. Тиймээс би судалгаандаа дараах аргыг сонгосон: Би “Гленвүүд Корпораци” ХК-ийн охин компаниудын зар сурталчилгааны захидал (DM) илгээх, утасны санал асуулгатай холбоотой 3800 мэдээллийн хуудаснаас 270-ыг сонгосон. Энд Унгарын хүн ам, нийгмийн тархалтыг тусгасан байдаг (Будапештийн бүс нутгийн харьцаа, боловсролын харьцаа, эмэгтэй эрэгтэй хүйсийн харьцаа) ба утасны дугаар, нэр, нас, боловсрол, оршин суугаа газрын мэдээлэл надад нээлттэй байсан нь ажлыг маань их хөнгөвчилсөн. Дараа нь би цөөхөн хэдэн утас руу залгаж тодруулга авсан. Ихэнх тохиолдолд дуудлага авч буй талтай шууд яриад дараа нь түүнээс автомат хариулагч ашиглаж байгаа эсэхийг тодруулаад, хэрэв тийм бол ямар бичвэртэй болохыг нь асуусан. Хэрвээ тэр автомат хариулагчийн бичвэрийг санахгүй бол дараа нь дахин түүн рүү залгасан. Судалгаанд орж буй хүн холбогдох боломжгүй байгаа бол дахин дахин оролдлого хийсээр холбогдож байсан. Хэрэв утас нь дуут шуудантай бол тэр даруй бичиж авсан. Хэрэв би хэн нэгэн рүү буруу цагт залгасан бол дараа нь дахин залгах гэх мэтээр ажилласан. Иймэрхүү байдлаар ажиллаж, дараах зүйлсийг бүртгэн судалсан:

1. Судалгаанд оролцогч автомат хариулагч ашигладаг эсэх?
2. Мессеж үлдээх сонголт нь текст эсвэл дуут дохиогоор байдаг уу?
3. Автомат хариулагчийн текст юу вэ?
4. Судалгаанд оролцогч автомат хариулагч дээр ямар мэдээлэл үлдээсэн?



- a) хүйс
- b) боловсрол
- c) нас
- d) амьдран суугаа хаяг

Дээрх мэдээллүүдээс гадна янз бүрийн товчлолууд нь өгөгдөл, шинж чанарыг илэрхийлдэг. Бидний судалсан 270 тохиолдлоос 150 нь бичвэртэй байсан бөгөөд тэдгээр нь давтагдсан байдаг (ерөнхий хувь хэмжээг корпус 270-аас харж болно).

Би хүснэгтдээ дараах товчлолуудыг ашигласан:

Боловсрол:

- Á – дунд сургууль
- K – дунд боловсрол (төгсөлтийн димпломгүй)
- É – төгсөлтийн диплом
- D – диплом

Нас:

- I. 0-18
- II. 18-30
- III. 30-50
- IV. 50-аас дээш

Амьдрах хаяг:

- V – Будапешт
- V – орон нутаг

Судалгааны явцад уг утас суурин утас уу, гар утас уу гэдгийг авч үзээгүй.

Мэдээллийн хуудсан дээр бичигдсэн суурин болон гар утаснууд руу залгасан. Хэрэв хоёулаа байвал би эхний дугаар руу залгаж байсан. Мөн өөр өөр үүрэн холбооны операторуудыг хооронд нь ялгаж ангилаагүй. Би мэдээллийг цагаан толгойн үсгийн дарааллаар бичсэн байгаа. Автомат хариулагчид ямар нэгэн чимээ эсвэл дуу хоолой байсан бол хүснэгтэд бусдаас түрүүлж эрэмбэлсэн. Хэрэв өөр өөр автомат хариулагч дээр ижил бичвэр байгаа бол тэдгээрийг бие даасан гэж үзэж, тус тусад нь бичсэн. Мэдээллийг хамгаалах үүднээс би утасны дугаарыг ил тавихгүй, зөвхөн бичвэрийг ойлгохын тулд субъектийн зөвшөөрлөөр - утасны дугаарыг мэдэх хэрэгтэй юм. Мэдээллийн хуудсан дээр бичигдсэн компанийхаа дугаарыг өгсөн хүн нь ихэвчлэн бизнес

эрхлэгч эсвэл хязгаарлагдмал хариуцлагатай компаний гишүүн байсан. Ийм тохиолдолд зүүн талын багана дахь дугаарыг мэдээллийн хуудсанд байгаа хүнийх гэж үзээд тухайн хүний бизнестэй холбоотой байж болох мэдээллийг оруулна. Холбогдох өгөгдлийг бичигч дээр оруулсан болно. Гэр бүлийн хэд хэдэн хүн нэг утас ашигладаг байсан ч би мэдээллийн хуудсан дээрх хүнийг бичвэр бүтээгч, хэрэглэгч гэж үздэг. Хүснэгтийн дараагийн хэсэгт хариулагч дээрх мэндчилгээг оруулсан бөгөөд энэ нь цаашид шинэ судалгаа хийх үндэслэл болж чадна.

1.	Эм	É	II	Вр	(Дуу) Миний дуу таалагдсан гэдэгт итгэлтэй байна, би одоогоор гэртээ байхгүй байна.
2.	Эр	D	III	Вр	(Литургийн дуу) Бурхан таныг ивээх болтугай! Та над руу мессеж бичээрэй!
3.	Эм	É	III	Вр	... Гэр бүлийн амьдралын чимээ шуугиан, алив, утас... Энд ... болон ... бичигч, зурвас үлдээгээрэй!
4.	Эр	É	III	V	... автомат хариулагч. Хэрэв та одоо холбогдож чадаагүй бол би ойд гүйж байгаа эсвэл гүн бат нойрондоо унтаж байна. Би чам руу эргэж залгана.
5.	Эр	É	IV	Вр	... би утсандаа ойр биш байна. Дараа залгах буюу дуут мессеж үлдээнэ үү!
6.	Эр	É	IV	V	Холбогдсонд баярлалаа! Мессеж үлдээгээрэй, бид тан руу дараа залгах болно! Баярлалаа.
7.	Эр	Á	III	V	Ча! Энэ бол Мики. (...) Микигийн дуу хураагч ярьж байна. Мессеж үлдээнэ үү! Но Ча!
8.	Эр	K	II	Вр	Чачүмича! Мессеж үлдээнэ үү, удахгүй эргэн холбогдоё!
9.	Эм	Á	I	Вр	Чачүмича! Та над руу дахин залгах буюу мессеж үлдээнэ үү.
10.	Эр	Á	II	V	Чачүмича! Хэлээрэй!
11.	Эр	Á	II	Вр	Чачүмича! Би таны мессежийг хүлээж байна, удахгүй залгах болно!
12.	Эр	É	II	V	Чөри, андаа, товчийг дар!
13.	Эр	Á	II	V	Делей, Жолтика байна. Мессеж бичээрэй, би чам руу эргэн залгах болно!



14.	Эр	É	III	V	Энэ дугаар нь ... , залгасанд баярлалаа. Утсаа үлдээгээрэй, би чам руу залгах болно!
15.	Эм	É	III	V	Энэ бол ... -д зориулсан автомат хариулагч юм. Нэр, утасны дугаараа үлдээгээрэй, бид тан руу залгах болно!
16.	Эм	É	IV	Вр	Энэ бол ... Дуудлага өгсөнд баярлалаа, бид бүртгэн авлаа. Та дохио дуугарсны дараа мессеж үлдээж болно!
17.	Эр	Á	IV	V	Энэ ... 15 секундын зурвас үлдээх боломжтой!
18.	Эр	É	IV	V	Энэ бол ... Богино зурвас үлдээнэ үү!
19.	Эр	Á	IV	V	Энэ нь ... -ийн тоо юм. Мессеж үлдээнэ үү!
20.	Эр	D	IV	Вр	Энэ бол ... дугаарын автомат хариулагч юм. Дуут дохионы дараа та мессеж үлдээх эсвэл факс илгээх боломжтой!
21.	Эм	É	III	V	Хэрэв та нэр, утасны дугаараа үлдээвэл би тан руу залгах болно!
22.	Эм	Á	I	Вр	Хахо, энэ бол би! Мессеж бичээрэй, би чам руу эргэж залгах болно!
23.	Эр	É	III	V	Хахо, миний хоолой сайхан байна, тийм үү? Зурвас үлдээгээрэй!
24.	Эр	Á	III	Вр	Сайн уу? (түр завсарлах) Та хэнтэй ярих вэ? (түр завсарлах) Үгүй ээ, тэр гэртээ байхгүй, гэхдээ та мессеж үлдээж болно!
25.	Эм	É	II	Вр	Хелло! Хэрэв та миний гурван асуултад хариулах юм бол би тан руу залгах болно ... ДУУ. Энэ дууг хэн зохиосон бэ?
26.	Эм	É	II	Вр	Сайн уу, чи над руу залгасан уу? Би биш байна, над руу мессеж бичээрэй! Сайн уу?
27.	Эм	D	III	V	Сайн байна уу, энэ бол ... -ийн утас. Бид утсандаа ойрхон биш байна, бидэнд мессеж үлдээгээрэй, бид тан руу залгах болно!
28.	Эр	É	II	Вр	Сайн байна уу, баяр хүргэе! Та миний дугаарыг мэддэг хэвээрээ юм байна! Та надтай холбогдож чадсангүй, гэхдээ хэлэх зүйлээ үлдээгээрэй...
29.	Эр	D	II	V	Сайн байна уу, хэрэв та над руу мессеж бичвэл би удахгүй тан руу залгах болно!



30.	Эр	É	III	Вр	Сайн уу, найзууд минь! Энэ бол ... -ийн автомат хариулагч. Та дохио дуугарсны дараа мессеж үлдээнэ үү. Бүгдэд нь хамгийн сайн сайхныг хүсье, амжилт хүсье, маш их амжилт! Хелло!
31.	Эм	É	III	V	Сайн байна уу, харамсалтай нь та буруу цагт залгаж байна, мессеж үлдээнэ үү!
32.	Эр	É	II	Вр	Хөөе, харамсалтай нь би яг одоо утсаар холбогдох боломжгүй байна, мессеж үлдээгээрэй! Баярлалаа.
33.	Эр	D	II	V	Тийм ээ, алив, (түр завсарлага) Энэ бол би, гэхдээ би одоо хол байна, мессеж үлдээгээрэй!
34.	Эм	É	III	V	Энд ... -ний утасны дугаар байна, дуудлага өгсөнд баярлалаа. Захиагаа товчхон үлдээнэ үү, манай ажилтнууд тан руу залгах болно! Баяртай!
35.	Эм	D	III	Вр	Энэ бол ... , дуудлага өгсөнд баярлалаа, бид одоогоор холбогдох боломжгүй байна. Холбоо барих мэдээллээ үлдээнэ үү, бид тантай холбогдох болно, баярлалаа!
36.	Эр	D	II	Вр	Энд ... , та одоо зурвас үлдээж болно!
37.	Эр	D	III	Вр	Энэ бол ... , хүндэтгэлтэйгээр мэндчилж байна. Хэрэв та хүсвэл бидэнд мессеж үлдээгээрэй. Баярлалаа.
38.	Эр	Á	IV	V	Энэ бол ... -ийн автомат хариулагч юм. Дохио дуугарсны дараа та мессеж үлдээж болно.
39.	Эм	Á	IV	H	Энэ бол ... -ийн автомат хариулагч юм. Дохио дуугарсны дараа та мессеж үлдээж болно.
40.	Эм	Á	IV	K	Энэ бол ... -ийн автомат хариулагч юм. Дохио дуугарсны дараа та мессеж үлдээж болно.
41.	Эр	K	III	V	Энэ бол ... -ийн автомат хариулагч юм. Дохио дуугарсны дараа та мессеж үлдээж болно.
42.	Эр	K	IV	V	Энэ бол ... -ийн автомат хариулагч юм. Дохио дуугарсны дараа та мессеж үлдээж болно.



43.	Эм	К	IV	V	Энэ бол ... -ийн автомат хариулагч юм. Дохио дуугарсны дараа та мессеж үлдээж болно.
44.	Эм	К	IV	V	Энэ бол ... -ийн автомат хариулагч юм. Дохио дуугарсны дараа та мессеж үлдээж болно.
45.	Эм	К	IV	V	Энэ бол ... -ийн автомат хариулагч юм. Дохио дуугарсны дараа та мессеж үлдээж болно.
46.	Эр	É	III	V	Энэ бол ... -ийн автомат хариулагч юм. Дохио дуугарсны дараа та мессеж үлдээж болно.
47.	Эр	É	IV	V	Энэ бол ... -ийн автомат хариулагч юм. Дохио дуугарсны дараа та мессеж үлдээж болно.
48.	Эр	D	III	V	Энэ бол ... -ийн автомат хариулагч юм. Дохио дуугарсны дараа та мессеж үлдээж болно.
49.	Эр	D	IV	V	Энэ бол ... -ийн автомат хариулагч юм. Дохио дуугарсны дараа та мессеж үлдээж болно.
50.	Эр	D	IV	Вр	Энэ бол ярьж байна, өдрийн мэнд! Би төхөөрөмж дээрээ байхгүй байна, та, эсвэл залгаж болно. Та энд дугаар эсвэл мессеж үлдээж болно. Сонсогч ярилаа, өдрийн мэнд!
51.	Эр	É	III	V	Өдрийн мэнд! Энд ... Бидэнд мессеж үлдээгээрэй, бид тан руу залгах болно! Баярлалаа.
52.	Эр	É	IV	Вр	Өдрийн мэнд! Энэ бол ... автомат хариулагчийн дугаар юм. Мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа.
53.	Эр	É	III	Вр	Өдрийн мэнд! Энэ бол ... автомат хариулагчийн дугаар юм. Мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа.
54.	Эр	É	III	Вр	Өдрийн мэнд! Энэ бол ... автомат хариулагчийн дугаар юм. Мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа.



55.	Эр	É	III	Вр	Өдрийн мэнд! Энэ бол ... автомат хариулагчийн дугаар юм. Мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа.
56.	Эр	É	III	Вр	Өдрийн мэнд! Энэ бол ... автомат хариулагчийн дугаар юм. Мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа.
57.	Эм	É	III	Вр	Өдрийн мэнд! Энэ бол ... автомат хариулагчийн дугаар юм. Мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа.
58.	Эм	É	III	Вр	Өдрийн мэнд! Энэ бол ... автомат хариулагчийн дугаар юм. Мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа.
59.	Эм	É	III	Вр	Өдрийн мэнд! Энэ бол ... автомат хариулагчийн дугаар юм. Мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа.
60.	Эм	É	III	V	Өдрийн мэнд! Энэ бол ... автомат хариулагчийн дугаар юм. Мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа.
61.	Эм	É	III	V	Өдрийн мэнд! Энэ бол ... автомат хариулагчийн дугаар юм. Мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа.
62.	Эм	É	III	V	Өдрийн мэнд! Энэ бол ... автомат хариулагчийн дугаар юм. Мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа.
63.	Эр	D	IV	Вр	Өдрийн мэнд! Энэ бол ... автомат хариулагчийн дугаар юм. Мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа.
64.	Эр	D	IV	Вр	Өдрийн мэнд! Энэ бол ... автомат хариулагчийн дугаар юм. Мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа.
65.	Эр	D	IV	Вр	Өдрийн мэнд! Энэ бол ... автомат хариулагчийн дугаар юм. Мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа.
66.	Эр	D	IV	Вр	Өдрийн мэнд! Энэ бол ... автомат хариулагчийн дугаар юм. Мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа.
67.	Эр	D	IV	Вр	Өдрийн мэнд! Энэ бол ... автомат хариулагчийн дугаар юм. Мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа.



68.	Эр	D	IV	Вр	Өдрийн мэнд! Энэ бол ... автомат хариулагчийн дугаар юм. Мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа.
69.	Эр	D	IV	Вр	Өдрийн мэнд! Энэ бол ... автомат хариулагчийн дугаар юм. Мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа.
70.	Эр	D	IV	Вр	Өдрийн мэнд! Энэ бол ... автомат хариулагчийн дугаар юм. Мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа.
71.	Эр	D	III	Вр	Өдрийн мэнд! Энэ бол ... автомат хариулагчийн дугаар юм. Мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа.
72.	Эр	K	IV	Вр	Өдрийн мэнд! Энэ бол ... автомат хариулагчийн дугаар юм. Мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа.
73.	Эр	K	III	Вр	Өдрийн мэнд! Энэ бол ... автомат хариулагчийн дугаар юм. Мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа.
74.	Эр	Á	IV	Вр	Өдрийн мэнд! Энэ бол ... автомат хариулагчийн дугаар юм. Мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа.
75.	Эр	Á	III	Вр	Өдрийн мэнд! Энэ бол ... автомат хариулагчийн дугаар юм. Мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа.
76.	Nö	D	II	Вр	Өдрийн мэнд! Энэ бол ... автомат хариулагчийн дугаар юм. Мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа.
77.	Эр	É	III	Вр	Өдрийн мэнд! Та ... дугаар руу залгасан байна. Дохио дуугарсны дараа мессеж үлдээнэ үү, бид тан руу аль болох хурдан залгах болно! Баярлалаа, удахгүй уулзацгаая.
78.	Эм	É	III	Вр	Танд энэ өдрийн мэндийг хүргэе, энд ... -ний гэр бүл байна. Бид дуудлага хүлээн авах боломжгүй, мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа, удахгүй уулзацгаая.
79.	Эм	É	II	Вр	Өдрийн мэнд, энэ бол ... автомат хариулагч юм. Дохио дуугарсны дараа 20 секундын дотор мессеж үлдээгээрэй. Бид тан руу заавал залгах болно! Баяртай.



80.	Эм	D	III	Bp	Өдрийг сайхан өнгөрүүлээрэй, энэ бол ... Бидэн рүү дахин залгах буюу мессеж үлдээнэ үү. Баяртай.
81.	Эр	Á	IV	V	Өдрийн мэнд, та ... руу залгасан. Манай ажилчид үйлчлүүлэгчтэй байгаа тул мессеж үлдээнэ үү, бид тантай яаралтай эргэн холбогдох болно. Баярлалаа.
82.	Эм	Á	IV	V	Өдрийн мэнд, та ... руу залгасан. Манай ажилчид үйлчлүүлэгчтэй байгаа тул мессеж үлдээнэ үү, бид тантай яаралтай эргэн холбогдох болно. Баярлалаа.
83.	Эм	Á	IV	V	Өдрийн мэнд, та ... руу залгасан. Манай ажилчид үйлчлүүлэгчтэй байгаа тул мессеж үлдээнэ үү, бид тантай яаралтай эргэн холбогдох болно. Баярлалаа.
84.	Эр	D	IV	Bp	Өдрийн мэнд, та ... руу залгасан. Дохио дуугарсны дараа мессеж үлдээнэ үү!
85.	Эр	Á	IV	Bp	Өдрийн мэнд! Та 15 секундын дотор автомат хариулагч дээр мессеж үлдээнэ үү. Баярлалаа.
86.	Эм	Á	IV	Bp	Өдрийн мэнд! Та 15 секундын дотор автомат хариулагч дээр мессеж үлдээнэ үү. Баярлалаа.
87.	Эм	Á	IV	Bp	Өдрийн мэнд! Та 15 секундын дотор автомат хариулагч дээр мессеж үлдээнэ үү. Баярлалаа.
88.	Эр	K	IV	V	Өдрийн мэнд! Та 15 секундын дотор автомат хариулагч дээр мессеж үлдээнэ үү. Баярлалаа.
89.	Эм	K	IV	V	Өдрийн мэнд! Та 15 секундын дотор автомат хариулагч дээр мессеж үлдээнэ үү. Баярлалаа.
90.	Эм	K	IV	V	Өдрийн мэнд! Та 15 секундын дотор автомат хариулагч дээр мессеж үлдээнэ үү. Баярлалаа.
91.	Эр	É	III	Bp	Өдрийн мэнд! Та 15 секундын дотор автомат хариулагч дээр мессеж үлдээнэ үү. Баярлалаа.



92.	Эр	É	IV	V	Өдрийн мэнд! Та 15 секундын дотор автомат хариулагч дээр мессеж үлдээнэ үү. Баярлалаа.
93.	Эр	D	III	Вр	Өдрийн мэнд! Та 15 секундын дотор автомат хариулагч дээр мессеж үлдээнэ үү. Баярлалаа.
94.	Эр	D	IV	V	Өдрийн мэнд! Та 15 секундын дотор автомат хариулагч дээр мессеж үлдээнэ үү. Баярлалаа.
95.	Эр	D	IV	V	Өдрийн мэнд! Энэ бол ... гэр бүлийн утас. Зурвас үлдээгээрэй! Баярлалаа.
96.	Эм	D	IV	Вр	Өдрийн мэнд! Энэ бол ... гэр бүлийн утас. Зурвас үлдээгээрэй! Баярлалаа.
97.	Эм	D	IV	V	Өдрийн мэнд! Энэ бол ... гэр бүлийн утас. Зурвас үлдээгээрэй! Баярлалаа.
98.	Эм	É	IV	V	Өдрийн мэнд! Энэ бол ... -ийн төв утас юм. Манай ажилчид завгүй байгаа тул дахин залгах буюу мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа, удахгүй уулзацгаая.
99.	Эм	Á	I	Вр	Өдрийн мэнд! Энэ бол ... -ийн утас. Бид утсаа авах боломжгүй байна, мессеж үлдээгээрэй! Баярлалаа.
100.	Эм	É	IV	Вр	Өдрийн мэнд! Энэ ... утас. 18:00 цагаас хойш та зөвхөн мессеж үлдээх боломжтой, бид таны хүсэлтээр эргэн залгах болно. Баярлалаа, удахгүй уулзацгаая.
101.	Эм	D	IV	V	Өдрийн мэнд! Энэ бол ... Манай ажлын цаг 17 цагт дууссан байна. Яаралтай тохиолдолд мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа, удахгүй уулзацгаая.
102.	Эм	É	III	Вр	Өдрийн мэнд! Энд ...-ний гэр бүл байна. Хэсэг хугацааны дараа бидэн рүү залгах буюу 15 секундын дотор мессеж үлдээгээрэй! Баярлалаа.
103.	Эм	É	III	Вр	Өдрийн мэнд! Энд ... байна. Дуут дохио дуугарсны дараа 20 секундын дотор мессеж үлдээгээрэй, би тан руу залгах болно! Баярлалаа.



104.	Эр	É	IV	V	Өдрийн мэнд! Энд ... байна. Бид байшингийн гадаа байна. Мессеж үлдээнэ үү, бид тан руу залгах болно!
105.	Эм	É	III	Vp	Өдрийн мэнд! Би утсаа авах боломжгүй байна, та дараа залгах буюу мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа.
106.	Эм	É	III	Vp	Өдрийн мэнд! Та ... рүү залгасан байна. Та дахин залгах буюу мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа.
107.	Эр	Á	IV	V	Өдрийн мэнд! Та залгасан. Дохио дуугарсны дараа та мессеж үлдээж болно, би тан руу заавал залгах болно!
108.	Эм	D	IV	Vp	Өдрийн мэнд! Та ... -тэй ярьж байна. Манай шугамууд завгүй байна, дахин залгах буюу мессеж үлдээнэ үү! Баяртай.
109.	Эр	D	III	Vp	Өдрийн мэнд! Та хүсэлтээ үлдээнэ үү ... -нд түүнд дамжуулж чадахгүй нь. Автомат хариулагч учир та мессеж үлдээж болно.
110.	Эр	É	II	Vp	Өдрийн мэнд, би ... байна. Би утсаа авч чадахгүй байгаа тул яаралтай тохиолдолд мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа.
111.	Эр	É	IV	V	Өдрийн мэнд! Энэ ... автомат хариулагч. Хэрэв та факс илгээхийг хүсвэл яг одоо эхлүүлж болно, мессеж үлдээхийг хүсвэл хүлээнэ үү.
112.	Эм	É	III	Vp	Тавтай морил ... утас руу залгалаа. Манай ажилчид утсаар ярьж байна. Шугам завгүй байгаа тул та дахин залгаарай эсвэл мессеж үлдээнэ үү. Баярлалаа.
113.	Эр	D	III	V	... таны амрыг эрье. Та 19:00-08:00 цагийн хооронд бидэнтэй биечлэн ярилцаж болно, өдрийн цагаар мессеж үлдээгээрэй! Бид тан руу буцаад залгах болно! Дуудлага ирүүлсэнд баярлалаа!
114.	Эр	D	III	Vp	Бидний Тэнгэрлэг Эцэг! Хөөрхий та минь түүнд дохио дуугарсны дараа мессеж үлдээх боломж олгоосой! Амен-а-а-эр хүн.
115.	Эм	D	II	Vp	Зүгээр л товчхон ярина уу!
116.	Эр	É	II	Vp	Надад мессеж илгээнэ үү!



117.	Эр	D	IV	V	Та ... утас руу залгасан байна. Таныг хүндэтгэн мэндчилье. Та дуут шуудан үлдээгээрэй, бид тан руу цагийн дараа буцаад залгах болно. Баярлалаа, удахгүй уулзацгаая!
118.	Эм	D	III	Вр	Өдрийг сайхан өнгөрүүлээрэй! Хэсэг хугацааны дараа залгана уу эсвэл дохио дуугарсны дараа хэлэх зүйлээ хэлнэ үү!
119.	Эр	É	III	V	Баяртай, дараа залгана уу, би дуут шуудан сонсох боломжгүй. Баярлалаа.
120.	Эм	É	II	Вр	Уучлаарай, бид ажиллаж байна! Та мессеж бичнэ үү. Баярлалаа!
121.	Эм	É	II	Вр	Баяртай, өмнөхийн нэгэн адил SMS илгээнэ үү.
122.	Эм	D	III	V	Сайн уу, ... байна. Утасны дугаараа үлдээнэ үү, би тан руу залгах болно. Баяртай?
123.	Эм	D	II	V	Сайн байна уу, би байна. Дараа нь та над руу залгаарай эсвэл мессеж үлдээгээрэй!
124.	Эм	É	III	Вр	Сайн уу, энэ бол үлгэр ярих үйлчилгээ биш бөгөөд үдэшлэгийн шугам ч биш, хэрэв та холбогдож чадаагүй бол мессеж үлдээнэ үү, баярлалаа.
125.	Эр	É	III	V	Сайн уу, энэ бол ...-ний утасны дугаар. Харамсалтай нь бид яг одоо ярьж чадахгүй нь. Нэр, утасны дугаараа үлдээнэ үү, би тан руу залгах болно! Баярлалаа.
126.	Эм	D	II	V	Сайн уу, энэ бол ... -ний утас байна. Би утсаар холбогдох боломжгүй тул хэрэв та хүсвэл мессеж үлдээж болно. Баяртай.
127.	Эр	É	II	Вр	Сайн уу ... Би завгүй байна, дараа залгана уу, эсвэл дохио дуугарсны дараа над руу мессеж бичиж болно. Баярлалаа.
128.	Эр	É	II	V	Сайн уу, мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа, баяртай!
129.	Эм	D	II	Вр	Сайн уу? Та энд ... болон ... гэсэн мессеж үлдээж болно. Баяртай?



130.	Эр	D	II	V	Сайн уу? Энэ ... таны утас. Та мөн ... руу мессеж илгээх боломжтой. Баярлалаа, баяртай!
131.	Эм	D	III	Bp	Сайн уу! ... би байна. Харамсалтай нь би яг одоо утсаа авч чадахгүй байна.
132.	Эм	Á	I	V	Сайн уу! Дуудсанд баярлалаа! Надад дугаараа үлдээгээрэй, би чам руу залгая.
133.	Эм	É	II	V	Сайн уу! Харамсалтай нь би гэртээ байхгүй байна. Зурвас үлдээгээрэй!
134.	Эм	É	II	V	Сиока-миока! Том хоолойтой нохой эсвэл бяцхан зулзага минь, над руу мессеж бичээрэй!
135.	Эр	É	III	Bp	Сокол радио Будапешт. Энэ нь ... 35, дохио дуугарсны дараа мессеж илгээх боломжтой. Чөтгөр ба там, Соколд тавтай морил.
136.	Эр	É	IV	V	Тавтай морил! Хэрэв та үйлчлүүлэгч бол миний хамтрагч руу залгана уу ... , хэрэв та хувийн асуудал хайж байгаа бол мессеж үлдээгээрэй!
137.	Эр	É	III	Bp	Сайн уу би ... байна, мессеж үлдээгээрэй, би чам руу залгах болно. Баярлалаа.
138.	Эр	D	III	Bp	Сайн уу, энэ ... байна. Зурвас үлдээгээрэй! Баярлалаа.
139.	Эм	D	III	V	Сайн байна уу, над руу дараа залгана уу эсвэл дуут дохионы дараа утасны дугаараа оруулна уу!
140.	Эр	Á	III	V	Сайн байна уу, мессеж үлдээнэ үү!
141.	Эм	É	IV	V	Сайн байна уу, та ... дугаар руу залгасан байна. Дараа залгана уу эсвэл дохио дуугарсны дараа мессеж үлдээгээрэй! Баярлалаа, удахгүй уулзацгаая.
142.	Эр	Á	IV	Bp	... -ны утсаар тантай мэндчилж байна. Мессеж үлдээгээрэй, бид тан руу аль болох хурдан залгахыг хичээх болно. Баярлалаа.
143.	Эр	D	IV	V	... -ийн утсанд тавтай морилно уу. Дараа дахин залгана уу эсвэл 15 секундын дотор мессеж үлдээгээрэй. Баяртай.
144.	Эм	É	IV	V	Тавтай морил ... Манай шугамууд завгүй байгаа тул дахин залгана уу эсвэл мессеж үлдээнэ үү. Баярлалаа.



145.	Эр	É	IV	V	Тавтай морилно уу, энэ бол ... ярьж байна. ... залгана уу эсвэл зурвас үлдээнэ үү. Баяртай.
146.	Эм	D	IV	Вр	Сайн байна уу, энэ бол ... -ийн автомат хариулагч байна. Мессеж үлдээнэ үү, бид тан руу залгах болно. Баярлалаа, удахгүй уулзацгаая!
147.	Эм	Á	III	V	... -д тавтай морилно уу. Дараа ахин залгана уу эсвэл мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа.
148.	Эм	É	III	Вр	Тавтай морилно уу, алдарт хүлэг баатар, луунууд одоо устаж үгүй болсон, гэхдээ хэрэв та мессеж үлдээвэл тан руу залгах болно.
149.	Эр	D	II	Вр	Та мессеж бичиж болно.
150.	Эр	É	II	Вр	Мессеж бичээрэй, би чам руу эргэн залгах болно!

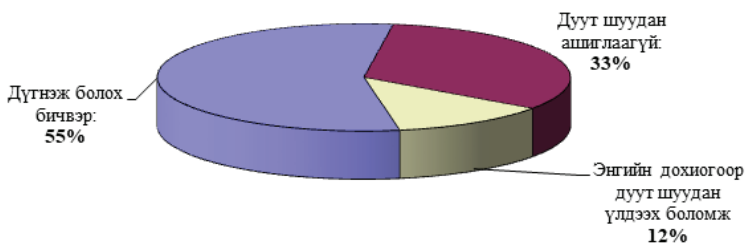
Судалгааны сэдэв болох корпус: (утасны дугаар) 270

Дүгнэж болох бичвэр: 150

Автомат хариулагч ашигладаггүй: 87

Энгийн дохио нь мессеж үлдээх сонголтыг заана: 33

Дуут шуудангийн мэндчилгээнүүд



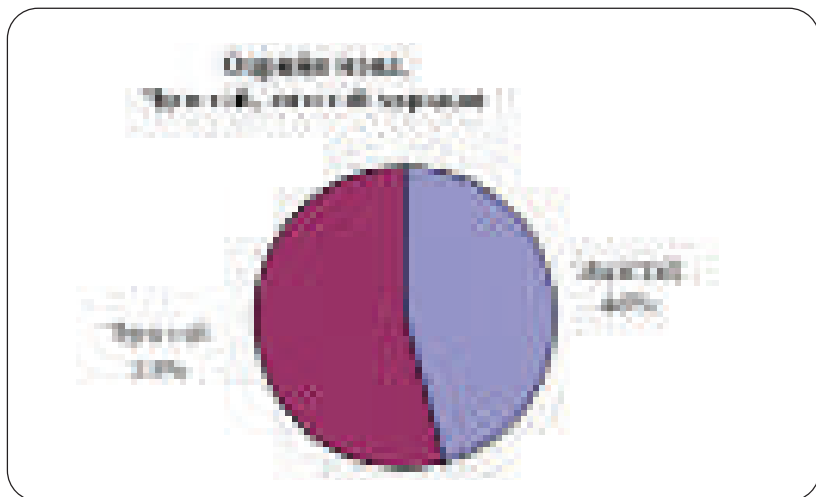
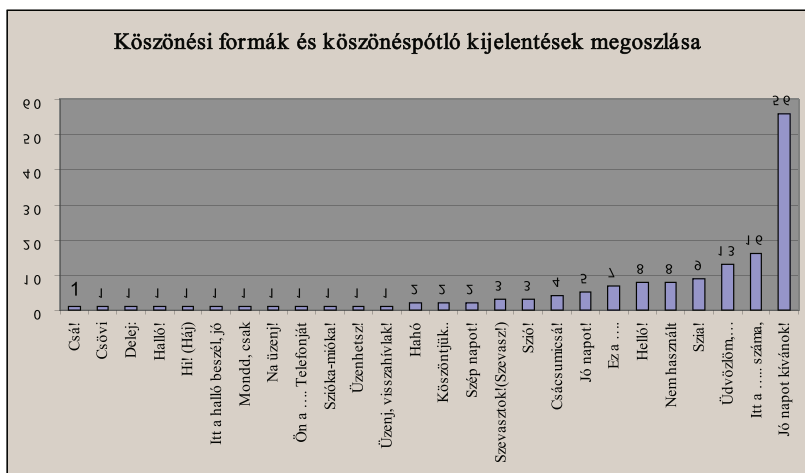


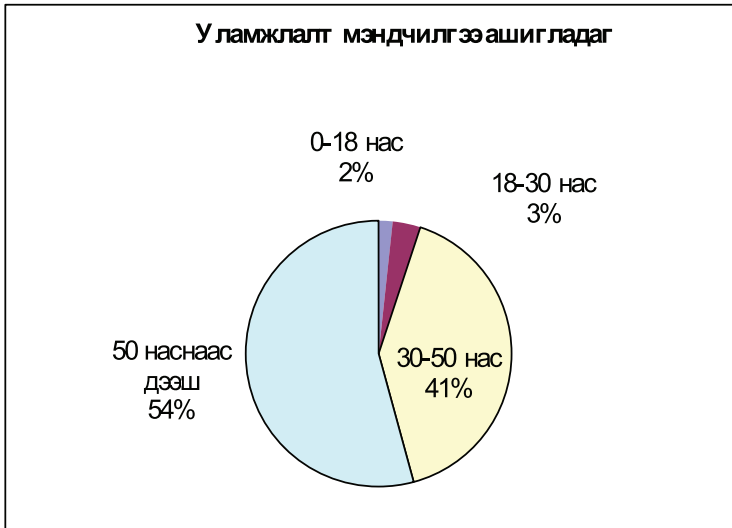
Мэндчилгээнүүд болон мэндчилгээг орлуулах үгс:

Csá! Ча!	1
Csácsümicsá! Чачумича!	4
Csövi! Чөви!	1
Delej! Делей!	1
Ez a ... Энэ бол ...	7
Hahó! Хахо!	2
Halló! Халло!	1
Helló! Хелло!	8
Hi! (Háj) Хай!	1
Itt a száma, köszönöm (köszönjük) hívását! Энэ бол ... -ний дугаар, залгасанд баярлалаа!	16
Itt a halló beszél, jó napot! Халло ярьж байна, энэ өдрийн мэнд!	1
Jó napot kívánok! Энэ өдрийн мэндийг хүргэе!	56
Jó napot! Өдрийн мэнд!	5
Köszöntjük! Мэндчилж байна!	2
Mondd, csak göviden! Товчхон танилцуулна уу!	1
Na üzenj! Мессеж үлдээгээд хэрэггүй!	1
Ön a ... Telefonját hívta, tisztelettel köszöntjük! Чи бол ... Таны утас залгасан тул бид тантай хүндэтгэлтэйгээр мэндчилж байна!	1
Szép napot! Өдрийг сайхан өнгөрүүлээрэй!	2
Szevasztok!(Szevasz!) Сайн уу!	3
Szia! Сайн уу!	9
Szió! Сайн уу!	3
Szióka-mióka! Сайн уу!	1
Üdvözlöm,... (üdvözöljük..., üdvözöllek) Мэндчилсэн, ...	13
Üzenhetsz! Мессеж үлдээж болно!	1
Üzenj, visszahívlak! Мессеж үлдээгээрэй, буцаад залгая!	1
Nem használt köszönéspótló kifejezést sem: Мэндчилгээ орлуулах илэрхийлэл ашиглаагүй:	8



Мэндчилгээний хэлбэрүүд мэндчилгээ орлуулах илэрхийллийг ангилах нь



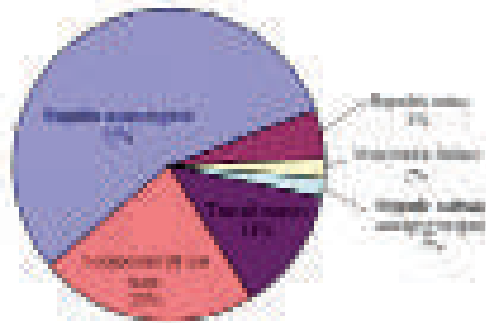


Уламжлалт мэндчилгээний хэлбэрүүд:

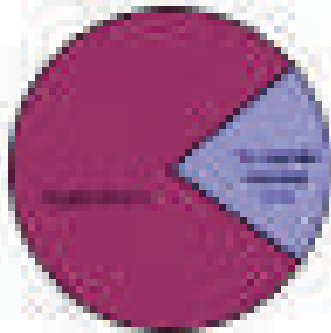
Ча!	1
Хело!	8
Хай!	1
Өдрийн мэнд хүргэе!	56
Өдрийн мэнд!	5
Амар мэндийг эрсэн...	2
Сайхан өдрийн мэнд!	2
Сайн байцгаана уу!	3
Сайн уу!	9
Хүндэтгэсэн,... (хүндэтгэсэн,...)	13
Халло!	1
Нийт:	101



Արտադրանքային և արտահանման շուկաների կազմը



Ներհամայնապես կազմը

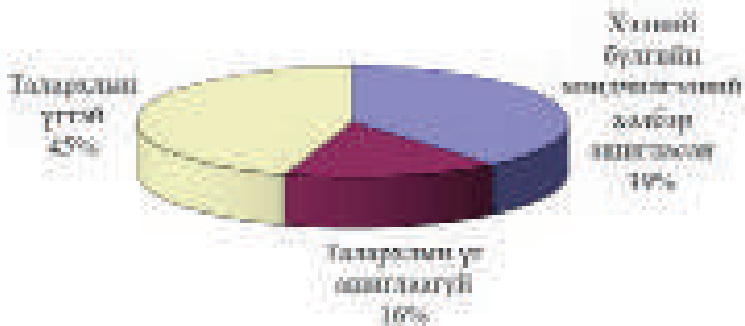




Автомат хариулагч дээрх мэндчилгээний өвөрмөц хэлбэрүүд:

Csácsumicsá! - Чачүмича!	4
Csövi! Чөви!	1
Delej! Чөви!	1
Ez a ... Энэ бол	7
Hahó! - Хахо!	2
Mondd, csak röviden! - Зүгээр л товчхон хэлээч!	1
Na üzenj!- мессеж үлдээгээрэй!	1
Nincs köszönés: мэндчилгээгүй	6
Ön a ... telefonját hívta, tisztelettel köszöntjük! Чи бол ... Таны утас залгасан тул бид тантай хүндэтгэлтэйгээр мэндчилж байна!	1
Szió! - Сайн уу!	3
Szióka-mióka! - Сиока-миока!	1
Üzenhetsz! - Мессеж үлдээж болно!	1
Üzenj, visszahívlak! - Мессеж үлдээгээрэй, буцаад холбогдоё!	1

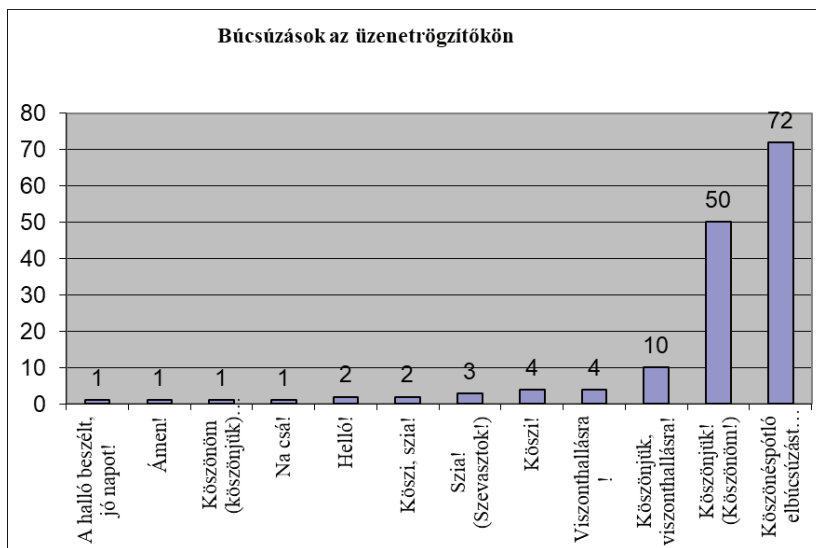
Автомат хариулагч дээрх мэндчилгээний өвөрмөц хэлбэрүүдийн үгс

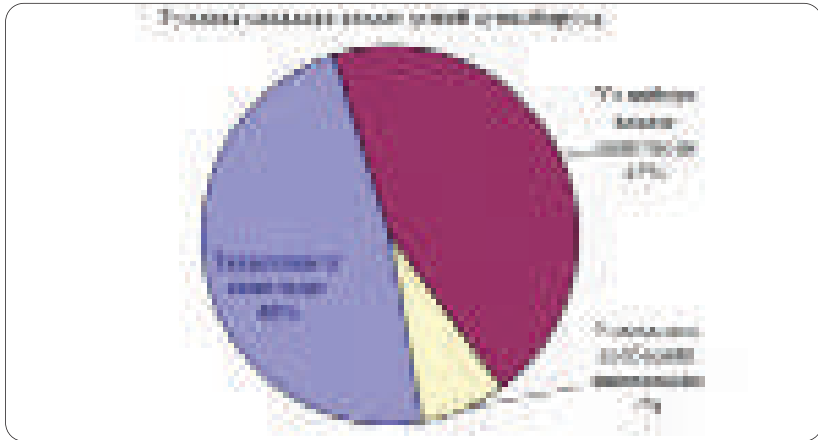




Уулзаад салахдаа хэлдэг үгсийн хувилбарууд:

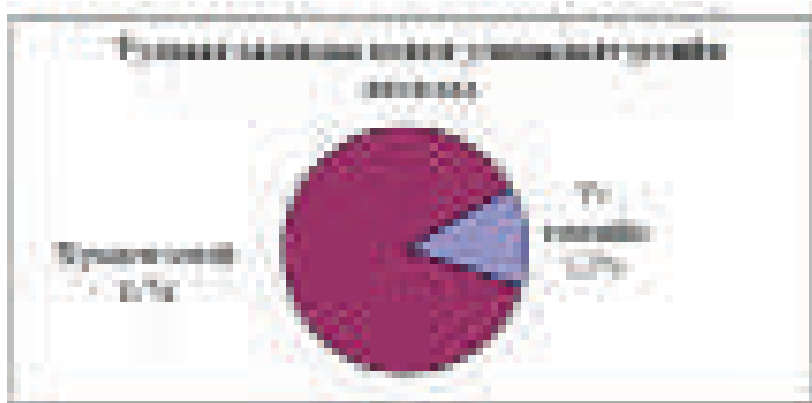
A halló beszélt, jó napot! - Халло ярилаа, өдрийн мэнд!	1
Ámen! - Амен!	1
Helló! - Хелло!	2
Köszí! - Баярлалаа!	4
Köszí, szia! - Баярлалаа, баяртай!	2
Köszönésrótló elbúcsúzást használt. Явахдаа хэлдэг талархлын үгс	72
Köszönjük! (Köszönöm!) - Баярлалаа!	50
Köszönjük, viszonthallásra! - Баярлалаа, баяртай!	10
Köszönöm (köszönjük) hívását! - Ярьсанд баярлалаа!	1
Na csá! - Но ча!	1
Szia! (Szevasztok!) - Сайн уу!	3
Viszonthallásra! - Баяртай!	4





Уулзаад салахдаа хэлдэг уламжлалт мэндчилгээ

Köszí! Баярлалаа!	4
Köszí, szia! Баярлалаа, баяртай!	2
Köszönjük! (Köszönöm!) Баярлалаа! (Баярлалаа!)	50
Köszönjük, viszonhallásra! Баярлалаа, удахгүй бид тантай уулзах болно!	10
Köszönöm (köszönjük) hívását! Таны дэмжлэгт баярлалаа!	1
Szia! (Szevaszto!) Сайн байна уу? (Баяртай!)	3
Viszonhallásra! Удахгүй уулзъя!	4
Helló! Сайнуу!	1



Судалгаанаас үзэхэд, дуут шуудангийн 50 гаруй хувийг л сонсдог. Хүмүүсийн гуравны нэг нь автомат хариулагч ашигладаггүй. Үүний шалтгаан нь тэд төхөөрөмжөө мэддэггүй, сонирхдоггүй эсвэл утас нь ийм үйлчилгээтэй гэдгийг ч мэддэггүйтэй холбоотой байж болох юм. Автомат хариулагч ашигладаг ч мэндчилгээний бичвэр тавиагүй хүмүүсийн 12%-ийн энгийн дуугаралт нь мессеж үлдээх боломжтойг хэлдэг. Автомат хариулагч хэрэглэгчдийн ихэнх нь өөрийн дуу хоолойгоороо хэлэхийг хүсдэг.

Мэндчилгээний уламжлалт хэлбэрийг ихэвчлэн ахмад настнууд ашигладаг. 18-аас доош насныхан бусад насныхныг бодвол илүү зоримог, зоригтой, бие даасан мэндчилгээтэй байдаг. Мэндчилгээний уламжлалт хэлбэрүүдийн дотроос хамгийн өргөн хэрэглэгддэг нь “Өдрийн мэнд хүргэе!”. Чин сэтгэлийн талархал 79% байна. Энэ нь сонирхолтой бөгөөд автомат хариулагчийн тусламжтайгаар бичвэрийг ярих үед хэн сонсох, хэн нь харилцааны түнш байх нь тодорхойгүй байдаг. Үүний зэрэгцээ тусгай илэрхийлэл, онцгой талархал ч байдаг. Хүмүүс уулзаад салж явахдаа ихэвчлэн талархлаа илэрхийлдэг. Талархлаа илэрхийлэх уламжлалт хэлбэрүүдийн дунд албан ёсны мэндчилгээний эзлэх хувь 80 гаруй хувьтай байдаг.

“Баярлалаа” гэх үгний илэрхийлэх хэлбэрүүд нь сонирхолтой байдаг. Энэ дуу нь одоогийн хит дууны эшлэл байж болно ((дуу) Миний дуу таалагдсан бол би баяртай байна, би яг одоо гэртээ байхгүй байгааг ойлгоорой). Бас хөгжилтэй байдлаар ч илэрхийлж болно ((литургийн дуу) Дуудлага ирүүлсэн таныг Бурханы адислал дагалдан явах болтугай!). Иймэрхүү талархлын дуу бүх төрлийн утсан дээр эгшиглэдэг. Нэг талаараа ижил санааг хэд хэдэн хүн зохион бүтээсэн байж болох бөгөөд зарим талаараа харилцагчид хөгжилтэй, ер бусын, гэхдээ сонирхолтой санаануудыг “зээлдэг”. Үүний нэг жишээ нь, шашны дууны орчуулга. *(Бидний Тэнгэрлэг Эцэг! Энэ хөөрхий хүнд дохио дуугарсны дараа мессеж үлдээх боломж олгоосой! Амен-а-амен).*

Талархлын мэндчилгээ нь автомат хариулагч руу холбогдож буй хүний хувьд таах ёстой оньсого ч байж болох юм *(Сайн уу! Миний гурван асуултад хариулбал би чам руу залгая... ДУУ явна. Дууг хэн зохиосон бэ?)*. Рим нь зөвхөн дууны хувьд төдийгүй бусад автомат хариулагчууд дээр ч байдаг *(Будапештийн Сокол радио сонсож байна. Энэ бол ... 35, дохио дуугарсны дараа мессеж үлдээж болно. Чэтгэр ба там, Соколд тавтай морил!)*. Эш татсан дуут мессежийг бүтээгч нь зөвхөн овог нэрээ таалгаад зогсохгүй тоонууд ч таалгадаг: гучин таван-ялаа-тав. Баярлалаа гэдэг дуу нь мессеж үлдээгчийн таах оньсого ч байж болно. Энэ бүхнийг нас, хүйсийн хамааралгүй хийдэг нь жирийн зүйл биш, магадгүй зуршил байх.

Хөгжилтэй, инээдэмтэй дуут мессеж нь зарим талаар гутаан доромжилсон өнгө аястай болчих талтай, ийм хэлбэрүүдийн эзлэх хувь өндөр гэсэн судалгаа ч байдаг *(Хэрэв та одоо гүйцээж чадахгүй бол би ойд гүйж байгаа эсвэл зөвхөн зөв шударга хүний зүүдэнд л үзэгдэх болно. Эргэн залгая)*.

Уламжлалт мэндчилгээ нь заримдаа хөгжилтэй мессежтэй хамт байдаг бөгөөд энэ тохиолдолд мэндчилгээ болж чадахгүй. *(Хело, баяр хүргэе! Та миний дугаарыг мэддэг хэвээр байна! Та надтай холбогдож чадсангүй, гэхдээ зүгээр л хэлээрэй...; Сонсож байна, энэ өдрийн мэнд! Хахо, энэ миний дуу хоолой, сайхан сонсогдож*



байна уу? Мессеж үлдээгээрэй!; Сиока-миока! Бүдүүн хоолойтой нохой эсвэл бяцхан зулзага минь, над руу мессеж бичээрэй!

Хуурах өнгө аястай бичлэгийн хэд хэдэн жишээ байдаг бөгөөд жишээ нь, гэр бүлийн амьдралын дууны эффектүүд нь “хууран мэхлэх талархал”-ыг илэрхийлж болно. Тэдгээр нь автоматаар хариулагч өөрөө тэнд байгаа мэт сэтгэгдэл төрүүлдэг. Дуудлага хийгч ярьж эхэлдэг, гэхдээ автомат хариулагчтай харилцаж байснаа дараа нь ойлгодог (...*Гэр бүлийн амьдралын чимээ шуугиан, наашаа ирээ, утас ... энд Дамжуулагч, мессеж үлдээнэ үү; Тийм байна, байна уу би байна, одоогоор гэртээ алга мессеж үлдээнэ үү!*). Боловсрол багатай хүмүүсийн дунд өдөөн хатгасан талархлын захидал, өдөөн хатгасан бичвэрүүд нэлээд бий. Энэ тохиолдолд автомат хариулагчийн эзэн нь найз нөхөд ажлын хамт олны дуудлагыг голчлон хүлээж авдаг. Анх сонсоход бүдүүлэг мэт сэтгэгдэл төрүүлэхүйц бичвэрийн ширүүн өнгө аясыг дууны аялгаар багасгаж болно (*Товчхон хэлнэ үү!; Мессеж үлдээнэ үү!; Мессеж үлдээж болно!; Мессеж үлдээ, буцаад залгая!*).

Нэмэлт мэдээлэл агуулсан дуут шууданг ихэвчлэн уламжлалт мэндчилгээний үед ашигладаг. Үндсэн мэдээлэл бол залгасан хүн шугамын нөгөө талд байхгүй эсвэл утсаа авахгүй тохиолдолд хязгаарлагдмал хугацааны дотор мессеж үлдээх боломжтой (мессеж нь 15 секунд, 20 секунд эсвэл дуу хураагчийн соронзон хальс эсвэл цахим санах ойн багтаамжтай байж болно). Нэмж хэлэхэд, харилцахыг хүсч буй хүний дугаар яг одоо холбогдох боломжтой байж болно; дугаар руу дахин залгах, магадгүй та буцаж дуудлага хүлээж боломжтой үед (...*тавтай морил. Та 19:00-08:00 цагийн хооронд бидэнтэй ярьж болно, өдрийн цагаар мессеж үлдээгээрэй! Бид тан руу шууд залгах болно! Таныг ярьсанд баярлалаа!; Та ... утасны дугаар руу залгасан байна, хүндэтгэн мэндчилье. Богино зурвас үлдээнэ үү, бид нэг цагийн дотор тан руу залгах болно. Баярлалаа, удахгүй уулзъя!; Мэндчилж байна! Хэрэв та үйлчлүүлэгч бол миний хамтран ажиллагсад руу залгана уу. Хэрэв та хувийн асуудлаар ярьж байгаа бол мессеж үлдээгээрэй!*). Автомат хариулагчийн мэндчилгээний тархалтад хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл нөлөөлдөг.

Залуучуудын дунд харьцангуй нийтлэг мэндчилгээний хэллэг бол *Чачүмича* юм!. Унгарын анхны телевизийн реалити шоунууд урьд өмнө хэзээ ч байгаагүйгээр алдаршсан. Тэдний зорилго нь улс орны онцлогыг харуулах биш бөгөөд үзэгчдийн хувьд дэлхийн бусад орнуудын нэгэн адил “сонирхолтой” гэх өнцгөөс хариу үйлдэл үзүүлдэг. RTL Klub-телевизийн Valo Vilag (2002) шоуны үеэр жүжигчин Майка өөрийн дуртай мэндчилгээ *Чачүмича-г* маш бахдалтайгаар хэрэглэсэн. Тус нэвтрүүлгийн үзэгчид болон шоунд оролцогчид энэ мэндчилгээг шууд л хэрэглэж эхэлсэн. Хожим нь Майка хөтлөгч болсноор түүний хэлсэн мэндчилгээ улам их хэрэглэгдэх болсон. Миний ажигласнаар энэ мэндчилгээ нь автомат хариулагчийн бичвэр төдийгүй худалдааны төв, сургуулийн орчинд утсаар ярихад түгээмэл ашиглагдаж байна. Мэдээж олонд танигдсан хүний нэр хүнд унах үед мэндчилгээний хэлбэр алга болох уу, хэрэглэх давтамж багасах уу гэдэг асуулт гарч ирж байгаа ч цаг хугацаа, шинэ судалгаа л үүнд хариу өгөх болно. Гэсэн хэдий ч судалгааны явцад *Чү!*, *Чочи!* *Хай!* гэх мэт тогтмол хэрэглэгддэг бие даасан мэндчилгээнүүд автомат хариулагчийн бичвэрүүдэд огт байдаггүй, харин *Чачүмича!* мэндчилгээ маш их хэрэглэгддэг (*Чачүмича! Мессеж үлдээнэ үү, удахгүй буцаад холбогдоё!*; *Чачүмича! Та над руу дахин залгана уу эсвэл мессеж үлдээнэ үү! Баярлалаа.*; *Чачүмича! Хэлээрэй!*; *Чачүмича! Таны мессежийг хүлээж байна, удахгүй эргэн холбогдоё!*). Утсаар ярихдаа ашигладаг *Халло!* гэдэг мэндчилгээ тийм ч их хэрэглэгддэггүй. Харин амьд, аман харилцааны явцад ямар нэг онцгүй зүйл мэдрэх үед үүнийг ашигладаг. Харилцагч нь байгаа эсэхэд бид итгэлгүй байдаг, магадгүй зөвхөн түүний анхаарлыг татахыг хүсч байгаа байх.

Хелло гэдэг үг нь харилцаа холбоог эхлүүлэхээс илүүтэй түүнийг хадгалах үүрэгтэй өгүүлбэрийн үг юм. Автомат хариулагчид мэндчилгээ байдаг нь санамсаргүй хэрэг биш юм. (*Хелло, өдрийн мэнд хүргэе!*). Орсагх Ласлогийн судалгаагаар *Халло!* мэндчилгээ нь 1881 онд Будапештийн телефон станц нээгдсэнээс хоёр жилийн дараа дэлгэрсэн (Орсагх Ласло 1977:74). Энэ үг америк англи хэлний *Hello!* (*Сайн уу!*) мэндчилгээнээс гаралтай



байх магадлалтай. *Hello!* (*Сайн уу!*) мэндчилгээ нь автомат хариулагч дээр нийтлэг ашиглагддаг (*Helló, над руу залгасан уу? Би байхгүй байна, мессеж үлдээгээрэй! Helló!; Helló, энэ ...-ний дугаар мөн үү? Бид утсаа авах боломжгүй байна, мессеж үлдээнэ үү, бид буцаад залгах болно!; Helló, хэрвээ дуут мессеж үлдээвэл, удалгүй буцаад холбогдох болно!; Helló, андуудаа! Энэ бол ...-ний радио утасны дуут шуудан. Дохио дуугарсны дараа дуут шуудан үлдээнэ үү. Бүгдэд нь хамгийн сайн сайхныг хүсье, амжилт хүсье! Helló!*). Контра Миклош мэндчилгээний энэхүү хэлбэрийн талаарх судалгаандаа “*Helló!* хэмээх мэндчилгээ нь Унгарт хурдацтай тархаж байна” гэжээ (Kontra Miklós 1993:244). Дараа нь хийсэн судалгаандаа *Hello!* мэндчилгээний хэрэглээний давтамж нэмэгдээгүй харин *Сайн уу!* мэндчилгээ нь байнга хэрэглэгддэг хэвээр байна (vö. Kiss Jenő 1993:211).

Helló! мэндчилгээ нь бичгийн болон дуудлагын хувьд хоёр хувилбартай байдаг (*Heló!*, *би тантай уулзаж байгаадаа баяртай байна!*; *Helló!*, *хонгор минь!*). Гэхдээ судлаачид *Hello!*-гийн хоёр төрлийг ихэвчлэн ялгадаггүй, би ч ялгадаггүй байсан. Үүний гол шалтгаан нь харилцаанд оролцогчид яг аль хувилбарыг ашигласныг мэдэхийн тулд бичвэр хийх шаардлагатай байдаг. Гэхдээ энэ нь тийм ч их нөлөөгүй. Сүүлийн үеийн хэд хэдэн судалгаагаар *heló* дуудлагын зөв бичгийн дүрмийг илүү түгээмэл дагаж мөрддөг нь батлагдсан. Англи хэлний *Hello!*-г зөвхөн ирж буй хүнтэй мэндлэхдээ ашигладаг. Автомат хариулагчийн бичвэрт ч мөн тохиолддог (*Helló, андууд минь! Энэ бол ...-ний радио утасны автомат хариулагч. Дохио дуугарсны дараа мессеж үлдээнэ үү. Бүгдэд нь хамгийн сайн сайхныг хүсье, амжилт хүсье! Helló!*). Миний ажигласнаар манайд *Hello!*-г уулзахдаа болон салж явахдаа хэлдэг бол англи хэл дээр зөвхөн уулзахдаа л *Hello* гэж хэлдгийг англи хэл сурч байгаа хүмүүс ч мэддэггүй.

Автомат хариулагч дээр эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүсийн аль аль нь нийтлэг ашигладаг мэндчилгээ бол *Сиа юм*. Энэ мэндчилгээг зөвхөн мэндлэх үед хэрэглэхээс гадна салж явах үедээ мөн хэрэглэдэг (*Сиа, ... байна. Утсаа авах боломжгүй байна, хэрвээ хүсвэл мессеж үлдээнэ үү. Сиа!*; *Сиа, мессеж үлдээнэ үү!*



*Баярлалаа, Сиа!; Сиа... болон ...нд мессеж үлдээх боломжтой.
Сиа!; Сиа! Энэ бол ... -ний утас. ...нд мессеж үлдээх боломжтой.
Баярлалаа, сиа!)*

Уламжлалт мэндчилгээний дотроос *Мэндчилье (Üdvözlöm!)* нь түгээмэл (*Сайн байна уу, дараа залгана уу эсвэл дохио дуугарсны дараа утасны дугаараа оруулна уу!; Мэндчилье, мессеж үлдээнэ үү!*). Өдрийн цагаар хэрхэн мэндлэх нь тухайн нөхцөл байдлаасаа болдог. Өдрийн цаг дуусна, тиймээс *Өглөөний мэнд!, Оройн мэнд!, Сайхан амраарай!* гэдэггүй, харин *Өдрийн мэнд* гэж мэндэлдэг! Автомат хариулагч дээр дуут шуудан илгээгч нь түүнийг өдрийн хэдэн цагт утсан дээрээ байхыг мэдэхгүй тул энэ нь зүй ёсны хэрэг юм. Уулзаад салахдаа ихэвчлэн талархал илэрхийлдэг үгсийг хэрэглэдэг. Хүмүүсийн олонх нь автомат хариулагч дээр бичвэр үлдээхдээ сонирхолтой хэлбэрээр бичихийг хичээдэг. Ихэнхдээ “*дуудлага өгсөнд баярлалаа*” гэж хэлдэг.



Х. ИНТЕРНЕТ МЭНДЧИЛГЭЭНҮҮД

Интернет орчин дахь мэндчилгээний хэлбэр нь оюутны хэлний мэндчилгээнээс ч илүү олон янз байх боломжтой. World Wide Web дээрх ярианууд гэж нэрлэгддэг чат сайтууд дээр голдуу хэрэглэгддэг. Чат бол компьютерийн гарыг ашиглан бичгээр харилцах харилцаа бөгөөд түүний талбар нь интернет юм. Оролцогчдын санал бодлыг маш олон тооны хэрэглэгчид унших боломжтой тул энэ нь үндсэндээ бүлгийн хэлэлцүүлэг юм. Бодит байдал дээр ярианы өрөөнүүдийн тоог зөвхөн сүлжээний хүчин чадлаар хязгаарлах боломжтой бөгөөд эс тэгвээс чат хуудсаар зочилж, тивийн хил хязгаараас үл хамааран хэн ч системд нэвтрэх боломжтой. Энэ бүхнийг 80-аад оны сүүлээр Финландын компьютерийн мэргэжилтэн Жаркко Ойкаринен боловсруулсан. Зарим судлаачдын үзэж байгаагаар чатаар харилцах холбоо нь амьд яриа, бичгийн харилцаа хоёрын дундах харилцаа, нэг төрлийн шилжилт юм (vö. Bódi Zoltán 1998:178–88, Érsok Nikoletta Ágnes 2003:100). Миний бодлоор, утсаар ярихтай адил бодит яриа интернетэд түгэн дэлгэрэх хүртэл бид зөвхөн харилцаанд оролцогчдод хариу үйлдэл үзүүлэх ёстой бичгийн соёлын хачирхалтай хэв маягийн талаар л ярих болно. Тэр нь хурдтайгаас гадна компьютерийн өөр өөр тэмдэг, цэг таслал ашиглан нэмэлт агуулга илэрхийлэх боломжтой. Гэсэн хэдий ч амьд ярианы өвөрмөц аялгуу, өргөлт, дууны хэмжээ болон бусад олон мянган шинж чанарууд байдаггүй. Нэлээд судлаачид ижил байр суурьтай байгаа ч өөрийн дуу хоолойгоор акустик холболтыг бий болгодог чат нь бичвэрийг арын дэвсгэр рүү түлхэх магадлал багатай юм (Kis Ádám 2002; Érsok Nikoletta Ágnes 2003:103). Гэсэн хэдий ч чатын бичгийн хэлбэрийн гол мөн чанар нь нэрээ нууцлах явдал гэж би бодож байна. Эрэгтэй хүн эмэгтэй хүний дүрээр нэвтрэх, насаа нуух, мөн олон нийтийн үзэл бодлоос ялгаатай үзэл бодлоо



зоригтойгоор илэрхийлж болно. Гэхдээ өргөлт, аялгуу, ярианы эгшгээс яригчийн нас, зан чанарыг тодорхойлох боломжтой. Энэ тохиолдолд чат нь танигдахуйц, хүртээмжтэй, хамгаалалтгүй гэсэн үг. Бичсэн чатын хамгийн чухал элементүүдийн нэг нь л алдагдахад энэ хэв маяг нь тархахгүй, уламжлалт, бичмэл, чат хуудсууд үлдэх болно гэж би бодож байна. Гэсэн хэдий ч энэ асуудлыг нарийвчлан авч үзэхийг хүсэхгүй байна, судалгаандаа зөвхөн интернетээс олдсон мэндчилгээний хэлбэрүүдийг л цуглуулахыг хичээсэн. Би өөр өөр чиглэлийн чат сайтуудыг сонгосон. Учир нь World Wide Web-ийн хэрэглэгчдийн сонирхол өөр өөр байх нь ойлгомжтой. Энд байгаа хэрэглэгчдийн нийгэм, хэл шинжлэлийн мэдээлэл бидэнд байхгүй. Зөв бичгийн дүрмийн үүднээс би талархаж байна, үүнийг өөрчлөх ч ёсгүй.

Судалгаа хийсэн хугацаа: 2003 оны 5 дугаар сар. Судалгаандаа би өдөр тутмын мэндчилгээ мөн интернетийн илэрхийлэл гэж нэрлэгддэг мэндчилгээнүүдийг оруулсан болно.

Chat хуудаснууд

1. Сэдэв:

Эмийн талаар чатлах

Комментын тоо: 134

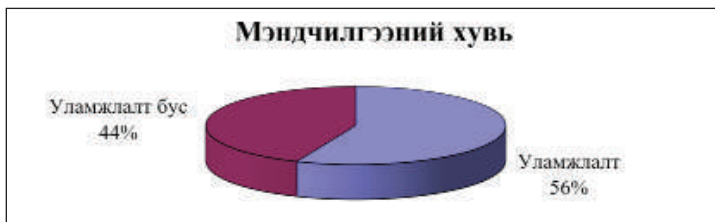
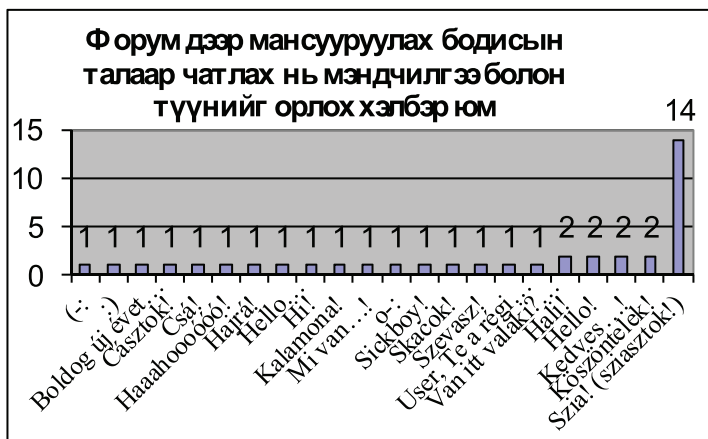
92 нь талархлын үг хэлээгүй.

Мэндчилгээ болон талархлын үгс:

(-:	1
:)	1
Бүгдэд нь шинэ оны мэнд хүргэе!	1
Cásztok! Цасток!	1
Csá! Ча!	1
Наааһооооóó! Хаахooooo!	1
Hajrá! Урагшаа!	1
Hali! Холи!	2
Hello mindenkinek! Бүгдэд нь мэнд хүргэе!	1

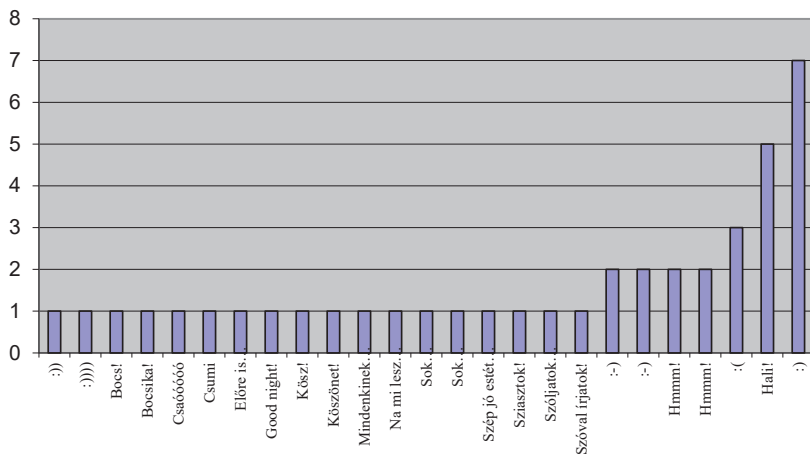


Hello!	2
Hi!	1
Kalamona! Каламона!	1
Kedves...! Эрхэм!	2
Köszöntelek! Мэндчилсэн!	2
Mi van...! Юу болоов!	1
o-:	1
Sickboy! Сиикбой!	1
Skacok! Шкацок!	1
Szevasz! Севос!	1
Szia! (sziasztok!) Сиа!	14
User, Te a régi vagy! Юсер, Чи хуучны хүн шүү!	1
Энд хүн байна уу? Мэндчилж байна!	1





Форум дээр мансууруулах бодисын тухай чатлах нь
үдэлтийн нэг хэлбэр юм

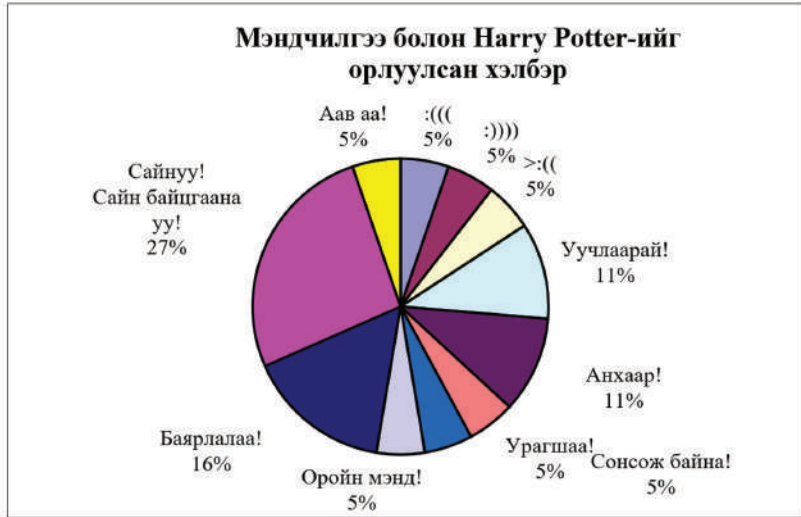


2.Сэдэв: Harry Potter – 5-р ном

Нийт коммент: 151
121 нь талархлын үг ашиглаагүй.

Холбогдох үеийн мэндчилгээ болон талархлын үгс:

:(((1
:)))	1
>:((1
Bocs! (bocsi!) Уучил!	2
Figyelj! (Figyeljetek!) Анхаар!	2
Hajrá! Урагшаа!	1
Halljuk! Сонсож байна!	1
Jó estét! Оройн мэнд!	1
Kösz! Баярлалаа!	3
Szia! (Sziasztok!)	5
Сайнуу! (Сайн байцгаана уу!)	
T.aruka! Аав аа!	1



Уулзаад салж явахдаа:

:(((7
:)	2
:))))	11
Akkor rá! Тэгвэл баяртай!	1
Bocsi! Уучил!	1
Brü-hü-hü, segítség! Брү-хү-хү, туслаарай!	1
Hiányzol! Үгүйлэгдэж байна!	1
Kösz! (kösz!) Баярлалаа!	2
Mindjárt jövök. Одоохон ирнэ.	1
Ne tessék rám haragudni! Надад битгий уурлаарай!	1
Sziasztok! Сайн байцгаана уу!	1
Vigyázz! Анхаар!	1



3.Сэдэв: Радиогийн тухай хүүрнэх

Нийт коммент: 85

69 нь талархлын үг ашиглаагүй.

Холбогдох үеийн мэндчилгээ болон талархлын үгс:

Bocsi,...Уучил!	1
Csövi! Чөви!	1
Dszday! Дсдэй!	1
Elnézést,... Өршөөгөөрэй!	1
Hello!	2
Kedves...! Эрхэм...!	3
Szia! Сайнуу!	6
Valamiamerikának! Америкийн тухай!	1

Уулзаад салж явахдаа:

!!!!!!	1
,-, !!!	1
:)	2
:-)	1
Bi-bi-biiii!	1
Fujj!-Фуй!	1
Kösz!-Баярлалаа!	1
Mindenkinek jó rádióhallgatást! Бүгдээрээ радиогоо тухтай сонсоорой!	1
Üdv mindenkinek! Бүгдэд нь мэндчилж байна!	1

4.Сэдэв: Утга зохиолын талаар хүүрнэх

Нийт коммент: 14

10 нь талархлын үг ашиглаагүй.

Холбогдох үеийн мэндчилгээ болон талархлын үгс:

Hello!	1
Эрхэм...!	2

Уулзаад салж явахдаа:

Köszí! Баярлалаа!	3
Köszönöm! Баярлалаа!	1

Би интернетийн 4 сайтын нийт 384 сэтгэгдлийг судалсан. Эдгээрээс талархлын үг ашиглаагүй: 292

Нийт мэндчилгээ: 163, үүнээс: 77 нь уулзах үед, 86 нь уулзаад салж явах үед.

Интернетээр харилцах үеийн мэндчилгээнүүд болон талархлууд:

(-:	1
:(((1
:)	1
:)))	1
>:((1
Bocs! (bocsi) Бочи!	3
Boldog új évet mindenkinek! Шинэ жилийн мэнд хүргэе!	1
Cásztok! Цасток!	1
Csá! Ча!	1
Csövi! Чөви!	1
Dszday! Дсдэй!	1
Elnézést, Өршөөгөөрэй,	1
Figyelj! (Figyeljete!) Анхаар!	2
Haahooooóóó! Хаааааааааа!	1
Hajrá! Урагшаа!	2
Hali! Холи!	2



Halljuk! Сонсож байна!	1
Hello mindenkinek! Бүгдэд нь мэнд хүргэе!	1
Hello!	5
Hi!	1
Jó estét! Оройн мэнд!	1
Kalamona! Каламона!	1
Kedves...! Эрхэм...!	7
Köszí! Баярлалаа!	3
Köszönteleg! Баярлалаа!	2
Mi van...! Юу болоов!	1
о-:-О	1
Sickboy! Сийкбой!	1
Skacok! Скацок!	1
Szevasz! Севас!	1
Szia! (Sziaztok!) Сайнуу! (Сайн байцгаана уу!)	25
T.aruka! Апука!	1
User, Te a régi vagy! Юсер, Чи эртний хүн!	1
Valamiamerikának! Воломиамерикано!	1
Van itt valaki? Akkor üdvözlöm! Энд хүн байна уу? Мэнд хүргэе!	1

Нийт:

77

Багийн уламжлалт мэндчилгээ:

Cásztok! Цасток!	1
Csá! Ча!	1
Csövi! Чөви!	1
Hali! Хали!	2
Hello mindenkinek! Бүгдэд нь мэнд хүргэе!	1
Hello! Сайнуу!	5
Hi! Сайнуу!	1
Jó estét! Оройн мэнд!	1
Köszönteleg! Мэндчилж байна!	2



Szevasz! Севас!	1
Szia! (Sziasztoк!)	25
Сайнуу! (Сайн байцгаана уу!)	
Багийн уламжлалт мэндчилгээ:	41
Ганцаарчилсан мэндчилгээ:	36



Уулзаад салахдаа:

!!!	1
,-,	1
:(3
:(((7
:)	11
: -)	5
:))	1
:)))	12
Akkor pá! Тэгвэл па!	1
Bi-bi-bi!! Би-би-би !	1
Vocs! Уучлаарай!	1
Vocsi! Уучлаарай!	2
Vocsika! Уучлаарай!	1



Brü-hü-hü, segítség! Бру-ху-ху, туслаарай!	1
Csaóóóó! Чаоооо!	1
Csumi! Чуми!	1
Урьдчилан баярлалаа!	1
Fujj!-Фуйй!	1
Good night! Сайхан амраарай!	1
Hali! Холи!	5
Híányzol! Санаж байна!	1
Hmmm! Хммм!	4
Kösz! Баярлалаа!	7
Мэндлэж байна!	1
Баярлалаа!	1
Mindenkinek jó rádióhallgatást! Тухлан сууж радиогоо сонсоорой!	1
Mindenkinek peace! Бүгдэд нь амар амгаланг хүсье!	1
Mindjárt jövök! Одоохон ирнэ!	1
Na mi lesz mááááárrr! За яасан бэ?	1
Ne tessék rám haragudni! Надад битгий уурлаарай!	1
Sok szerencsét mindenkinek! Бүгдэд нь амжилт хүсье!	1
Sok szerencsét. Aztán mesélj! Аз хийморийг хүсье!	1
Szép jó estét mindenkinek! Та бүгдэд нь энэ сайхан оройн мэндийг хүргэе!	1
Sziasztok! Сайн байцгаана уу!	3
Szóljatok hozzám és csámcsogjunk együtt a birkanépen. Надад хэлээрэй, хоньчдын тухай хууч хөөрье!	1
Szóval írjatok! Тэгвэл бичээрэй!	1
Üdv mindenkinek! Бүгдэд нь мэндчилгээ дэвшүүлэе!	1

Нийт:

86

Судлагдсан мэндчилгээний хэлбэрүүд:

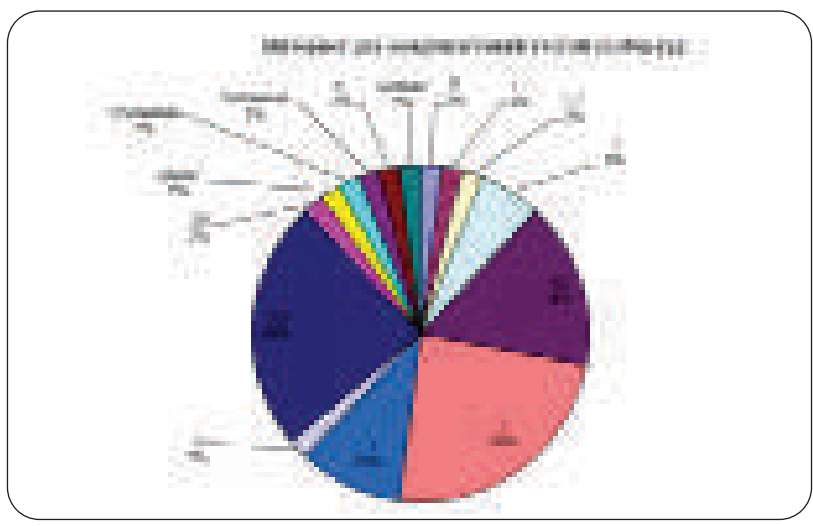
!!!	1
(-:	1
,-,	1
:(3
:(((8
:)	12
:-)	5
:))	1
:))))	12
:)))	1
>:((1
Akkor pá! Тэгвэл па!	1
Bi-bi-bi!! Би-би-би!	1
Bocs! (bocsi) Уучил!	6
Bocsika! Уучлаарай!	1
Boldog új évet mindenkinek! Бүгдэд нь шинэ оны мэндийг хүргэе!	1
Brü-hü-hü, segítség! Бру-ху-ху, туслаарай!	1
Cásztok! Цасток!	1
Csá! Ча!	1
Csaóóóó! Чаоооо!	1
Csövi! Чөви!	1
Csumi! Чүми!	1
Dszday! Дсдэй!	1
Elnézést, Өршөөгөөрэй!	1
Előre is tisztelettel köszönöm! Хүндэтгэн мэндчилсэн:	1
Figyelj! (Figyeljetek!) Анхаараарай!	2
Fujj! Фуй!	1
Good night! Сайхан амраарай!	1
Haааhоооóóó! Хааахоооооо!	1
Hajrá! Урагшаа!	2
Hali! Холи!	7
Halljuk! Сонсож байна!	1



Hello mindenkinek! Бүдээрээ сайнуу!	1
Hello! Сайнуу!	5
Hi! Сайнуу!	1
Hiányzol! Санаж байна!	1
Hmmm! Хммм!	4
Jó estét! Оройн мэнд!	1
Kalamona! Каламона!	1
Kedves...! Эрхэм...!	7
Köszí! Баярлалаа!	10
Köszönet! Мэндчилье!	1
Köszönöm! Баярлалаа!	1
Köszönteleg! Мэндчилсэн!	2
Mi van...! Юу болоов!	1
Mindenkinek jó rádióhallgatást! Бүгдээрээ радиогоо тухтай сонсоорой!	1
Mindenkinek peace! Бүгдэд нь амар амгаланг хүсье!	1
Mindjárt jövök! Одоохон очлоо!	1
Na mi lesz mááááárrg! За яасан бэ!	1
Ne tessék rám haragudni! Надад битгий уурлаарай!	1
o-:	1
Sickboy! Сийкбой!	1
Skacok! Шкацок!	1
Sok szerencsét mindenkinek! Бүгдэд нь аз хийморьтой байхыг хүсье!	1
Sok szerencsét. Aztán mesélj! Азтай байхыг хүсье! Тэгээд хэлээрэй!	1
Szép jó estét mindenkinek! Бүгдэд энэ сайхан оройн мэндийг хүсье!	1
Szevasz! Севас!	1
Szia! (Sziasztok!) Сайнуу!	28
Szóljatok hozzám és csámcsogjunk együtt a birkanépen. Надад хэлээрэй хоньчдын тухай хууч хөөрье.	1
Szóval írjatok! Надад бичээрэй!	1



T.apuka! Т.ааваа!	1
User, Te a régi vagy! Юсер, чи дээр үеийн хүн байна!	1
Üdv mindenkinek! Бүгдэд нь мэнд хүргэе!	1
Valamiamerikának! Воломиамерикано!	1
Van itt valaki? Akkor üdvözlöm! Энд хүн байна уу? Тэгвэл мэндчилье!	1



Таны харж байгаачлан интернет дээр гайхалтай олон тооны өвөрмөц мэндчилгээ байдаг. Анхнаасаа өөр утгатай эсвэл зохиомол үгс нь мэндчилгээний томъёо байж болно (*Чуми!*, *Би-би-би!*, *Тэгвэл na!*). Гэхдээ тэдгээрийн ихэнх нь хэлний шалгуураар байхгүй болсон. Мессеж бичигч бичвэрийнхээ өмнө хүлээн авагчынхаа нэрийг бичдэг бөгөөд энэ нь зөвхөн тухайн хүнд зориулагдсан гэдгийг багатгадаг. Эдгээрийг мэндчилгээ гэхээсээ илүүтэй дуудлага гэж үзэж болно. Хэрэглэгчийн нэрний оронд “тоглоомын” үг бичих нь ч бий (*Sickboy бүгдэд нь!*).

Орчин үед интернетийн орчин дахь онцлог бүхий мэндчилгээний загвар бий болсон бөгөөд олонх хүмүүс түүнийг байнга ашиглаж байна. Үүнд янз бүрийн инээмсэглэсэн тэмдэгтүүд байх бөгөөд



заримыг нь талархлын тэмдэг гэж нэрлэж болно. Эдгээр нь бусад орон зайд ч тархаж байна. Тухайлбал, World Wide Web-ийн үр дүнд уламжлалт захидлуудад дээрх тэмдэгтүүд бичигддэг болсон.

Судалгааны бас нэгэн сонирхолтой талбар бол гар утасны богино мессеж (sms) бөгөөд ийм мэргэжил ч байдаг. Мэндчилгээ болгон ашигладаг интернет эможинууд нь дор хаяж хоёр тэмдэгтээс бүрддэг боловч долоо, найман тэмдэгттэй нь ч бас байдаг. Жишээ нь, :) тэмдэгт нь инээмсэглэлийг илэрхийлдэг гэдгийг хүн бүхэн мэднэ. Баруун тийшээ 90 градус эргүүлсэн эможинууд нь хүний царайтай төстэй. (vö.Erdős–Schlosser–Seres 2001). Чатлагчид өмнө сэтгэгдэл бичсэн хүмүүсийн санал бодлыг үл харгалзан бичвэрийг ихэвчлэн ийм эможоор эхлүүлдэг. Өөрөөр хэлбэл, яриагаа эхлэх гэж байгаа тэр үед сэтгэл санаа сайхан байна гэдгээ тийнхүү илэрхийлдэг.

Цэг, таслал, хаалт гэх мэт компьютерийн тэмдэглэгээг давхардуулан хэрэглэх нь нийтлэг бөгөөд тэр нь талархсан сэтгэлийг илэрхийлэх үүрэг гүйцэтгэдэг (!!!, >:(/)). Гэхдээ чатын оршил хэсэгт ихэнхдээ үсгүүдийн давхардлыг ажиглаж болно (*Csaóóóó!*, *Haааhоооóóó!*).

Мэндчилгээний төрөл бүрийн томъёоллыг ашиглах нь сонголттой. Уламжлалт мэндчилгээний хувьд чатлагчид ихэвчлэн зөв бичгийн дүрмийг дагаж мөрдөхийг хичээдэг боловч өвөрмөц мэндчилгээний хувьд үүнийг анхаардаггүй. Том үсгээр бичих, давхардах, бусад тодотгол, үсэг, цэг таслалыг хослуулах тохиолдол ч гардаг (*Bi-bi-bi!!*). Бараг бүх мэндчилгээний дараа анхаарлын тэмдгийг ашигладаг. Гэхдээ цэвэр компьютержсэн тэмдэгтээс бүрдсэн мэндчилгээнд бараг ашигладаггүй.

Судалгааны өөр нэгэн объект бол мэндчилгээний нэг хэлбэр болох цэг таслалтай төстэй элементүүдийг хэрхэн ашиглахыг судлах явдал юм. Ташрамд хэлэхэд, зарим эртний судрууд болон хуучны *индус* хэлэнд бичвэрийн төгсгөлд *хаалтын тэмдэг* байдаг бол хятадууд *i*-тэмдгийг ашигладаг. МЭӨ I зуунаас эхлэн бичвэрийн хамгийн сүүлийн тэмдэгтийн дээр жижиг тойрог дүрсэлдэг болсон байна (vö. Keszler Borbála 2003:28). Вавилоны



дөрвөлжин бичигт найман хошуутай од буюу хоёр ташуу сум, шулуун сум нь бичвэрийн төгсгөлийг заадаг байжээ (vö. Heinrich Wudke 1877).

Талархлын болон инээмсэглэлийг илэрхийлсэн тэмдэгт ашиглах нь улам бүр түгээмэл болж байгаа ч түүний хувилбарууд нь олон шинэ санаа, өөрийгөө ухамсарлах хүсэл эрмэлзэл байгааг харуулж байна. Зураас тэмдэглэгээний олон янзын байдал нь эрх чөлөөг илэрхийлж байна гэж хэлж болно.



XI. SMS МЕССЕЖ ДЭХ МЭНДЧИЛГЭЭНИЙ ХЭЛБЭРҮҮД

Гар утасны мессеж нь урт захидлын товчилсон бичвэр юм. SMS (богино мессежийн үйлчилгээ) нь хамгийн ихдээ 160 тэмдэгтээс бүрдэх бөгөөд хэд хэдэн мессежийг богино хугацаанд дарааллан илгээх ч боломжтой. Гар утасны мессежтэй харилцах нь бидний өдөр тутмын амьдралд хэр чухал болохыг сүүлийн 20 жилийн хугацаан дахь томоохон баяруудын өмнөх мэндчилгээний урсгалаас харж болно. 1994 оноос хойш (900 мегагерц сүлжээ бий болсон) ил захидал, захидал илгээх нь багасаж, хүмүүс ойр дотны найз нөхөд, танилууд, бизнесийн түншүүдтэйгээ мессеж эсвэл зурагтай мессежээр харилцахыг илүүд үздэг болсон. Харилцааны энэхүү өөрчлөлт нь нийгэм, хэл шинжлэлийн үүднээс бас сонирхолтой юм. Өсвөр насныхан харьцангуй цөөн бичдэг ч найз нөхөд, ангийнхан, бизнесийн түншүүд хоорондоо өдөрт хэд хэдэн удаа SMS илгээдэг. Гар утасны хэрэглэгчдийн тоо нэмэгдэж байна. Дөрвөн жилийн өмнө ахлах ангийн сурагчдын хэдхэн хувь нь гар утастай байсан бол өнөөдөр тэдний талаас илүү хувь нь гар утастай болжээ. Бага ангийн сурагчдын дунд ч гар утасны хэрэглээ дэлгэрч байгаа бөгөөд энэхүү судалгааг хийх үед гурваас таван настай хүүхдэд зориулсан урьдчилан програмчлагдсан утасны дугаар ч гарсан. Гар утас нь ахмад настнуудын дунд ч түгээмэл хэрэглээ болж байна. Техникийн энэхүү шинэчлэлд олон хүн дургүй байгаа ч гар утас хэрэглэдэг 70-аас дээш настнуудын тоо интернет ашигладаг хүмүүсийн тооноос ч илүү олон байна.

SMS-ийн бичвэрийг судлах нь автомат хариулагч, захидлын бичвэрийг судлахтай адил хэцүү ажил юм. Унгарын хүн амын насны хуваарилалтыг харгалзан өөрийн судалж байгаа мэдээллийн сангаас 106 хүнийг сонгон “Автомат хариулагчид баярлалаа” бүлгийг үзээд, дараах дөрвөн SMS мессежийг өөр өөр

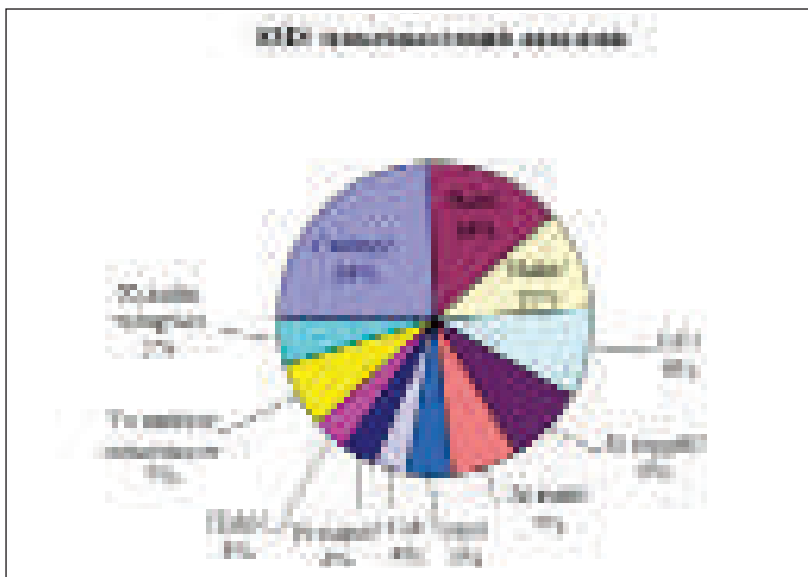
хүмүүст илгээхийг хүссэн. Би товчхон бичсэн. Мессеж хүлээн авагчдын хувьд мөнгө зарцуулагдах нь ойлгомжтой тул хүсвэл нөхөн төлбөр өгөхийг санал болгосон. Дөрвөн SMS мессежийг дөрвөн өөр хүнд бичээд хариу авбал мэндчилгээний загвар гарч ирэх магадлал өндөр байсан. Хүлээн авагчдын мессежийг эх хэлбэрээр нь судлах боломжтой байсан нь давуу тал байлаа. Ийм байдлаар 424 SMS-ийн корпус бий болсон боловч түүний нэг хэсэг нь нэг үгтэй бичвэр эсвэл зүгээр л асуултын тэмдэг байж магадгүй гэдгийг анхаарч үзэх хэрэгтэй. Би “мэндэлсэн”, “баяртай” эсвэл хоёуланг нь агуулсан мессежийг хүлээн авсан. Энэ нь нийт 176 SMS гэсэн үг. Өөрөөр хэлбэл, нийт хүн амыг насны хязгаарлалтгүйгээр судалвал гар утасны мессежийг талаас илүү хувь нь хүлээн авдаггүй.

Залуучуудын гар утасны хэрэглээний дадал зуршлыг судалдаг Веселский Агнешын мэдээллээс үзэхэд, 18-25 насныхан болон их сургуулийн оюутнууд мессежийг ихэвчлэн мэндчилгээ илгээх эсвэл салж явах хэлэх үедээ хэрэглэдэг байна. Мессежийн тал хувь нь мэндчилгээ бүхий утгыг агуулдаг (Ágnes Veszelszki 2003:3). Веселский Агнешийн цуглуулсан 1715 мессежээс ялангуяа залуучуудын мессежүүдээс мэндчилгээний сонирхолтой, өвөрмөц хэлбэрийг олж харах боломжтой бөгөөд энэ нь анхаарал татахуйц байгаа юм. Гэхдээ наснаас үл хамааран “баяртай” гэдгийг илэрхийлэх томъёолол нь мэндчилгээнээс илүү түгээмэл байгаа нь харагдаж байна. Миний судалсан мессежүүдэд “баяртай”-г илэрхийлэх 155 хэлбэр, мэндчилгээ 86 байсан (Энэ нь 176-аас илүү. Учир нь мэндчилгээ болон үдэлтийн илэрхийлэмжийн аль аль нь нэг бичвэрт хэд хэдэн удаа тохиолддог). Веселский Агнешийн цуглуулгад буй нийт 1715 мессежийн 692 нь мэндчилгээ, гарчиг эсвэл эдгээрийн хослолоор эхэлж, 901 нь “баяртай”-г илэрхийлсэн байдаг.

Хүн амын насыг харгалзан хийсэн судалгаагаар *Сайн уу! Szia!* мэндчилгээ нь хамгийн түгээмэл хэлбэр юм. Үүний шалтгаан нь хүмүүс ихэнхдээ хэн нэгэнтэй харилцаа нь нууц байх үед л мессеж бичдэгтэй холбоотой байх. Үгүй бол залгах байсан. Тэд унтах гэж байхдаа SMS бичдэг, гэхдээ энэ нь цөөн тохиолддог. *Сайн байна уу! Szia!* -ийн дараах хамгийн түгээмэл мэндчилгээ нь *Hello!*,



дараа нь *Hahó!* мөн *Üdv!* *Хүндэтгэсэн!*. Сүүлийнх нь дээрх хоёр мэндчилгээнд хоёуланд нь тохиолддог. Үүний дараа л *Өглөөний мэнд!*, *Jó reggelt!* мөн *Оройн мэнд!* *Jó estét!* мэндчилгээнүүд байдаг нь сонирхолтой юм! Эдгээр нь *Өдрийн мэнд!* *Jó napot!*-ийн өмнө байдаг ба магадгүй эрт эсвэл орой мессеж илгээх нь хүлээн авагчид хүндрэл учруулахгүйн тулд байх.



SMS мессеж дэх мэндчилгээний давтамжийн жагсаалт: *Сайн уу!* *Szia!*, *Сайн уу!* *Heló!*, *Хоху!* *Hahó!*, *Хүндэтгэе!* *Üdv!*, *Өглөөний мэнд!* *Jó reggelt!*, *Оройн мэнд!* *Jó estét!*, *Cuo!* *Szió!*, *Ча!* *Csá!*, *Өдрийн мэнд!* *Jó napot!*.

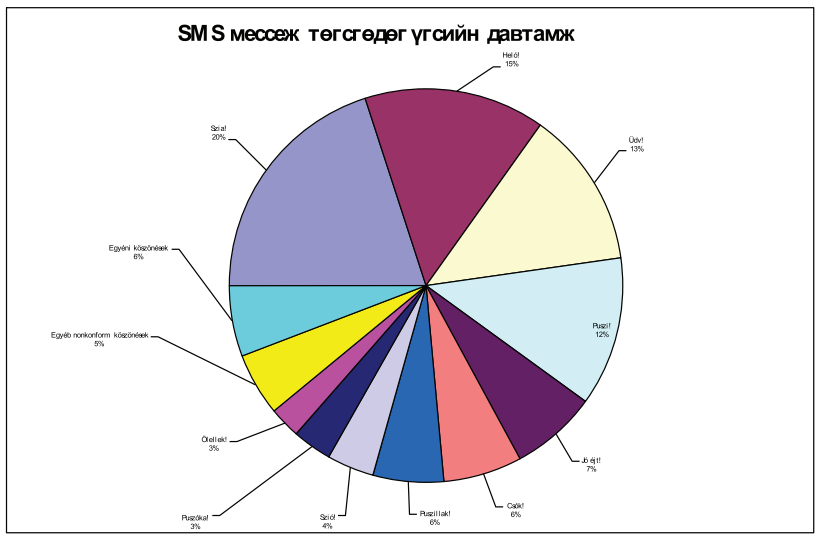
Веселский Агнешийн цуглуулгаас харахад залуучууд илүү хөгжилтэй байдаг. Мэндчилгээний жагсаалтыг *Szia!* тэргүүлдэг ба түүний хувилбаруудыг ч маш их хэрэглэж байна: *Szicsi!*, *Szijaa!*, *Szinko!*, *szinkora*. *Helló!!* түүний хувилбарууд бас түгээмэл байдаг: *Hali!*, *Halihó!*, *Halika!*, *Halló-halló!*, *Haló!*, *Helcsi!*, *Hello-bello!*, *Helloka* (Ágnes Veszelszki 2003:5). Харь хэлнээс авсан мэндчилгээнүүд бий: тухайлбал, Испанийн *Hola!*; Италийн *Ciao!*;



англи хэл HEY and Hi! ба кирилл Хелло. Италийн ciao болон Унгарын szia! мэндчилгээ нь Cia!; CIJA!; Cijó!, Ció!. Утсаар мессеж бичихдээ боломжуудыг ч ашигладаг: том болон жижиг үсгээр ээлжлэн НоНоНо!, үсгийг давхардуулан Jóóó reggelt; WAAAAAAAAAAAAAAAAA; Hahóó!; Naaaa, sziaaaaaa! гэх мэт (Ágnes Veszelszki 2003:6).

Насыг харгалзан үзсэн судалгаагаар, үдэлтийн мэндчилгээг Szia! тэргүүлж байна. Мөн Сайхан амраарай! Jó éjt!, Хүндэтгэе! Üdv! халь алинаар нь бичвэрийг төгсгөж болно. Үнсэлттэй холбоотой мэндчилгээг хүмүүс үдэлтийн үед түгээмэл хэрэглэдэг: Үнсье!- Csók!, Puszi!, Puszillak!, Puszancs!, Puszoka!. Ölel, Öllelek! мэндчилгээг бас их хэрэглэж эхэлсэн байна.

SMS мессежийг төгсгөдөг үгс нь: Баяртай! -Szia!, Szió!, Heló!, Хүндэтгэе!- Üdv!, Сайхан амраарай!-Jó éjt!, Үнсье!- Puszi!, Csók!, Puszillak!, Puszoka!, Öllelek!.





ХИ. ОЮУТНУУДЫН МЭНДЧИЛГЭЭНИЙ ХЭЛБЭРҮҮД

Оюутнуудын мэндчилгээний хэлбэрийг судлахдаа би оюутны толь бичигт байдаг мэндчилгээний хэлбэрүүдийг ажиглаж, мэдээлэл олж авсан (Энд харилцааны тодорхой нөхцөлд хэрэглэгдсэн мэндчилгээнүүдийг оруулсан нь маш том давуу тал юм. Өөрөөр хэлбэл, өгүүлбэр хэлбэрээр). Ялангуяа би Шопрон дахь Даниел Берженийн ахлах сургуулийн долоон ангид судалгаа хийсэн (тусалж, хамтран ажилласан Edit Horváth болон Gabriella Holpár багш нарт талархал илэрхийлье): эхний жил 2-р курс 1, 3-р курс 1, 4-р курсын 3 анги. Би оюутнуудаас дараах асуултуудад бичгээр хариулт авахыг хүссэн.

1. Мэндчилгээний ямар хэлбэрийг та мэдэх вэ?

2. Та эдгээрийн алийг нь ашигладаг вэ? (Би тэднээс оюутнуудын мэндчилгээ, түүний хэлбэрт онцгой анхаарал хандуулахыг хүссэн.)

3. Өгөгдсөн мэндчилгээний хэлбэрийг мэдэхгүй бол хэнтэй ингэж мэндэлж болохыг бичээрэй!

Мэндчилгээг хэн ашиглаж байгаа, хэнтэй ингэж мэндэлж болох эсэхийг мэдэж авах нь илүү чухал байсан. Гэхдээ энэ судалгаанд оролцож байгаа хүмүүс судалгааны ажлын хэмжээнээс залхаж, миний хүсэлтийг биелүүлэхгүй, эсвэл өөрийн мэддэгээсээ цөөн мэндчилгээ бичих вий гэж санаа зовж байсан. Ийм байдлаар цуглуулсан мэдээлэл нь тархалтын судалгаа хийх үндэслэл болохгүй. Оюутнуудын хувьд яг тэр мөчид мэддэгээсээ хамаагүй цөөн тооны мэндчилгээний хэлбэрийг санаж байсан байх. Гэхдээ би аялга судлаачдын хэлж буйг үл тоомсорлож чадаагүй: баримт болохын тулд дор хаяж гурван тохиолдол байх ёстой (Hajdú Mihály i. m. 9). Тиймээс судлах шаардлагатай болсон.



Юуны өмнө би аль болох мэндчилгээний олон хэлбэрийг цуглуулахыг хичээсэн. Би оюутны хэлний толь бичгүүдээс бүлгийн хэлний хувилбаруудыг хайсан боловч Матиевичийн бүтээлийг эс тооцвол маш цөөхөн зүйлийг олсон. (Войводина оюутны хэлний толь бичигт мэндчилгээний 16 (олон тооны хэлбэрийг оруулаад 18) хэлбэр байдаг, бусад нь хааяа байдаг.) Дараа нь Шинэ цаг үеийн Ёс зүйн дүрмээс (1930) эхлэн ёс зүйн сурах бичгүүдийн тоймыг үзэв. Nyerges Ágnes Viselkedjünk! орчин үеийн ёс зүй, дараа нь олон жижиг хэл дээрх нийтлэлүүд болон бусад тусгай ном зохиолуудыг үзсэн (учир нь эдгээр бүтээлд жишээ маш их байдаг). Одоо би зөвхөн хамгийн чухал эх сурвалжуудыг дурдах болно: János Ladó, *tésénéс és omzöslító najnáin I.*: 1958:422–30 (II хэсэг: 1959:23–36 -ыг бүхэлд нь авч үзэх). Ладо /Ladó/ бүтээлдээ мэндчилгээний бараг 200 (199 хувилбартай) хэлбэрийг дурдсан байдаг. Габор Надь Толчвай “Мэндчилгээ, түүний хувилбарууд” (Bíró Ágnes, Tolcsvai Nagy Gábor 1985) номынхоо төгсгөл дэх “Жижиг толь бичиг”-г мэндчилгээний 128 хэлбэрийг бичсэн байдаг (Grétsy László és Kovalovszky László 1980).

Энд дурдсан бүтээлүүд болон бусад эх сурвалжаас эмхэтгэсэн мэндчилгээний хэлбэрүүд, оюутнуудаас судалгаагаар авсан хувилбарууд нь мэдээжийн хэрэг давхцдаг. Эдгээр давхцал арилсан эсэхийг нягталж, 298 (!) төрлийн мэндчилгээг багтаасан хяналтын хуудсыг хийлээ. Би ганц болон олон тооны хэлбэрийг тусад нь авч үзсэн: *szervusz* болон *szervusztok*, *cső* болон *csősztok*, *heló* болон *helosztok*, *szia* болон *sziasztok*, *szász* болон *szásztok* гэх мэт. Гэхдээ үсгийн зөрүүг нэг хэлбэр гэж үзсэн. жишээ нь: *báj-báj*, *bye-bye*, *báy-báy*, *bai-bai*, *hái*, *háj*, *háy*, *csüsz*, *tshü* гэх мэт.

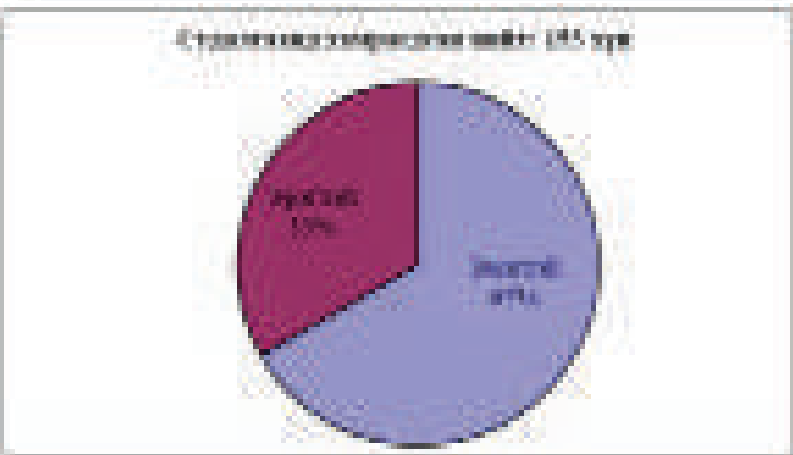
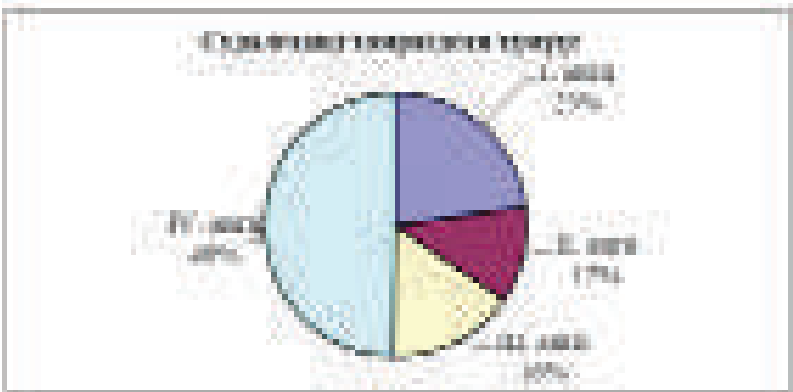
Би бас нэг л удаа тохиолдсон мэндчилгээний хэлбэрүүдийг оруулсан. Судалгааны явцад мэндчилгээний хэлбэрийг уншиж, уншуулж, цаасан дээр бичиж, хэрэв хэрэглэж байгаа бол хажууд нь + тэмдэг, хэрэв үгүй бол - тэмдэг бичихийг хүссэн. Гэхдээ тэд үүнийг ашиглаагүй. Эцэст нь 298 гишүүний корпусаас дор хаяж нэг хүн ашигласан 145, 3-аас доошгүй хүн ашигласан 98 мэндчилгээг бичсэн байсан.



Судалгаа эхэлсэн: 1990 он.

Судалгаанд хамрагдсан:

I. анги	35 хүн	охин: 23	хүү: 12 (2 анги)
II. анги	18 хүн	охин: 9	хүү: 9 (1 анги)
III. анги	24 хүн	охин: 18	хүү: 6 (1 анги)
IV. анги	76 хүн	охин: 52	хүү: 24 (3 анги)
Нийт:	153 хүн	охин: 102	хүү: 51 (7 анги)





Би судалгаанд дор хаяж 3 хүн оролцсон гэсэн томъёололыг оруулсан. Ийнхүү 298 төрлийн мэндчилгээнээс бүрдсэн корпус мэдэгдэхүйц багассан. Оюутнуудын хэрэглэхээ больсон хуучны мэндчилгээ (Бурханд сайхан өдрийн мэндийг өгөөч! *Adjon Isten szép jó napot!*, Бурхан чамд өглөөний мэндийг өгөөч! /өдөр!/ орой!/шөнө!- *Adjon Isten jó reggelt!/napot!/estét!/éjszakát!* гэх мэт) нэг удаагийн, эсвэл зөвхөн нэг эсвэл хоёр хүний ашигладаг хувилбаруудыг би өвөрмөц гэж үзээгүй. Аз болоход бүдүүлэг хэллэгийг судалгаагаар илрүүлсэн, жишээлбэл: *Hovuu!-Baszd meg!*, *Энд юу болоод байна aa!*- *Na mi a fasz lesz itt!* гэх мэт. Гэхдээ бие даасан мэндчилгээний илүү сонирхолтой, ухаалаг төрлүүдийг дурдах нь зүйтэй: *Szösze!*, *Tasziló!* *Csumigumi!*, *Ancsi!*, *Csóvezeték!* (Мэдээж мэндчилгээний дериватив), *Hulli a gulli!*, *Nacsá!* (“na” дүүргэгч үг болон мэндчилгээ Csá-гаас үүссэн байж болно!), *Almáspite!*, *Csuklom!*, *Rigófütytűös szép jó reggelt!* гэх мэт.

Мэндчилгээний ангилалыг би дээр тайлбарласанчлан аль болох олон янзаар бүлэглэхийг хичээсэн. Бид мэндчилгээ хэрэглэж буй хүйс, газар, арга барил, хэв маягийн үнэ цэнэ, хэрэглэх боломж, тархалт (эрэгтэй эсвэл эмэгтэй; гэр, ажлын байр эсвэл олон нийтийн мэндчилгээ; тусгай, эелдэг мэндчилгээ; устаж буй мэндчилгээ гэх мэт) зэрэг ангилал үүсгэж болно. Мөн мэндчилгээ түгээх гэх мэт болон бусад олон мянган шалгуурыг авч үзсэн (Ladó János osztályozását: i. m. 422–30; Éder Zoltán 1980:1249–56; R. Hidasi Judit: i. m. 181–6 rendszerezését, Kiss Róbert Richard гэх мэтийг үзнэ үү). Мэндчилгээний олон хэлбэр байдаг тул би энд хамгийн энгийн аргыг сонгож, цагаан толгойн үсгийн дарааллаар томъёоллыг гаргасан. Зөвхөн жагсаалтаас гадна дараах зүйлийг судалсан:

I. Судалгаанд хамрагдсан хүмүүсийн хэдэн хувь нь тухайн мэндчилгээг ашигладаг, хэр өргөн тархсан, хэр давтамжтай байдаг вэ?

II. Үүнийг охид хөвгүүдийн хэн нь ихэвчлэн ашигладаг вэ?

A) Ихэвчлэн хөвгүүд ашигладаг.



В) Ихэвчлэн охид ашигладаг.

С) Аль аль хүйсийнхэн адилхан хэрэглэдэг.

III. Өгөгдсөн мэндчилгээний хувилбарыг ашиглах нь цаг эсвэл өдрийн цагтай холбоотой юу?

А) Чөлөөтэй.

В) Заавал биш, ямар ч үед хэрэглэж болно.

IV. Бид үүнийг ямар тохиолдолд ашигладаг вэ?

А) Уулзах үед.

В) Үдэх үед.

С) Уулзах, үдэх хоёуланд нь ашиглаж болно.

Д) Бусад тохиолдолд.

V. Оюутан хэнд талархаж байна вэ?

А) Ангийнхаа оюутнуудад.

a) Охинд.

b) Хүүд.

c) Бүх хүмүүст ийм байдлаар талархаж болно.

d) Нэг бүлэгт.

В) **Насанд хүрэгчдэд.**

a) Эмэгтэйчүүдэд.

b) Эрэгтэйчүүдэд.

c) Бүх хүмүүст ийм байдлаар талархаж болно.

d) Насанд хүрэгчдэд.

e) Багшид тусгайлан.

Мэдээжийн хэрэг, ангилал нь зөвхөн мэдээллийн зорилгоор хийгдсэн бөгөөд ярианы бодит нөхцөл байдал нь дээрхийг өөрчлөх боломжтой.

VI. Мэндчилгээний (байнгын) хэв маягийн үнэ цэнэ. (Загвар нь Шопроны оюутны хэлний хэрэглээнд хамаарна.)

VII. Мэндчилгээний гарал үүсэл, үүссэн нөхцөл байдлын талаар хэдхэн үг хэлье. Эндээс цаашдын судалгааны сонирхолтой асуудлууд гарч ирсэн бөгөөд тэдгээрийн нарийвчилсан хэлэлцүүлэг нь диссертацийн хамрах хүрээнээс илүү байх болно.

VIII. Бусад сэтгэгдэл.



Adiosz! (Adios!) Баяргай! (Баяргай!)

- I. 3,92 %
- II. С Холимог.
- III. В Холбоогүй.
- IV. Үдэх үед.
- V. А/с Холимог.
- A/d Бүлэгт.
- VI. Сонголттой.
- VII. Испани гаралтай.

Adjon Isten! Бурхан өршөө!

- I. 20,92%
- II. А Хөвгүүд.
- III. В Холбоогүй.
- IV. А Уулзах үед.
- V. В/с Холимог.
- VI. Хүндэтгэсэн, сонголттой.
- VII. *Энэ өдрийг сайхан өнгөрүүлээрэй! Adjon isten szép jó napot!*
хэлбэрээс үүссэн.

Adj' Isten! Бурхан өршөө!

- I. 9,15 %
- II. А Хөвгүүд.
- III. В Холбоогүй.
- IV. А Уулзах үед.
- I. В/с Холимог.
- VI. Түгээмэл, гэр бүлийн, сонголттой.
- VII. *Бурхан өршөө! Adjon Isten* мэндчилгээний хамгийн богино хувилбар.
- VIII. Заримдаа оюутнууд өөр хоорондоо хошигнож хэрэглэдэг.

Agyó! (Agyó! Adieu! Á dieu!) Одьёо!

- I. 11,76 %
- II. С Холимог
- III. В Холбоогүй.



- IV. В Үдэх үед.
- V. А/с Бусад.
А/d Бүлэгт.
- VI. Нарийн, итгэлтэй, тодорхой тохиолдолд хошин.
- VII. Энэ нь франц гаралтай.

Ahoj! (Ahoi!) Ахой! (Ахой!)

- I. 3,27 %
- II. А Хөвгүүд.
- III. В Холбоогүй.
- IV. А Уулзах үед.
- V. А/b Хөвгүүдэд зориулсан.
- VI. Хөгжилтэй, залуу сэтгэлтгээ.
- VII. А/a Энэ нь Олон улсын далайчдын мэндчилгээнээс гаралтай.
- А/b. Энэ нь Словак гаралтай. Словак улсад бүгд ашигладаг! Энэ нь герман хэлээр ярьдаг орнуудад ч түгсэн. (Margot Heineman i. m. 33).

Ahoj-hali! Ахой-холи!

- I. 2,61 %
- II. А Хөвгүүд.
- III. В Холбоогүй.
- IV. А Уулзах үед.
- V. А/b Хөвгүүдэд зориулсан.
- А/d Бүлэгт.
- VI. Хошин.
- VII. Мэндчилгээний хоёр хэлбэрийг нэгтгэсэн.

Alászolgája! Дорд зарц!

- I. 18,95 %
- II. А Хөвгүүд.
- III. В Холбоогүй.
- IV. В Үдэх үед.
- V. А/с Холимог.
- VI. Хөгжилтэй, инээдтэй. Анхны хэв маяг нь орчны нөлөөнөөс



шалтгаалан өөрчлөгдсөн.

- VII. *Дорд зарц! Alázatos szolgája!* (servus humillimus-ийн хэлбэр)
мэндчилгээний товчилсон хэлбэр.

Ave! Аве!

- I. 1,96 %
II. А Хөвгүүд.
III. В Холбоогүй.
IV. D Биеийн тамирын хичээл дээр, дипломын ажил
бичхийн өмнө гэх мэт.
V. А/с Холимог.
A/d Бүлэгт.
VI. Хөгжилтэй, нууцлаг.
VII. Ромын гладиаторуудын мэндчилгээний анхны хувилбар
(*Ave, Цезарь! Ave, Caesar!*).
VIII. Энэ нь удахгүй болох хүнд хэцүү даалгавартай холбоотой,
жишээлбэл: биеийн тамирын дасгал, математикийн
үнэлгээ гэх мэт.

Asztala! Остоло!

- I. 1,96%
II. А Хөвгүүд.
III. В Холбоогүй.
IV. В Үдэх үед.
V. А/с Холимог.
A/d Бүлэгт.
VI. Хошин.
VII. Испанийн *Hastala vista!*-ийн товчилсон унгар хувилбар.

Báj-báj! (Bye-bye! Bay-bay! By-by!) Баяртай!

- I. 33,33 %
II. В Охид.
III. В Холбоогүй.
IV. В Үдэх үед.



- V. A/a Охидод.
A/d Бүлэгт.
- VI. Энэ нь нууц, “энэ нь бас зарим сэтгэл татам байдлыг илчилдэг” (Mizser Lajos 1987:38).
- VII. Англи гаралтай.
- VIII. Оюутнууд энэхүү мэндчилгээг хичнээн олон янзаар тодорхойлсон нь сонирхолтой юм. Унгараар галигласан *Báj-Báj!* хэлбэрийг хэн ч бичээгүй. Оюутнууд үүнийг гадаад гаралтай мэндчилгээ байж магадгүй гэдгийг мэдэж байсан байх. Тиймээс тэд анхны зөв бичгийн дүрмийг дахин сэргээхийг оролдсон – энэ нь ч их бага хэмжээгээр амжилтанд хүрсэн. Эхний санал асуулгад 34 нь *bye-by*, 15 нь *bye-by*, хоёр нь *bay-bay* гэж бичжээ. Судалгааны явцад би өгүүлбэрийг өөрөө бичих шаардлагагүй болсон тул зөв бичгийн алдааг шалгах боломжгүй болсон. (Гэхдээ тэр үед 51 хүн энэ нэр томъёог хэрэглэдэг гэдгээ хүлээн зөвшөөрсөн нь сонирхолтой юм.)

Busz! Бус!

- I. 2,61
II. C Холимог.
III. B Холбоогүй.
IV. C Уулзах үед+ үдэх үед.
V. A/c Холимог.
VI. Муухай.
VII. *Szervusz! Сайн уу?* Энэ нь түүний хувилбар болох *Szerbusz-*ийн нэг хувилбар.

Busztok! Бусток!

- I. 2,61 %
II. C Холимог.
III. B Холбоогүй.
IV. C Уулзах үед + үдэх үед.
V. A/d Бүлэгт.
VI. Муухай.
VII. *Busz!* олон тооны хэлбэр. Үүний гарал үүслийн талаарх



санаанууд: -tok verbal persona-г зовлонтой үйл үгийн хэлбэрийн зүйрлэлээр тайлбарлаж болно (жишээ нь, NyKK. 815–7-г үзнэ үү), эсвэл -tok нэр үг (эзэмших) persona = өмчлөгч хувийн тэмдэг, servustok, svarvtok (чи. Би чиний зарц) (NyKK. 805–7-г үзнэ үү).

Cakát! Новш!

- I. 1,96%
- II. C Холимог.
- III. A Чөлөөтэй.
- IV. D Унтахын өмнө.
- V. A/c Холимог. B/c Танилдаа.
- A/d Бүлэгтээ.
- VI. Нууц.
- VII. *Jó éjszakát!*-ийн товчилсон хувилбар.

Csá! Сайнуу!

- I. 54,9 %
- II. C Холимог.
- II. B Холбоогүй.
- III. B Үдэх үед.
- IV. A/c Холимог.
- V. Нууцлагдмал, хөгжилтэй, жаахан өөдгүй.
- VI. *Csao!*-ийн хувилбар.

Csaó! (Csaó! Cíao!) Баяртай! (Баяртай! Баяртай!)

- I. 71,24 %
- II. C Холимог.
- III. B Холбоогүй.
- IV. B Уулзах үед.
- V. A/c Холимог.
- VI. Сайхан сэтгэлтэй, итгэлтэй.
- VII. Энэ удаад - онцгой тохиолдлоор - гарал үүслийг нь илүү дэлгэрэнгүй тайлбарлав: Латин “sclavus” = Слав = Италийн “schivo” = зарц = Италийн “ciao” мэндчилгээ = Герман “taschau” мэндчилгээ = Унгар “csau” = түүний



хувилбар хэлбэр нь “csao” (Szilágyi Ferenc i. m. 23).

VIII. А *Csao!* és а *Csaó!* хэлбэр нь адилхан дуудагддаг бөгөөд *Ciao!* зүгээр л үсгийн зөрүү.

Császtok! Цасрок!

I. 3,91 %

II. С Холимог.

III. В Холбоогүй.

IV. В Уулзах үед.

V. A/d Бүлэгтээ.

VI. Pongyola.

VII. *Csá!* *Csaó!* -ийн олон тооны хэлбэр - үүнийг Language Etiquette (i. m. 383) -ээс уншиж болно. -sz нь тоглоомын хэлбэржүүлэх хэлбэр бөгөөд -tok дагавар нь олон тооны дагавар юм.

VIII. Оюутнуудын ихэнх нь ганц тоогоор сайн уу гэж хэлдэгтэй харьцуулахад цөөхөн хүн олон тооны хувилбарыг ашигладаг нь гайхмаар юм.

Csocsi! Чүси!

I. 7,84 %

II. С Холимог.

III. В Холбоогүй.

IV. С Уулзах үед + Үдэх үед.

V. A/c Холимог.

VI. Өөртөө итгэлтэй, хөгжилтэй.

VII. А *Csó!* а *családnak!* Гэр бүлээр нь үнсье! мэндчилгээний хэлбэрээс (Роберт Кол) гаргаж авсан байж болно.

Csoki! Чоки!

I. 6,4 %

II. А Хөвгүүд.

III. В Холбоогүй.

IV. В Уулзах үед.

V. A/c Холимог.

A/d Бүлэгтээ.



- VI. Хөгжилтэй, зальтай.
- VII. А *Csókollak!* -ийн шилжсэн хувилбар байж магадгүй (csokoládé-csoki).

Csók! Чок!

- I. 3,92 %
- II. В Охид.
- III. В Холбоогүй.
- IV. С Уулзах үед + Үдэх үед.
- D Утасны ярианы эхэн ба төгсгөлд.
- V. А/а В/в Танилдаа. Охинд.
- VI. Нууцлаг, гэр бүлийн.
- VII. А *Csókollak!* -ийн богино хувилбар байж болно.

Csókolom! Үнсье!

- I. 96,73 %
- II. С Холимог.
- III. В Холбоогүй.
- IV. С Уулзах үед + Үдэх үед.
- V. В/а Ердийн.
- В/с Холимог.
- В/d Бүлэгт.
- VI. Хайхрамжгүй, ерөнхийдөө хүлээн зөвшөөрөгдсөн.
- VII. *Гарыг чинь үнсье! Kezét csókolom!* -ийн богино хувилбар байж магадгүй. (Benkő László 1981:4.7)

Csóközön! Үнсье!

- I. 15,69 %
- II. С Холимог.
- III. В Холбоогүй.
- IV. В Үдэх үед.
- V. А/с Холимог.
- A/d Бүлэгт.
- VI. Хөгжилтэй, дур булаам.
- VII. Энэ нь хөршүүдийн алдартай “үсчин” болох алдартай “теле роман”-ийн нөлөөн дор тархсан нь гарцаагүй.



Csó! Чү!

- I. 69,93 %
- II. А Хөвгүүд.
- III. В Холбоогүй.
- IV. В Үдэх үед.
- V. А/с Холимог.
- VI. Бүдүүлэг.
- VII. *Csaó!* хар ярианы хувилбар. Ласло Шуцын үзэж байгаагаар энэ нь ардын этимологи эсвэл гадаад үгнээс гаралтай (Szűts László 1984:20).

Csóztök! Чүсток!

- I. 27,45 %
- II. Хөвгүүд.
- III. В Холбоогүй.
- IV. В Үдэх үед.
- V. А/d Бүлэгт.
- VI. Бүдүүлэг.
- VII. *Cső!* олон тооны хувилбар (csástok-ыг үзнэ үү).

Csüsz! (Tschüß! Tschüsz!) Баяртай! (Баяртай! Баяртай!)

- I. 7,19 %
- II. С Холимог.
- III. В Холбоогүй.
- IV. В Үдэх үед.
- V. А/с Холимог.
- A/d Бүлэгт.
- VI. Сайхан сэтгэлтэй, бага зэрэг гадаад хэлнийх.
- VII. Энэ нь Герман гаралтай.

Csüsz! Чөси!

- I. 2,62 %
- II. С Холимог.
- III. В Холбоогүй.
- IV. В Үдэх үед.
- V. А/с Холимог.



- A/d Бүлэгт.
- II. Нарийн, гадаад хэлнийх.
- III. *Csüsz!* хувилбар.

Dicsértessék! Түүнийг магт!

- I. 5,88 %
- II. C Холимог.
- III. B Холбоогүй.
- IV. D Сүмд шашны хичээлийн өмнө болон дараа гэх мэт үед хэрэглэдэг.
- V. B/c Католик шашны мэндчилгээний хэлбэр, итгэгчид эсвэл санваартнууд хэлдэг.
- VI. Сонголттой, сүм хийд, ёслолын томъёолол.
- VII. Латин хэлний *Laudetur!*- ийн орчуулга.

Dicsértessék a Jézus Krisztus! Есүс Христэд магтагдах болтугай!

- I. 3,26 %
- II. C Холимог.
- III. B Холбоогүй.
- IV. D Сүмд ёслолын өмнө болон дараа гэх мэт үед хэрэглэдэг.
- V. B/c Католик шашны мэндчилгээний хэлбэр.
- VI. Сонголттой.
- VII. Латин хэлний *Laudetur JC!* -ийн орчуулга.

Dzsá! Жа!

- I. 9,15 %
- II. A Хөвгүүд.
- III. B Холбоогүй.
- IV. C Уулзах үед.
- V. A/c Холимог.
- VI. Хачирхалтай, онцгой, жаахан бүдүүлэг.
- VII. *Csá!* -ийн нэг хувилбар байж магадгүй.

Ég áldjon! Бурхан чамайг ивээг!

- I. 2,61 %



- II. C Холимог.
- III. B Холбоогүй.
- IV. D Шалгалт өгөхийн өмнө, тоглоом шоглоомоор ярих.
- V. A/c Холимог.
- VI. Хөгжилтэй, хошин.
- VII. Үндэс нь: ардын мэндчилгээний хэлбэр.

Ég veled! Тэнгэр чамтай хамт байг!

- I. 2,61 %
- II. C Холимог.
- III. B Холбоогүй.
- IV. D Дипломын ажил, судалгаа, биеийн тамирын хичээлийн өмнө ашиглагддаг.
- V. A/c Холимог.
- VI. Хөгжилтэй, хошин.
- VII. Үндэс нь: ардын мэндчилгээний хэлбэр.

Éjszakát! Сайхан амраарай!

- I. 1,96 %
- II. C Холимог.
- III. A Холбоогүй.
- IV. B Уулзаад салах үед.
- V. A/c B/c Холимог.
- A/d B/d Бүлэгт.
- VI. Нууцлаг, бага зэрэг бүдүүлэг.
- VII. *Сайхан амраарай, Jó éjszakát!* -ийн товчилсон хувилбар.

Erőt, egészséget! Хүч чадал, эрүүл мэнд!

- I. 16,34 %
- II. A Хөвгүүд.
- III. B Холбоогүй.
- IV. C Уулзах үед + Үдэх үед.
- V. B/b Биеийн тамирын багш, цэргийн албан хаагчийн хувьд.
- VI. Албан тушаалтан, хайхрамжгүй, заримдаа шоолж байдаг.
- VII. Зэвсэгт хүчний мэндчилгээний албан ёсны хэлбэр.



Estét! Оройн мэнд!

- I. 1,96 %
- II. С Холимог.
- III. А Холбоогүй.
- IV. В Үдэх үед.
- V. А/с В/с Холимог.
- A/d B/d Бүлэгт.
- VI. Нууц.
- VII. *Оройн мэнд! Jó estét!* -ийн товчилсон хэлбэр.

Good-bye! Баяртай!

- I. 4,58 %
- II. С Холимог.
- III. В Холбоогүй.
- IV. В Уулзаад салах үед.
- V. А/с Холимог.
- A/d Бүлэгт.
- VI. Хачирхалтай.
- VII. Англи хэлний мэндчилгээ.

Hali! Сайнуу!

- I. 22,22 %
- II. С Холимог.
- III. В Холбоогүй.
- IV. С Уулзах үед + Үдэх үед.
- V. А/с Холимог.
- VI. Нууц.
- VII. *Helló! = Halló!* -ийн хувилбар.

Halió! Сайн үү?

- I. 3,27 %
- II. С Холимог.
- III. В Холбоогүй.
- IV. С Уулзах үед + Үдэх үед.
- V. А/с Холимог.
- A/d Бүлэгт.

- VI. Хошин.
- VII. *Helló!* -ийн хувилбар эсвэл *Halihó!*-ийн аялга.

Hali-gali! Холи-голи!

- I. 1,96 %
- II. С Холимог.
- III. В Холбоогүй.
- IV. С Уулзах үед + Үдэх үед.
- V. А/с Холимог.
- A/d Бүлэгт.
- VI. Хөгжилтэй, эелдэг, уран сэтгэмжтэй.
- VIII. *Hali-* ийн нэг хэлбэр, эсвэл Унгарын хамтлагийн ямар нэг дууны үр дүнд тархсан.

Háj! (Haj! Hái! Hay! Háу!) Хэй! (Хөөө! Хөөө! Хөөө! Хөөө!)

- I. 21,57 %
- II. С Холимог.
- III. В Холбоогүй.
- IV. С Уулзах үед + Үдэх үед.
- V. А/с Холимог.
- A/d Бүлэгт.
- VI. Нууц.
- VII. Англи гаралтай.

Heló! Сайнуу!

- I. 96,7 %
- II. С Холимог.
- III. В Холбоогүй.
- IV. С. Уулзах үед + Үдэх үед.
- V. А/с Холимог.
- VI. Нууц.
- VII. Англи гаралтай.

Helósztok! Сайн байцгаана уу!

- I. 97,07 %
- II. С Холимог.



- III. В Холбоогүй.
- IV. С Уулзах үед + үдэх үед.
- V. A/d Бүлэгт.
- VI. Нууц.
- VII. *Heló!* -ийн олон тооны хувилбар (Császtok харна уу!).

Helótok! Сайн уу?

- I. 13,73 %
- II. С Холимог.
- III. В Холбоогүй.
- IV. С Уулзах үед + Үдэх үед.
- V. A/d Бүлэгт.
- VI. Нууцлаг, бага зэрэг ховор.
- VII. *Heló!* -ийн олон тооны хувилбар (*Busztok!* үзнэ үү)

Hi! Сайнуу!

- I. 43,79 %
- II. А Хөвгүүд.
- III. В Холбоогүй.
- IV. А Уулзах үед.
- V. A/c Холимог.
- VI. Нууцлаг, бүдүүлэг.
- VII. *Hi!* англи мэндчилгээ.

Hoj! (Hoi!) Хөөө! (Сайн уу!)

- I. 3,92 %
- II. А Хөвгүүд.
- III. В Холбоогүй.
- IV. С Уулзах үед + Үдэх үед.
- V. A/c Холимог.
- A/d Бүлэгт.
- VI. Нууцлаг.
- VII. *Ahoj!* -ийн хувилбар.

Hódolatom! Хүндэтгэж байна!

- I. 1,96 %



- II. А Хөвгүүд.
- III. В Холимог.
- IV. А Уулзах үед.
- V. А/а Охинд.
- VI. Дооглох, шоглох, доромжлох.
- VII. Ярианы хэлэнд энэ нь мэндчилгээний бага зэрэг хүмүүжилтэй хэлбэр юм. *Би чамд мөргөж байна! Hódolok Önnek!* тодорхой илэрхийллийн хувилбар. *Хүндэтгэсэн! -Tiszteletem!*

Isten áldjon! Бурхан чамайг ивээг!

- I. 2,61 %
- II. С Холимог.
- III. В Холбоогүй.
- IV. В Үдэх үед.
- V. А/с Холимог.
- VI. Хүмүүст хүндэтгэлтэй (хошин маягтай байж магадгүй).
- VII. Тодорхой хүсэлтээр.

Isten hozott! Тавтай морил!

- I. 10,46 %
- II. С Холимог.
- III. В Холбоогүй.
- IV. А Уулзах үед.
- V. А/с Холимог.
- VI. Инээдтэй, жишээ нь: хичээлээсээ хоцорсон хүнийг ингэж угтдаг.
- VII. Эхэндээ алдартай хэллэг байсан. Энэ нь тодорхой хэллэгээс гаралтай.

Isten veled! Бурхан тантай хамт байх болтугай!

- I. 4,57 %
- II. А Хөвгүүд.
- III. В Холбоогүй.
- IV. В/d Тухайн хүнийг хариулах гэж дуудсан бол.
- V. А/с Холимог.



- VI. Дооглох, шоолох.
- VII. *Бурхан чамайг ивээг! Isten legyen veled!* гэж хүсэх үед.
- VIII. Эртний алдартай хэлбэр.

Жóссакáт! Амжилт хүсье!

- I. 6,54 %
- II. С Холимог.
- III. А Холбоогүй.
- IV. В Уулзаад салах үед.
- V. А/с В/с Танилдаа.
- VI. Түгээмэл, бага зэрэг, ховор.
- VIII. *Сайхан амраарай! Jó éjszakát!* -ийн хувилбар.

Жó éjszakát! Сайхан амраарай!

- I. 100 %
- II. С Холимог.
- III. А Холбоогүй.
- IV. В Уулзаад салах үед.
- V. А/с В/с Холимог.
- I. Бага зэрэг хайхрамжгүй.
- II. Тодорхой хүсэл.

Жó éjt! Сайхан амраарай!

- I. 5,88 %
- II. С Холимог.
- III. А Холбоогүй.
- IV. В Уулзаад салах үед.
- V. А/с В/с Холимог.
- A/d B/d Бүлэгт.
- VI. Жаахан нууцлаг.
- VII. *Жó éjszakát!* -ийн богино хэлбэр.

Жó estét! Оройн мэнд!

- I. 100 %
- II. С Холимог.
- III. А Чөлөөтэй.



- IV. С Уулзах үед + Үдэх үед.
- V. А/с В/с Холимог.
- A/d B/d Бүлэгт.
- VI. Хайхрамжгүй.
- VII. *Оройн мэнд хүргэе! Jó estét kívánok!* -ийн богино хэлбэр.

Jó estét kívánok! Оройн мэнд хүргэе! _

- I. 32,68 %
- II. С Холимог.
- III. А Чөлөөтэй.
- IV. С Уулзах үед + Үдэх үед.
- V. В/с Холимог.
- B/d Бүлэгт.
- VI. Эелдэг.
- VII. Тодорхой хүсэл.

Jó napot! Өдрийн мэнд!

- I. 100 %
- II. С Холимог.
- III. А Чөлөөтэй.
- IV. С Уулзах үед + Үдэх үед.
- V. В/с Холимог.
- B/d Бүлэгт.
- VI. Хайхрамжгүй.
Тодорхой хүслээс үүдэлтэй. *Өдрийн мэнд хүргэе! Jó napot kívánok!* -ийн богино хэлбэр.

Jó napot kívánok! Өдрийн мэнд хүргэе!

- I. 100 %
- II. С Холимог.
- III. А Чөлөөтэй.
- IV. А Уулзах үед.
- V. В/с Холимог.
- B/d Бүлэгт.
- B/e Багшид.
- VI. Эелдэг.



Jó reggelt! Өглөөний мэнд!

- I. 100 %
- II. С Холимог.
- III. А Чөлөөтэй.
- IV. А Уулзах үед.
- V. В/с Холимог.
- B/d Бүлэгт.
- VI. Хайхрамжгүй.
- VII. *Өглөөний мэнд хүргэе! Jó reggelt kivanok!* -ийн богино хэлбэр.

Jó reggelt kivanok! Өглөөний мэнд хүргэе!

- I. 100 %
- II. С Холимог.
- III. А Чөлөөтэй.
- IV. А Уулзах үед.
- V. В/с Холимог.
- B/d Бүлэгт.
- B/e Баншид.
- VI. Эелдэг.
- VII. Тодорхой хүсэл.

Jó utat! Сайхан аялаарай!

- I. 100 %.
- II. С Холимог.
- III. В Холбоогүй.
- IV. D Хэрэв хүн мэндэлсэн бол.
- V. А/с В/с Холимог.
- A/d B/d Бүлэгт.
- VI. Эелдэг.
- VII. Тодорхой хүслээр.

Kályha! Калухо!

- I. 2,61 %
- II. А Хөвгүүд.
- III. А Чөлөөтэй.



- IV. А Өглөө хичээлдээ нүүрс авчирдаг болохоор бусад хөвгүүдэд энэ тухай сануулахад гэмгүй.
- V. А/в Хөвгүүдэд.
- VI. Гутаан доромжлол.
- VII. Энэ нь үг шилжих замаар бий болсон.

Kézcsók! Гарыг чинь үнсье!

- I. 3,27 %
- II. А Хөвгүүд.
- III. В Холбоогүй.
- IV. С Уулзах үед + Үдэх үед.
- V. А/а Охинд.
- VI. Ёжтой, магадгүй нууцлаг онигоо.
- VII. *Гарыг чинь үнсье! Kezét csókolom!* -ийн богино хэлбэр.

Kéz- és lábtörést! Чамайг балешиглаж байна!

- I. 78,43 %
- II. С Холимог.
- III. В Холбоогүй.
- IV. D Шалгалт өгөх юмуу холын аянд гарах гэж байгаа хүмүүст ихэвчлэн хэлдэг.
- V. А/с Холимог.
- A/d Бүлэгт.
- VI. Хошин.
- VII. Германы *Hand und Beinbruch!*-ийн орчуулга.

Kezét csókolom! Гарыг чинь үнсье!

- I. 83,66 %
- II. А Голчлон, гэхдээ бас: Хөвгүүд охид хоёулаа
- III. В Холбоогүй.
- IV. С Уулзах үед + Үдэх үед.
- V. В/а Эмэгтэйд.
- VI. Эелдэг.
- VII. XVIII зуунаас хойш Унгарт хэрэглэгдэж ирсэн бөгөөд бодит үйлдлийг орлох мэндчилгээний хэлбэр (vö. Benkő László i. m. 7, Balázs Géza 1991a:8).



Kisztihand! (Küß die Hand!)

- I. 3,92 %
- II. А Хөвгүүд.
- III. В Холбоогүй.
- IV. А Уулзах үед.
- V. А/а Охинд.
- VI. Сайхан сэтгэлтэй, хөгжилтэй.
- VII. Герман гаралтай.

Kívánok! Би хүсье!

- I. 5,23 %
- II. А Хөвгүүд.
- III. А Чөлөөтэй.
- IV. А Уулзах үед.
- V. В/в Нөхөртөө.
- VI. Жаахан дутуу.
- VII. *Өдрийн мэнд хүргэе! Jó napot kívánok!* -ийн богино хэлбэр.

Légy jó! Сайн сууж байгаарай!

- I. 1,96 %
- II. С Холимог.
- III. В Холбоогүй.
- IV. В Үдэх үед.
- V. А/с Холимог.
- VI. Хошин.
- VII. Тусгай мэндчилгээ.

Minden jót! Хамгийн сайн сайхныг хүсье!

- I. 9,15 %
- II. А Хөвгүүд.
- III. В Холбоогүй.
- IV. В Уулзаад салах үед.
- V. А/в Хөвгүүдэд.
- VI. Нэмэлт.
- VII. *Хамгийн сайн сайхныг хүсье! Minden jót kívánok!* -ийн богино хэлбэр.

Moj! (~Moi!) **Мой!**

- I. 15,3 %
- II. С Холимог.
- III. В Холбоогүй.
- IV. А Уулзах үед.
- V. А/с Холимог.
- VI. Хачирхалтай.
- VII. Слав гаралтай.

Napot! **Өдрийн мэнд!**

- I. 1,96 %
- II. А Хөвгүүд.
- III. А Чөлөөтэй.
- IV. А Уулзах үед.
- V. В/б Эрэгтэйд.
- VI. Хүйтэн, ууртай.
- VII. *Өдрийн мэнд хүргэе! Jó napot kívánok!* -ийн маш товчилсон хэлбэр.

Pá! Па!

- I. 38,56 %
- II. В Охид.
- III. В Холбоогүй.
- IV. В Үдэх үед.
- V. А/а В/б Охидод, эмэгтэй хүнд.
- VI. Сайжруулсан, зарим талаараа “санаачлаагүй” (Benkő László i. m. 7).
- VII. Хүүхдийн хэллэгээс.

Pálinkás jó reggelt! **Палинкатай өглөөний мэнд!**

- I. 6,54 %
- II. А Хөвгүүд.
- VI. А Чөлөөтэй.
- VI. Уулзах үед.
- VI. А/б В/с Хөвгүүдэд, эрэгтэйчүүдэд.
- А/с Холимог.



- VI. Хөгжилтэй, ааштай.
- VII. Эртний алдартай мэндчилгээ (Vö. Balázs Géza: 1986)

Puszi! Үнсье!

- I. 13,73 %
- II. В Охид.
- III. В Холбоогүй.
- IV. С Уулзах үед + уулзаад салах үед.
- V. А/а Охинд.
- VI. Нууцлаг, зохиомол.
- VII. Энэ нь дохионы хэлний үнсэлтийн аман хэлбэр юм.

Puszika! Үнсье!

- I. 3,92 %
- II. В Охид.
- III. В Холбоогүй.
- IV. С Уулзах үед + Үдэх үед.
- V. А/а Охинд.
- VI. “Сироп”.
- VII. *Үнсье! Puszi!* -ийн нэг хэлбэр.

Puszóka! Үнсье!

- I. 3,27 %
- II. В Охид.
- III. В Холбоогүй.
- IV. В Үдэх үед.
- V. А/а Охинд.
- VII. Сайхан, гэхдээ жаахан хиймэл, “сироп”.
- VIII. *Үнсье! Puszi!* -ийн хувилбар.

Puszillak! Чамд үнсэлт өгье!

- I. 9,8 %
- II. В Охид.
- III. В Холбоогүй.
- IV. С Уулзах үед + Үдэх үед.
- V. А/а Охинд.



- VI. Нууцлаг.
- VII. *Puszi!*- ийн хувилбар.

Pusz-pusz! Үнсье-үнсье!

- I. 2,61 %
- II. В Охид.
- III. В Холбоогүй.
- IV. В Үдэх үед.
- V. А/а Охинд.
- VI. Зальтай, итгэлтэй.
- VII. *Puszi!* -тэй адил.

Sahi! Сохи!

- I. 1,96 %
- II. А Хөвгүүд.
- III. В Холбоогүй.
- IV. С Уулзах үед + Үдэх үед.
- V. А/с Холимог.
- VI. Нууцлаг, онцгой.
- VIII. Зохиомол үг.

Sok sikert! Томоос том амжилт!

- I. 100 %
- II. С Холимог.
- III. В Холбоогүй.
- IV. D Шалгалт, тэмцээний өмнө.
- V. А/с В/с Холимог.
- A/d B/d Бүлэгт.
- VI. Эелдэг.
- VIII. Тодорхой хүсэл.

Sok szerencsét! Амжилт хүсье!

- I. 100 %
- II. С Холимог.
- III. В Холбоогүй.
- IV. D Шалгалт, тэмцээн, аялалд оролцогчдод.



- V. A/a B/c Холимог.
A/d B/d Бүлэгт.
VI. Эелдэг.
VII. Тодорхой хүсэл.

Szálem! (~Salem!) **Сайн уу!** (~Салем!)

- I. 1,96 %
II. A Хөвгүүд.
III. B Холбоогүй.
IV. B Үдэх үед.
V. A/c Холимог.
VI. Хошин.
VIII. Араб гаралтай (=béke).

Szálem alejkum! **Таны амрыг эрье!**

- I. 6,54 %
II. A Хөвгүүд.
III. B Холбоогүй.
IV. B Уулзаад салах үед.
V. A/c Холимог.
VI. Хошин.
VIII. Араб гаралтай (“Амар амгалан байх болтугай” гэсэн утгатай).

Szász! Саз!

- I. 7,19 %
II. C Холимог.
III. B Холбоогүй.
IV. C Уулзах үед + Үдэх үед.
V. A/c Холимог.
VI. Нууцлаг.
VII. Энэ нь *Sziá*- аас гарсан байж магадгүй юм. Сүч Ласлогийн хэлснээр, энэ нь *Szervusz*-аас гаралтай ардын этимологи юм (i. m. 21).

Szásztok! Састок!



- I. 72,55 %
- II. С Холимог.
- III. В Холбоогүй.
- IV. С Уулзах үед + Үдэх үед.
- V. A/d Бүлэгт.
- VI. Нууцлаг.
- VII. *Szász!* -ийн олон тоо (*Busztok!* үзнэ үү).

Szervusz! Сайн уу?

- I. 75,82 %
- II. С Холимог.
- III. В Холбоогүй.
- IV. С Уулзах үед + Үдэх үед.
- V. A/c B/c, Хэрэв та тэдэнтэй харьцвал. Холимог.
- VI. Жаахан хүндэтгэлтэй.
- VII. Латин гаралтай.

Szervusztok! Сайн байцгаана уу!

- I. 75,82 %
- II. С Холимог.
- III. В Холбоогүй.
- IV. С Уулзах үед + Үдэх үед.
- V. A/d Бүлэгт.
- VI. Эелдэг.
- VII. *Szervusz!* -ийн олон тоо (*Busztok!* үзнэ үү).

Szevasz! Сайн уу!

- I. 70,59 %
- II. С Холимог.
- III. В Холбоогүй.
- IV. С Уулзах үед + Үдэх үед.
- V. A/a Охинд.
A/c Холимог.
- VI. Бага зэрэг гутарсан өнгө аяс.
- VII. *Szervusz!* -ийн хувилбар. 1920-иод онд унгар хэлэнд байсан. 1918 оноос өмнөх Венийн цэргийн хэлнээс орж



ирсэн байх. Сайн уу? нь венийн хэлээр *Szervusz!* Энэ нь мэндчилгээ болсон (1904 онд толь бичигт орсон). Унгарын *szevasz* нь энэ хэлбэрээс “нэг л алхам” юм (Grétsy László–Kovalovszky Miklós 1980–1985: 805–7).

Szevasztok! Сайн байцгаана уу!

- I. 70,59 %
- II. С Холимог.
- III. В Холбоогүй.
- IV. С Уулзах үед + Үдэх үед.
- V. A/d Бүлэгт.
- VI. Нууцлаг.
- VII. *Сайн уу? Szevasz!* -ийн олон тоо.

Szia! Сайн уу?

- I. 100 %
- II. С Холимог.
- III. В Холбоогүй.
- IV. С Уулзах үед + Үдэх үед.
- V. A/c Холимог.
- VI. Нууцлаг, эелдэг.
- VII. *Szervusz! Szevasz!*

Sziasztok! Сайн байцгаана уу?

- I. 100 %
- II. С Холимог.
- III. В Холбоогүй.
- IV. С Уулзах үед + Үдэх үед.
- V. A/d Бүлэгт.
- VI. Нууцлаг.
- VII. *Сайнуу! Szia!* -ийн олон тоо (*Császtok!* үзнэ үү).

Szió! Сайн уу?

- I. 41,17 %
- II. С Холимог.
- III. В Холбоогүй.



- IV. C Уулзах үед + Үдэх үед.
- V. A/c Холимог.
- VI. *Szia!*-аас арай илүү нууц.
- VII. Сайн уу! *Szia!*-ийн хувилбар.

Szióka! Сиока!

- I. 21,57 %
- II. B Охид.
- III. B Холбоогүй.
- IV. C Уулзах үед + Үдэх үед.
- V. A/a Охинд.
- VI. Маш нууцлаг.
- VII. *Szió!* -ийн хувилбар.

Szöske! Сөске!

- I. 5,23 %
- II. A Хөвгүүд.
- III. B Холбоогүй.
- IV. A Уулзах үед.
- V. A/a Охинд.
- VI. Нууцлаг.
- VII. Нэр шилжүүлэг.

Tisztelem! Хүндэтгэсэн!

- I. 13,37 %
- II. A Хөвгүүд.
- III. B Холбоогүй.
- IV. A Уулзах үед.
- V. B/b, c Эмэгтэй хүнд.
- VI. Эелдэг.
- VII. *Би таныг хүндэлдэг, миний хүндэтгэлийг хүлээж аваарай!*
Tisztelem Önt, fogadja tiszteletemet! (Hódolatom! үзнэ үү)

Üdv! Хүндэтгэе!

- I. 13,73 %
- II. A Хөвгүүд.



- III. В Холбоогүй.
- IV. А Уулзах үед.
- D Утсаар ярихдаа эхэнд нь хэлэх мөн захидал хаах томьёолол болгон ашигладаг.
- V. A/b Холимог.
- VI. Шууд, нууц, гэхдээ хүндэтгэлтэй.
- VII. *Мэндчилсэн! Üdvözlet!* -ийн богино хэлбэр.

Üdvözlettel! Мэндчилсэн!

- I. 3,92 %
- II. C Холимог.
- III. B Холбоогүй.
- IV. D Голчлон захидалд бас уулзаад салахдаа хэлдэг.
- V. A/c B/c Холимог.
- VI. Нэмэлт.
- VII. *Сайн байна уу! Üdvöz légy!* -аас үүссэн байж магадгүй.

Viszlát! Баяргай!

- I. 81,7 %
- II. C Холимог.
- III. B Холбоогүй.
- IV. B Уулзаад салах үед.
- V. B/c Холимог.
- B/d Бүлэгт.
- VI. Төвийг сахисан.
- VIII. *Баярмай! Viszontlátásra!* -ийн богино хэлбэр.

Viszontlátásra! Баяргай!

- I. 100 %
- II. C Холимог.
- III. B Холбоогүй.
- IV. B Уулзаад салах үед.
- V. B/c, d, e Холимог, бүлэгт, багшид.
- VI. Хайхрамжгүй, эелдэг хэлбэр (vö. P. Balázs János 1955: 339–42).
- IX. Тодорхой хүслээс.



Viszonthallásra! Баяртай!

- I. 52,94 %
- II. C Холимог.
- III. B Холбоогүй.
- IV. B Уулзаад салах үед.
- D Утсаар яриад дуусахад хэлдэг.
- V. B/c Холимог.
- VI. Эелдэг.
- VII. Тодорхой хүслээс.

A vödör színe! Хувингийн өнгө!

- I. 3,27 %
- II. A Хөвгүүд.
- III. A Чөлөөтэй.
- IV. A Уулзах үед.
- V. A/b Хөвгүүдэд.
- VI. Хошин.
- VII. Энэ нь Германы *Wiedersehen*-ээс гаралтай гаралтай байж магадгүй юм!
- VIII. Бодит мэндчилгээ нь эелдэг зан, сэрэмжлүүлэг юм: энэ нь ангийн өдөр тутмын нүүрсний хэрэгцээг агуулахаас авчрах цаг болсныг сурагчид ойлгуулна. Судалгаа хийх үед оюутнууд нүүрсээ зуух руу зөөх ёстой байсан.



Дүгнэлт

Шопроны оюутнуудын мэндчилгээний хэлбэрийг нийгэм, хэл шинжлэлийн болон семиотик тал дээр үндэслэн хүснэгтэд оруулья!

Би дараах зүйлийг анхаарч үзсэн:

1. Мэндчилгээг машин жолоодож явахдаа эсвэл явахдаа хэлдэг үү?
2. Энэ нь нууц уу, үгүй юу?
3. Хэн (ямар хүйсийн хүн) чамтай ингэж мэндэлдэг вэ?
4. Та хэн (ямар хүйстэн)-тэй ингэж мэндэлдэг вэ?

Систем дэх хоёрдмол эсрэг утгатай үгийн шатлал:

1. ирэх - явах
2. нууц - нууц биш
3. дээд зэргийн - доогуур
4. хүү - охин, эсвэл эрэгтэй, эмэгтэй

Би үүнийг тусад нь хүснэгтэд авч үзсэн. Оюутнууд бие биетэйгээ нууцаар, бүр тоглоом шоглоом, ёжтой, элэглэн мэндэлдэг. Ийм учраас “насанд хүрэгчдэд зориулсан” гэсэн тэмдэглэгээг “нууц биш” гэсэн хэсгийн ард хаалтанд оруулсан болно. Оюутан багшдаа талархал илэрхийлбэл (мэргэжлийн улмаас захирагдах) эсвэл насанд хүрсэн хүнд талархал илэрхийлбэл (насны ялгаанаас шалтгаалсан захирагдах) дээд ба доод түвшний харилцаа ажиглагдаж болно. Гэсэн хэдий ч сүүлийнх нь шаталсан харилцааг илэрхийлдэггүй. Оюутан насанд хүрсэн хүнтэй “ижил” байж болно. (Гэхдээ хэзээ ч илүү биш.)

Жижиг дэд хүснэгтүүдийн доод талд байгаа тоо нь өгөгдсөн бүлэгт багтсан мэндчилгээний төрлүүдийн тоог заана.



Холбогч мэндчилгээ

Хэрхэн	Bizalmasan, (tréfásan, gúnyosan)		Nem bizalmasan (felnőttnek)	
Хэн Хэнд	Хүү	Охин	Хүү (доод)	Охин (Доод)
Хөвгүүдэд Эрэгтэй- чүүдэд (Дээд)	Ahoj!- <i>Ахой!</i>	Busz!- <i>Буз!</i>	Adj' Isten!- <i>Бурхан өршөө!</i>	Csókolom!- <i>Үнсье!</i>
	Ahoj- <i>Нали!</i>	Csocsi!- <i>Чоччи!</i>	Adjon Isten!- <i>Бурхан өршөө!</i>	Dicsértessék!- <i>Түүнийг магт!</i>
	Ахой- <i>Холи!</i>	Háj!- <i>Хой!</i>	Busz!- <i>Буз!</i>	Jó estét (kívánok)!- <i>Оройн мэнд</i>
	Мой!- <i>Мой!</i>	Holi!- <i>Холи!</i>	Háj!- <i>Хой!</i>	Jó napot (kívánok)!- <i>Өдрийн мэнд</i>
	Csocsi!- <i>Чоччи!</i>	Halihó!- <i>Холиху!</i>	Csókolom!- <i>Үнсье!</i>	Jó reggelt (kívánok)!- <i>Өглөөний мэнд</i>
	Dzsá!- <i>Джа!</i>	Hali-gali!- <i>Холи-гали!</i>	Dicsértessék!- <i>Түүнийг магт!</i>	Jó reggelt (kívánok)!- <i>Өглөөний мэнд</i>
	Háj!- <i>Хой!</i>	Heló!- <i>Хелө!</i>	Erőt, egészséget!- <i>Хүч чадал,</i>	Jó reggelt (kívánok)!- <i>Өглөөний мэнд</i>
	Hali!- <i>Холи!</i>	Isten hozott!- <i>Тавтай</i>	egészséget!- <i>Хүч чадал,</i>	Jó reggelt (kívánok)!- <i>Өглөөний мэнд</i>
	Hali-gali!- <i>Холи-гали!</i>	Isten hozott!- <i>Тавтай</i>	egészséget!- <i>Хүч чадал,</i>	Jó reggelt (kívánok)!- <i>Өглөөний мэнд</i>
	Halió!- <i>Холиу!</i>	Isten hozott!- <i>Тавтай</i>	egészséget!- <i>Хүч чадал,</i>	Jó reggelt (kívánok)!- <i>Өглөөний мэнд</i>
	Heló!- <i>Хелө!</i>	Isten hozott!- <i>Тавтай</i>	egészséget!- <i>Хүч чадал,</i>	Jó reggelt (kívánok)!- <i>Өглөөний мэнд</i>
	Hi!- <i>Хай!</i>	Isten hozott!- <i>Тавтай</i>	egészséget!- <i>Хүч чадал,</i>	Jó reggelt (kívánok)!- <i>Өглөөний мэнд</i>
	Hoj!- <i>Хой!</i>	Isten hozott!- <i>Тавтай</i>	egészséget!- <i>Хүч чадал,</i>	Jó reggelt (kívánok)!- <i>Өглөөний мэнд</i>
	Isten hozott!- <i>Тавтай морил!</i>	Isten hozott!- <i>Тавтай</i>	egészséget!- <i>Хүч чадал,</i>	Jó reggelt (kívánok)!- <i>Өглөөний мэнд</i>
	Kályha!- <i>Калуха!</i>	Isten hozott!- <i>Тавтай</i>	egészséget!- <i>Хүч чадал,</i>	Jó reggelt (kívánok)!- <i>Өглөөний мэнд</i>
	Pálinkás Jó reggelt!- <i>Палинкатай</i>	Isten hozott!- <i>Тавтай</i>	egészséget!- <i>Хүч чадал,</i>	Jó reggelt (kívánok)!- <i>Өглөөний мэнд</i>
	Sahi!- <i>Соху!</i>	Isten hozott!- <i>Тавтай</i>	egészséget!- <i>Хүч чадал,</i>	Jó reggelt (kívánok)!- <i>Өглөөний мэнд</i>
	Szász!- <i>Саз!</i>	Isten hozott!- <i>Тавтай</i>	egészséget!- <i>Хүч чадал,</i>	Jó reggelt (kívánok)!- <i>Өглөөний мэнд</i>
	Szervusz!- <i>Сервус!</i>	Isten hozott!- <i>Тавтай</i>	egészséget!- <i>Хүч чадал,</i>	Jó reggelt (kívánok)!- <i>Өглөөний мэнд</i>
	Szevasz!- <i>Севас!</i>	Isten hozott!- <i>Тавтай</i>	egészséget!- <i>Хүч чадал,</i>	Jó reggelt (kívánok)!- <i>Өглөөний мэнд</i>
Szia!- <i>Сайн уу!</i>	Isten hozott!- <i>Тавтай</i>	egészséget!- <i>Хүч чадал,</i>	Jó reggelt (kívánok)!- <i>Өглөөний мэнд</i>	
Üdv!- <i>Хүндэтгэе!</i>	Isten hozott!- <i>Тавтай</i>	egészséget!- <i>Хүч чадал,</i>	Jó reggelt (kívánok)!- <i>Өглөөний мэнд</i>	

22

13

13

8



	Busz!- <i>Бус!</i>	Busz!- <i>Бус!</i>	Adj' Isten!- <i>Бурхан оршөөг!</i>	Csókolom!- <i>Үнсье!</i>
	Csocsi!- <i>Чөчи!</i>	Csocsi!- <i>Чөчи!</i>	Csókolom!- <i>Үнсье!</i>	Jó estét (kívánok)!- <i>Оройн мэнд (хүргээ)!</i>
	Dzsá!- <i>Джа!</i>	Háj!- <i>Хой!</i>	Dicsértessék!- <i>Түүнийг магт!</i>	Jó napot (kívánok)!- <i>Өдрийн мэнд (хүргээ)!</i>
	Háj! - <i>Хой!</i>	Hali-gali!- <i>Холи-гали!</i>	Jó estét (kívánok)!- <i>Оройн мэнд (хүргээ)!</i>	Jó reggelt (kívánok)!- <i>Өглөөний мэнд (хүргээ)!</i>
	Hali-gali!- <i>Холи- гали!</i>	Heló!- <i>Хэлө!</i>	Jó napot (kívánok)!- <i>Өдрийн мэнд (хүргээ)!</i>	Kezét csókolom!
Охидод	Halió! - <i>Холу!</i>	Moj!- <i>Мой!</i>	Jó reggelt (kívánok)!- <i>Өглөөний мэнд (хүргээ)!</i>	
Эмэгтэй- чүүдэд	Hódolatom!- <i>Миний хүндэтгэл!</i>	Szervusz! - <i>Сервус!</i>	Kezét csókolom! <i>Гарыг чинь үнсье!</i>	
(Дээд)	Isten hozott!- <i>Тавтай морил!</i> Kézcsók!- <i>Гарыг чинь үнсье!</i> Kisztihand!- <i>Энэ галзуу юм!</i> Sahi!- <i>Соху!</i> Szervusz!- <i>Сервус!</i>	Szia! - <i>Сайнуу!</i> Csocsi! - <i>Чөчи!</i> Csók! - <i>Чок!</i> Hali! - <i>Холи!</i> Halió! - <i>Холу!</i>		



	Szevasz!-Севас!	Isten hozott! Тавтай морил!		
	Szöszke!- Хөвсгөр!	Szász!-Саз!		
	Hali!-Холи!	Szevasz!- Севас!		
	Heló!-Хэлө!	Szióka!- Суока!		
	Hi!-Сайнуу! Hoj!-Хой!			
	18	16	10	8



Уулзаад салахдаа хэлдэг үгс

Хэрхэн	Нууцлалтайгаар, (онигоогоор, ёжтой)		Нууц биш (насанд хүрэгчдэд зориулсан)	
Хэн Хэнд	Хүү	Охин	Хүү (доод)	Охин (доод)
Хөвгүүдэд Эрэгтэй- чүүдэд (дээд)	Adiosz!, Ég áldjon!- <i>Баяртай, Тэнгэр ивээг!</i>	Adiosz! Légy jó!- <i>Баяртай! Сайн байгаарай!</i>	Csókolom!- <i>Үнсье!</i>	Csókolom!- <i>Үнсье!</i>
	Agyó!, Ég veled! Alászolgálja!, Asztala!, Éjszakát!- <i>Сайхан амраарай!</i>	Agyó! Szász!- <i>Адио! Саз!</i>	Jóccakát!- <i>Амжилт хүсье!</i>	Jóccakát!- <i>Амжилт хүсье!</i>
	Éjszakát!- <i>Сайхан амраарай!</i>	Busz! Szevasz!- <i>Буз, Севас!</i>	Jó éjszakát!- <i>Сайхан амраарай!</i>	Jó éjszakát!- <i>Сайхан амраарай!</i>
	Ave!, Estét!- <i>Авэ! Сайхан амраарай!</i>	Cakát! Szio! - <i>Нови!, Суо!</i>	Jó éjt!- <i>Сайхан амраарай!</i>	Jó éjt!- <i>Сайхан амраарай!</i>
	Busz!, Szász!- <i>Буз, Саз!</i>	Csá! Szia! - <i>Ча!, Сия!</i>	Jó napot (kivánok)!- <i>Өдрийн мэнд (хүргээ!)</i>	Jó napot (kivánok)!- <i>Өдрийг сайхан өнгөрүүлээрэй!</i>
	Cakát!, Háj!- <i>Нови!, Өө!</i>	Csao! Háj!- <i>Чао!, Хой!</i>	Jó utat!- <i>Сайхан аялаарай!</i>	Jó utat!- <i>Сайхан аялаарай!</i>
	Csá!, Szevasz!- <i>Ча!, Севас!</i>	Csöközön!- <i>Үнсье!</i>	Jó utat!- <i>Сайхан аялаарай!</i>	Jó utat!- <i>Сайхан аялаарай!</i>
	Csao!, Hali!- <i>Чао!, Холи!</i>	Csüszi!- <i>Чүз!, Чүсүзи!</i>	Minden jót!- <i>Хамгийн сайн сайхныг хүсье!</i>	Sok sikert! Sok szerencsét!- <i>Амжилт хүсье!</i>
	Csoesco!, Szia!- <i>Чочу!, Сия!</i>	Ég áldjon!- <i>Бурхан чамайг ивээг!</i>	Sok sikert!- <i>Амжилт хүсье!</i>	Viszlát!- <i>Баяртай!</i>
	Csoki!, Hali-gali!- <i>Чоки!, Холи-гали!</i>	Ég veled!- <i>Баяртай!</i>	Sok szerencsét!- <i>Амжилт хүсье!</i>	Viszonthallásra!- <i>Баяртай!</i>
	Csöközön!, Szio!- <i>Үнсье!, Сия!</i>	Éjszakát!- <i>Сайхан амраарай!</i>	Viszlát!- <i>Баяртай!</i>	12
	Csó!, Halió!- <i>Чу!, Халио!</i>	Estét!- <i>Сайхан амраарай!</i>	Viszonthallásra!- <i>Баяртай!</i>	
	Háj!, Heló!- <i>Хой!, Хэлү!</i>	Good-bye!- <i>Баяртай!</i>	Viszonthallásra!- <i>Баяртай!</i>	
	Csüszi!- <i>Чүз!, Чүсүзи!</i>	Hali!- <i>Холи!</i>	Viszontlátásra!- <i>Баяртай!</i>	
	Isten veled!- <i>Бурхан та нартай хамт байх болтугай!</i>	Hali-gali!- <i>Холи-гали!</i>		
	Dzsá!- <i>Джа!</i>	Halió!- <i>Холио!</i>	13	
	Légy jó!- <i>Сайн байгаарай!</i>	Heló!- <i>Хэлү!</i>		
		Isten veled!- <i>Бурхан та нартай хамт байх!</i>		
		32	28	



<p>Охидод Эмэгтэй- чүүдэд (дээд)</p>	<p>Adiosz!, Hali!- <i>Баяртай, Холи!</i> Agyó!, Hali-gali! <i>Адъо, Холи-гали!</i> Alászolgálja!, Halió!-<i>Халио!</i> Asztala!, Heló! <i>Хэлэ!</i> Ave!, Isten áldjon!- <i>Аве!, Бурхан ивээг!</i> Busz!, Isten veled!- <i>Буз!, Бурхан чамтай хамт байх болтугай!</i> Cakát!, Légy jó! <i>Нови!, Сайн байгаарай!</i> Csá!,-<i>Ча!</i> Kezétcsókolom! <i>Гарыг чинь унсье!</i> Csao!, Sahi!-<i>Чао!</i> Saxu! Csocsi!, Szervusz! -<i>Чочи!</i> <i>Сэрвус!</i> Csoki!, Szió!- <i>Чоки! Суо!</i> Csóközön!- <i>Уньсье!</i> Éjszakát! -<i>Сайхан амраарай!</i> Csó!-<i>Чү!</i> Csüsi! -<i>Чүси!</i> Dzsá!-<i>Джса!</i> Ég áldjon!- <i>Бурхан чамайг ивээг!</i> Ég veled!- <i>Баяртай!</i> Estét! -<i>Сайхан амраарай!</i> Haj!-<i>Хой!</i></p>	<p>Adiosz! Isten áldjon!- <i>Баяртай, Бурхан ивээг!</i> Agyó!-<i>Адъо!</i> Báj-báj! Légy jó! Busz! Pá!-<i>Буз, Па!</i> Cakát! Puszi!- <i>Нови!</i> <i>Унцээрэй!</i> Csá! Puszika!- <i>Ча! Уньсье!</i> Csao! Puszillak! -<i>Чао!</i> <i>Уньсье!</i> Csocsi! Puszóka! -<i>Чочи!</i> <i>Уньсье!</i> Csók! Ég áldjon!-<i>Уньсье!</i> <i>Бурхан чамайг ивээг!</i> Csóközön! -<i>Уньсье!</i> Szervusz! -<i>Уньсье!</i> Csüsz! Szia! -<i>Чүс! Сия!</i> Csüsi! Szióka! -<i>Чүси! Суока!</i> Ég veled!- <i>Баяртай!</i> Éjszakát! -<i>Сайхан амраарай!</i> Estét! -<i>Сайхан амраарай!</i> Good-bye! -<i>Баяртай!</i> Háj! -<i>Хой!</i> Hali-gali! -<i>Холи-гали!</i> Halió! -<i>Халио!</i></p>	<p>Csókolom!- <i>Уньсье!</i> Jóccakát!- <i>Амжилт хүсье!</i> Jó éjszakát! -<i>Сайхан амраарай!</i> Jó éjt! -<i>Сайхан амраарай!</i> Jó napot (kivánok)! Jó utat! -<i>Сайхан ачлаарай!</i> Kezét csókolom! -<i>Гарыг чинь унсье!</i> Sok sikert!- <i>Амжилт хүсье!</i> Sok szerencsét!- <i>Амжилт хүсье!</i> Viszlát! -<i>Баяртай!</i> Viszonthallásra! -<i>Баяртай!</i> Viszontlátásra! -<i>Баяртай!</i></p>	<p>Csókolom! -<i>Уньсье!</i> Jóccakát! -<i>Амжилт хүсье!</i> Jó éjszakát! -<i>Сайхан амраарай!</i> Jó éjt! -<i>Сайхан амраарай!</i> Jó napot (kivánok)! -<i>Өдрийн мэнд (хүрээе!)</i> Jó utat! -<i>Сайхан ачлаарай!</i> Kezét csókolom! -<i>Гарыг чинь унсье!</i> Sok sikert!- <i>Амжилт хүсье!</i> Viszlát! -<i>Баяртай!</i> Viszonthallásra! -<i>Баяртай!</i> Viszontlátásra! -<i>Баяртай!</i></p>
	<p>31</p>	<p>30</p>	<p>13</p>	<p>12</p>



Холбогч мэндчилгээ

1. Хөвгүүд, охид бие биетэйгээ янз бүрээр мэндчилдэг.
2. Охид мэндчилгээний хэлбэрүүдийг хамаагүй бага хэрэглэдэг.
3. Нууцлалтай мэндчилгээний тоо нь нууц бус мэндчилгээтэй харьцуулахад хамаагүй их байдаг. Шопроны оюутнууд насанд хүрсэн хүнтэй мэндлэхдээ 72 нууц хэлбэрээс ердөө 42 төрлийг хэрэглэдэг.
4. Оюутгуудын дундах мэндчилгээний хэлбэрүүдийн тоо их байна.
5. Охид насанд хүрсэн эрчүүдтэй найман янзаар мэндэлдэг (мэдээж өдрийн цаг, нөхцөл байдлаас шалтгаалдаг). (*Үнсье! Csókolom!, Намайг магтаарай! Dicsértessék!, Оройн мэнд! Jó estét!, Би чамд оройн мэнд хүргэе! Jó estét kívánok!, Өдрийн мэнд! Jó napot!, Би чамд сайн өдрийн мэнд хүргэе! Jó napot kívánok!, Jó reggelt! Өглөөний мэнд!, Би чамд өглөөний мэнд хүргэе! Jó reggelt kívánok!*)

Үдэлтийн мэндчилгээ

1. Хөвгүүд хамгийн олон хувилбар ашигладаг.
 2. Мэндчилгээний нууц бус хэлбэрээс илүү олон нууц хэлбэр байдаг.
 3. Охидын хооронд мэндчилгээний тоо маш их байдаг. Энэ нь голчлон үнсэлт (*Үнсье! Kiss!, Puszika!, Puszillak!, Puszóka!, Puszpusz!*), үнсэлтүүд (*Csók!, Csóközön!*)-тэй холбоотой.
 4. Оюутны мэндчилгээний төрлийн тоо их байна.
- Охид насанд хүрсэн эрчүүдтэй бага зэрэг ялгаатай байдлаар “баяртай” гэж хэлдэг. Шопроны оюутнуудын хэрэглэдэг мэндчилгээний тусгай хэлбэрүүд юу байдгийг авч үзье! (Энд байгаа “тусгай” гэсэн нэр томъёотой насанд хүрэгчдийн хэрэглэдэг мэндчилгээний төрлийг (*Servusz!, Sevasz!, Heló!* болон тэдгээрийн илүү түгээмэл хэлбэрүүдийг хассан) дурдаагүй гэсэн



үг юм. Гэхдээ Шопроны оюутнууд үүнийг доромжилсон утгаар ашигладаг бөгөөд би “*Бурхан чамтай хамт*” *Isten veled!* гэх мэт уламжлалт хэлбэрийг жагсаагаагүй.)

Бусад газар хэрэглэгддэг оюутны тусгай мэндчилгээний хувилбарууд нь эхний бүлэгт, Шопроны орчны хэллэг ихэвчлэн хоёрдугаар бүлэгт байгаа. Өөр ямар ч судалгаанд ороогүй, ямар ч ном зохиолд дурдагдаагүй, өөр хаана ч сонсож байгаагүй бүх мэндчилгээг дуу авианы шинж чанартай гэж үзэж байна.

Кодын системийн тусламжтайгаар мэндчилгээний хэлбэрүүдийн шинж чанарыг мэдэгдэж буй талуудын дагуу дахин зааж өгөх болно. Зарим хэсэгт гарал үүслийн талаарх тайлбарын дараа хаалтанд нэг буюу хэд хэдэн нэр бичигдсэн байдаг. Энэ нь хаанаас гаралтай тухай мэдээлэл, таамаглал юм.

Оюутны мэндчилгээний тусгай хэлбэрүүд

Ерөнхий (10)

<u>Adios! Баяртай!</u>	<u>Ahoj! Ахой!</u>
I. 3,92 %	I. 3,27%
II. Холимог хэрэглээ.	II. Хөвгүүд.
III. Холбоогүй.	III. Холбоогүй.
IV. Үдэх үед.	IV. Уулзах үед.
V. А/с Холимог.	V. А/б Хөвгүүдэд.
А/d Бүлэгтээ.	VI. Хөгжилтэй, залуу нас.
VI. Сонголттой.	VII. Энэ нь олон улсын далайчдын мэндчилгээнээс гаралтай эсвэл словак гаралтай. Харин Словак улсад эрэгтэй, эмэгтэй аль аль нь ашигладаг! Герман хэлээр ярьдаг орнуудад ч түгэн дэлгэрсэн (Margot Heinemann 1989:33).
VII. Испани гаралтай.	
-	



<p><u>Csá! Ча!</u> I. 54,9% II. Холимог. III. Холбоогүй. IV. Уулзаад салж явахдаа. V. А/с Холимог. VI. VI. Нууцлаг, инээдтэй, бага зэрэг ховор. VII. <i>Csaó!</i> -ийн хувилбар.</p>	<p><u>Császtok! -Часток!</u> -sz: játszı képző (D. Bartha Katalin 1961) -tok: Tsz./2sz. a., үйл үг; b., birtokos személyjel (Éder Zoltán 1983: 1250)</p>
<p><u>Csoki!-Чоки!</u> I. 6,4 % II. Хөвгүүд. III. Холбоогүй. IV. Үдэх үед. V. А/с Холимог. A/d Бүлэгтээ. VI. Хөгжилтэй, зальтай. VII. VII. Эсвэл <i>Csókkollak!</i>-ийн хувилбар, эсвэл шоколад гэсэн үгнээс гаралтай.</p>	<p><u>Csüszi!-Чүси!</u> I. 2,61 % II. Холимог. III. Холбоогүй. IV. Үдэх үед. V. А/с Холимог. A/d Бүлэгтээ. VI. Нарийн, харь гаригийнх шиг. VII. <i>Csüszi!</i> -ийн хувилбар.</p>
<p><u>Csüsztök!-Чүсток!</u> <i>Busztok!</i> -ийг үзнэ үү.</p>	<p><u>Hali!-Холи!</u> I. 22,22% II. Холимог. III. Холбоогүй. VIII. Уулзах үед + Үдэх үед. IV. А/с Холимог. V. Нууц VI. <i>Helló! Halló!</i>-ийн хувилбар.</p>
<p><u>Szásztok!-Сазток!</u> <i>Busztok!</i> -ийг үзнэ үү.</p>	<p><u>Szász!-Саз!</u> I. 7,14% II. Холимог. III. Холбоогүй. IV. Уулзах үед + Үдэх үед. V. А/с Холимог. VI. Нууц. VII. <i>Szia!</i>-ийн хувилбар. (Éder Zoltán 1983:1252)</p>



Шопроны (14) оюутнуудын тусгай мэндчилгээ

<p><u>Ahoj-hali! Ахой-холи!</u> I. 2,61 % II. Хөвгүүд. III. Холбоогүй. IV. Уулзах үед. V. A/b Хөвгүүдэд, A/d Бүлэгтээ. VI. Хошин. VII. Мэндчилгээний хоёр хэлбэрийг нэгтгэсэн.</p>	<p><u>Asztala!-Остоло!</u> I. 1,96 % II. Хөвгүүд. III. Холбоогүй. IV. Үдэх үед. V. A/c Холимог, A/d Бүлэгтээ. VI. Хошин. VII. Испанийн <i>Hastala vista!</i> мэндчилгээний унгар хувилбар.</p>
<p><u>Busz!-Бус!</u> I. 2,62 % II. Холимог. III. Холбоогүй. IV. Уулзах үед + Үдэх үед. V. A/c Холимог. VI. Муухай. VII. <i>Szervusz!</i> -ийг хувилбараас <i>Szerbusz</i> үүссэн.</p>	<p><u>Busztok! -Бусток!</u> <i>Busz!</i>-ийн олон тоо. Ц./2. хувийн а) үйл үг; б) эзэмших хувийн тэмдэгтэй дүрс (Éder Zoltán 1983:1249).</p>
<p><u>Dzsá!-Джа!</u> I. 9,15% II. Хөвгүүд. III. Холбоогүй. IV. Уулзах үед + Үдэх үед. V. A/c Холимог. VI. Хачирхалтай, онцгой, жаахан бүдүүлэг. VII. <i>Csá!</i> -ийн жаахан гажуудсан хэлбэр байж магадгүй.</p>	<p><u>Hali – gali! Холи-гали!</u> I. 1,96 % II. Холимог. III. Холбоогүй. IV. Уулзах үед + Үдэх үед. V. A/c Холимог. A/d Csoportnak. VI. Хошин, эелдэг, уран сэтгэмжтэй. VII. Унгарын нэгэн хамтлагийн дууны дараа дэлгэрсэн.</p>
<p><u>Halió!-Халио!</u> I. 3,27 % II. Холимог. III. Холбоогүй. IV. Уулзах үед + Үдэх үед. V. A/c Холимог. A/d Бүлэгтээ. VI. Хошин. VII. <i>Halihó!</i>-тай ижил.</p>	<p><u>Hi!-Хай!</u> I. 43,79 % II. Холимог. III. Холбоогүй. IV. Уулзах үед V. A/c Холимог. VI. Нууцлаг, бүдүүлэг. VII. Английн <i>Hi!</i> мэндчилгээ.</p>



<p><u>Ној!-Хой!</u></p> <p>I. 3,92 % II. Хөвгүүд. III. Холбоогүй. IV. Уулзах үед + Үдэх үед. V. А/с Холимог. A/d Бүлэгтээ. VI. Нууц. VII. Нэг бол шинээр бүтээгдсэн үг эсвэл <i>Ahoj!</i> -аас таслагдсан хувилбар.</p>	<p><u>Kályha!-Калухо!</u></p> <p>I. 2,61 % II. Хөвгүүд. III. Чөлөөтэй. IV. Уулзах үед. Өглөө хичээлдээ нүүрс авчирдаг болохоор бусад хөвгүүдэд энэ тухай сануулахад гэмгүй. V. А/в Хөвгүүдэд. VI. Гутаан доромжлол. VII. Нэр шилжүүлсэн мэндчилгээ.</p>
<p><u>Мoj!-Мой!</u></p> <p>I. 15,3 % II. Холимог. III. Холбоогүй. IV. Уулзах үед. V. А/с Холимог. VI. Хачирхалтай. VII. Слав гаралтай.</p>	



<p><u>Sahi!-Coxи!</u></p> <p>I. 1,96 %</p> <p>I. Хөвгүүд.</p> <p>II. Холбоогүй.</p> <p>III. Уулзах үед + Үдэх үед.</p> <p>IV. А/с Холимог.</p> <p>V. Нууцлаг, онцгой.</p> <p>VI. Зохиосон үг байж магадгүй.</p>	<p><u>A vödör színe!-Хувингийн өнгө!</u></p> <p>I. 3,27 %</p> <p>II. Хөвгүүд.</p> <p>III. Чөлөөтэй, өглөө хэрэглэдэг.</p> <p>IV. Уулзах үед.</p> <p>V. А/в Хөвгүүд.</p> <p>VI. Хошин.</p> <p>VII. Ардын этимологи.</p> <p>VIII. Бодит мэндчилгээ, эелдэг зан, сэрэмжлүүлэг зэрэг нь ангийн өдөр тутмын нүүрсний хэрэгцээ болох зоорьноос нүүрсээ авчрах цаг болсныг оюутанд ойлгуулж байна. Сегэдэд болсон Үндэсний эрдэм шинжилгээний оюутны бага хурлын үеэр (1991 оны 4-р сарын 4-5-нд) мэндчилгээний энэ хэлбэрийг өөр газар ч хэрэглэдэг гэсэн үнэ цэнэтэй мэдээллийг би авсан. Магадгүй, Германы Wiedersehen нь энэ үгнээс гаралтай байж болох юм!</p>
<p><u>Szöszke!-Сүскэ!</u></p> <p>I. 5,23 %</p> <p>II. Хөвгүүд.</p> <p>III. Холбоогүй.</p> <p>IV. Уулзах үед + Үдэх үед.</p> <p>V. А/а Охидод.</p> <p>VI. Нууц.</p> <p>VII. Нэрийн шилжүүлэг.</p>	

Шопроны оюутнуудын ашигладаг мэндчилгээний хэлбэрийн тоо: 98



I. Хамгийн нийтлэг мэндчилгээ: Jó reggelt! – Өглөөний мэнд!

Jó reggelt kívánok! - Өглөөний мэнд хүргэе!

Jó éjszakát! – Сайхан амраарай!

Jó utat! – Сайхан аялаарай!

Sok sikert! – Амжилт хүсье!

Sok szerencsét! – Амжилт хүсье!

Szia! -Сайнуу!

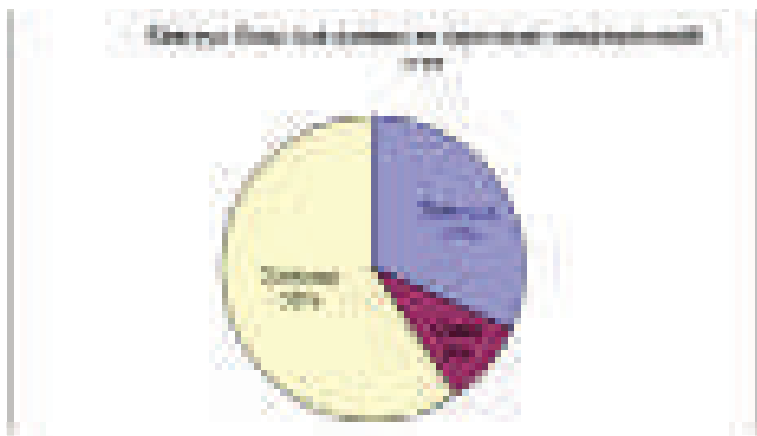
Szia! -Сайн байцгаана уу!

II. Хөвгүүд – Охид – Аль алиных нь хэрэглэдэг мэндчилгээний тоо:

Хөвгүүд: 31

Охид: 9

Хоёулаа: 58



III. Мэндчилгээний цагийн тоо: 17

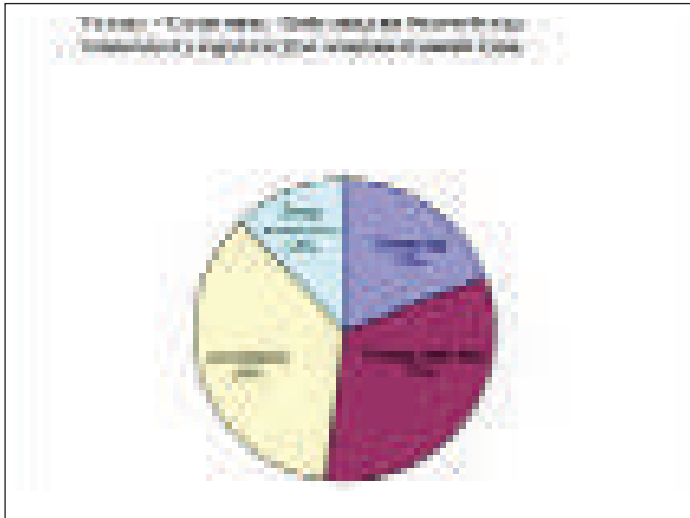
IV. Уулзах, үдэх, хоёуланд нь болон бусад тохиолдолд хэрэглэгддэг мэндчилгээний тоо:

Уулзах үед: 19

Уулзаад салж явахдаа: 32

Хоёуланд нь: 35

Бусад тохиолдолд: 12

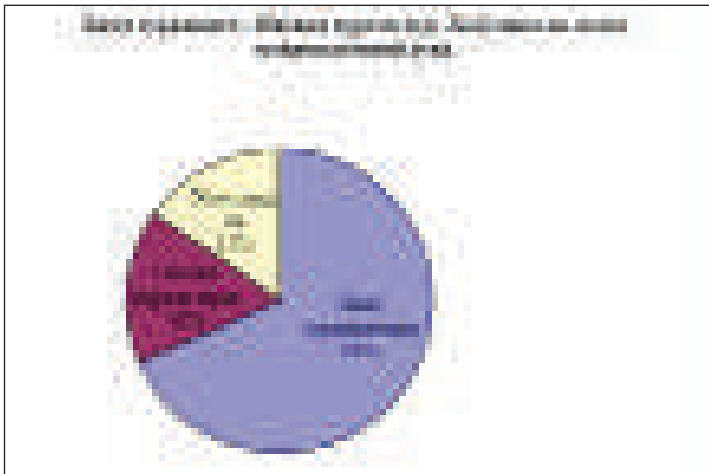


V. Хамт суралцагч оюутан, насанд хүрсэн хүн эсвэл хоёуланд нь хандах мэндчилгээний тоо:

Хамт суралцагчдаа: 67

Насанд хүрэгчдэд: 16

Хоёуланд нь: 15





1. Хамт суралцагчдадаа хандаж болох мэндчилгээний тоо хамаагүй их (67) хэдий ч хамгийн түгээмэл хэрэглэгддэг хувилбарууд нь нийтлэг хэлэнд хэрэглэгддэгтэй ижил хэвээр байна. Энэ нь хачирхалтай, гэхдээ үнэн: хамгийн их хэрэглэгддэг мэндчилгээ нь “nyárspolgár”-ийн багцыг бүрдүүлдэг. Энэ бүхний шалтгаан нь оюутнууд хэт нууцлагдмал хэллэгийг зөвхөн бие биендээ хэрэглэдэг. Мөн *Szia!*, *Sziasztok!* -ийн хэрэглээ хэзээ ч буурахгүй.

2. Хөвгүүд охидоос илүү олон төрлийн мэндчилгээ хэрэглэдэг.

3. Уулзаад салж явах үед хэрэглэдэг мэндчилгээний тоо нь уулзахдаа эсвэл онцгой тохиолдолд хэрэглэдэг хувилбаруудын тооноос давсан байна.

Судалгаандаа үндэслэн харахад, миний ажил маш хурдан өөрчлөгдөж буй нөхцөл байдлыг тусгасан болно. Оюутнуудын хэрэглэдэг мэндчилгээнүүдээс гадна мэдэгдэж байгаа бусад хувилбарууд нь бидний сонирхлыг их татаж байгаа бөгөөд тэдгээрийг ахлах сургуулийн сурагчид, тэр байтугай Шопроны зарим хүмүүс илүү өргөн хүрээнд ашигладаг. Мэндчилгээний хэлбэрийг нийгэм төдийлөн мэддэггүй.

Нийгмийн харилцаа холбоог хангах өсвөр үеийнхний болон оюутнуудын хэлэнд цаашид нэмэлт судалгаа хийх шаардлагатай. Ерөнхий боловсролын шалгалтын систем өөрчлөгдсөний дараа ч гэсэн унгар хэлэнд “Залуучуудын хэл шинжлэлийн болон хэл шинжлэлийн бус шинж тэмдэг, дохио” гэсэн өгүүлбэр л багтсанаас өөр юу ч болоогүй байна. Залуучуудын ердийн хэрэглээнээс аль болох ихийг: хэл шинжлэлийн болон хэл шинжлэлийн бус тэмдэг, дохио, зан үйлийн хэлбэр, тэдгээрийг системтэйгээр дүрсэлж, утга, үүргийг нь тайлбарлаж, хэрэглээний цар хүрээ, арга хэлбэрийг танилцуулж байна. Эдгээр хэл шинжлэлийн болон хэл шинжлэлийн бус шинж тэмдэг, дохионууд нь харилцаа холбоо тогтоох арга хэрэгсэл (жишээ нь, мэндчилгээ, үг хэлэх хэлбэр)-ээс эхлээд ярианы тодорхой хэв маяг, ярианы хэв маяг хүртэл залуучуудын хэлний хэрэглээний хамгийн олон хэлбэрийг багтааж болно.” (Wacha Imre, Benczédy József, Szende Aladár 1990:12).



Шопроны оюутнуудын мэндчилгээний хэлбэрүүд нь маш олон янз байдаг (хэрэглээний давтамж өөр байсан ч) гэдгийг бид харсан. Золтан Эдер (i. m. 1249–56) болон Элемэр Ханкисс (1982:15–27, 1979:29–44) нар нэгдэхийн төлөө тэмцэж байгаа ч энэ олон янзын мэндчилгээ нь манай хэлний хэмжээлшгүй баялагийг илтгэнэ гэдэгт би итгэж байна.

2004 оны эхээр Шопроны Даниел Берженийн ахлах сургуульд мэндчилгээний хэлбэрийг ашиглахтай холбоотой туршилтуудыг би дахин хийсэн. Анх мэдээлэл цуглуулахаас эхлээд энэхүү диссертацийг дуусгах хооронд нэлээд хугацаа өнгөрсөн учир мэдээж өөрчлөлт гарах нь тодорхой тул хяналтын тест хийх шаардлагатай байсан. Сүүлийн арван жилийн хугацаанд нийгэм ихээхэн өөрчлөгдсөнтэй адил судалгааны газар ч мөн адил өөрчлөгдсөнийг тэмдэглэх нь зүйтэй: биеийн тамирын заал нь Евангелист ахлах сургууль болсон байсан (энэ нь үнэндээ дэлхийн хоёрдугаар дайны өмнө ийм байсан).

Хяналтын тест

2004 он

Тест хийсэн огноо: 2004 оны 1-3 сар

Судалгаа хийсэн газар: Даниел Берженийн Евангелийн ахлах сургууль, Шопрон.

Судалгаанд хамрагдсан хүмүүс:

IX анги:	33 хүн	хөвгүүн: 9	охин: 24
X анги:	18 хүн	хөвгүүн: 9	охин: 9
XI анги:	22 хүн	хөвгүүд: 11	охин: 11
XII анги:	75 хүн	хөвгүүн: 37	охин: 38
Нийт:	148 хүн,	хөвгүүн: 66	охин: 82

Өмнө нь бичсэн жагсаалтаас гадна оюутнуудын мэндчилгээний 234 хэлбэрийг жагсаасан байна!

Нийт мэндчилгээ: 330

Дор хаяж нэг хүн ашигладаг: 327

Дор хаяж гурван хүн ашигладаг: 129

Шопроны оюутнуудын хэрэглэдэг мэндчилгээний хэлбэрүүдийн тоо: 129



Үдэлтийн үгс

Хэрхэн	Нууцлалтайгаар, (онигоогоор, ёжтой)		Нууц биш (насанд хүрэгчдэд зориулсан)	
Хэн	Хөвгүүн	Охин	Хөвгүүн (доод)	Охин (доод)
Хэнд				
Хөвгүүдэд Эрэгтэй- чүүдэд (Дээд)	<p>Agyó! (Agyó! Adieu! Á dieu!) -Адьо! Asztala! Ave! -Авэ! Csá! -Ча!, Csáó! - Чао!, Csácsomicsá! Чачумича!, Csó! - Чү!, Ég áldjon! -Бурхан чамайг ивээг! Ég veled! - Баярмай! Éjszakát! -Сайхан амраарай! Helló! -Хэллө! Isten áldjon! -Бурхан ивээх болтугай! Isten veled! -Бурхан та нартай хамт байх болтугай! Jó éjszakát! -Сайхан амраарай! Jó éjt! -Сайхан амраарай! Jó estét kívánok! - Оройн мэнд хүргэе! Jó szerencsét! - Амжилт хүсье! Jó utat! -Сайхан аялаарай! Jóccakát! -Амжилт хүсье!</p>	<p>Báj-báj! (Bye- bye! Bay-bay! By-by!) Csá! -Ча!, Millió puszi! -Үнсье! Puszi! -Үнсье! Pusszancs! -Үнсье! Puszóka! -Үнсье! Sok sikert! -Амжилт хүсье! Sok szerencsét! -Амжилт хүсье! Kéz- és lábtörést! Pá! -Па!</p>	<p>Csókolom! -Үнсье! Helló! -Хэллө! Jó éjszakát! -Сайхан амраарай! Jó éjt! -Сайхан амраарай! Jó estét kívánok! Minden jót! -Хамгийн сайн сайхныг хүсье! Viszlát! -Баярмай! Viszonthallásra! -Баярмай! Viszontlátásra! - Баярмай!</p>	<p>Csókolom! -Үнсье! Jó éjszakát! -Сайхан амраарай! Jó éjt! -Сайхан амраарай! Jó estét kívánok! Minden jót! -Хамгийн сайн сайхныг хүсье! Viszlát! -Баярмай! Viszonthallásra! -Баярмай! Viszontlátásra! - Баярмай!</p>



	<p>Kéz- és lábtörést! Légy jó!-<i>Сайн байгаарай!</i> Minden jót!- <i>Хамгийн сайн сайхныг хүсье!</i> Sok sikert! <i>-Амжилт хүсье!</i> Sok szerencsét! <i>-Амжилт хүсье!</i> Szevasz!-Севас! Szia!-Сия! Viszhall!- <i>Баярмай!</i> Viszlát!- <i>Баярмай!</i></p>			
<p>Охидод Эмэгтэй- чүүдэд (Дээд)</p>	<p>Báj-báj! (Bye- bye! Bay- bay! By-by!) <i>-Баярмай!</i> Csóközön! <i>-Үнсье!</i> Helló! -<i>Хэллө!</i> Millió puszi! <i>-Үнсье!</i> Puszi! -<i>Үнсье!</i> Pusszancs! <i>-Үнсье!</i> Puszi! -<i>Үнсье!</i> Pusszancs! <i>-Үнсье!</i> Puszóka! -<i>Үнсье!</i> Sok sikert!- <i>Амжилт хүсье!</i> Sok szerencsét!- <i>Амжилт хүсье!</i> Szia!-<i>Сия!</i> Kéz- és lábtörést! Pá!-<i>Па!</i></p>	<p>Báj-báj! (Bye- bye! Bay- bay! By-by!) <i>Баярмай!</i> Millió puszi! <i>-Үнсье!</i> Puszi! -<i>Үнсье!</i> Pusszancs! <i>-Үнсье!</i> Puszóka! <i>-Үнсье!</i> Sok sikert! <i>Амжилт хүсье!</i> Sok szerencsét! <i>Амжилт хүсье!</i> Kéz- és lábtörést! Pá!-<i>Па!</i></p>	<p>Csókolom! <i>-Үнсье!</i> Jó éjszakát! <i>-Сайхан амраарай!</i> Jó éjt! -<i>Сайхан амраарай!</i> Jó estét kívánok! <i>-Сайхан амраарай!</i> Minden jót! <i>-Хамгийн сайн сайхныг хүсье!</i> Sok sikert!- <i>Амжилт хүсье!</i> Sok szerencsét! <i>Амжилт хүсье!</i> Viszlát! <i>-Баярмай!</i> Viszonthallásra! <i>-Баярмай!</i> Viszontlátásra! <i>-Баярмай!</i></p>	<p>Csókolom! Jó éjszakát! <i>-Сайхан амраарай!</i> Jó éjt! -<i>Сайхан амраарай!</i> Jó estét kívánok! <i>-Сайхан амраарай!</i> Minden jót! <i>-Хамгийн сайн сайхныг хүсье!</i> Sok sikert! <i>Амжилт хүсье!</i> Sok szerencsét! <i>Амжилт хүсье!</i> Viszlát! <i>-Баярмай!</i> Viszonthallásra! <i>-Баярмай!</i> Viszontlátásra! <i>-Баярмай!</i></p>



Холбогч мэндчилгээнүүд

Хэрхэн	Нууцлалтайгаар, (онигоогоор, ёжтой)		Нууц биш (насанд хүрэгчдэд зориулсан)	
Хэн Хэнд	Хөвгүүн	Охин	Хөвгүүн (Доол)	Охин (Доол)
Хөвгүүдэд Эрэгтэй- чүүдэд (Дээд)	Adiosz! (Adios!) <i>-Баяртай!</i>	Ahoj! (Ahoi!) <i>Ахой!</i>	Adj' Isten!- <i>Бурхан өриөө!</i>	Adj' Isten! <i>-Бурхан өриөө!</i>
	Adj' Isten! <i>Бурхан өриөө!</i>	Ció! - <i>Сио!</i> ,	őriөө! Adjon Isten!- <i>Бурхан өриөө!</i>	Adjon Isten! <i>-Бурхан өриөө!</i>
	Ahoj! (Ahoi!) <i>Ахой!</i>	Csá!- <i>Ча!</i> ,	őriөө! Alászo!gálja!- <i>Түүнд дутуу үйлчил!</i>	őriөө! Aldás, békesség! <i>- Амар амгаланг ерөө!</i>
	Ahoj-hali! <i>Ахой- хали!</i>	Csákány!- <i>Сонго!</i>	őriөө! Csó! - <i>Чү!</i>	Aldás, békesség!- <i>Амар амгаланг ерөө!</i>
	Csá!- <i>Ча!</i> ,	Csaó! (Csao! Ciao!) - <i>Чао!</i> ,	őriөө! Csó! - <i>Чү!</i>	Dicsértessék a Jézus Krisztus! <i>-Есүс Христ магтагдах болтугай!</i>
	Csácsumi!- <i>Чачүми!</i> ,	Csocs!- <i>Чүчи!</i>	őriөө! Csövi! - <i>Чүви!</i>	Dicsértessék a Jézus Krisztus!- <i>Есүс Христ магтагдах болтугай!</i>
	Csácsumicsá!- <i>Чачүмича!</i> ,	Csövi! - <i>Чүви!</i>	őriөө! Csumi! <i>-Чүми!</i>	Dicsértessék! <i>-Түүнийг магт!</i>
	Csácsumi- csótészta! <i>Чачүмича- чотиста!</i> ,	Csumi! <i>-Чүми!</i>	őriөө! Csüsz! <i>-Чүсу!</i>	Dicsértessék! <i>-Түүнийг магт!</i>
	Csákány!- <i>Сонго!</i>	Csupp! - <i>Канп!</i>	őriөө! Csüsz! <i>-Чүсу!</i>	Dicsértessék! <i>-Түүнийг магт!</i>
	Csákó! - <i>Чако!</i> ,	Hali! - <i>Хали!</i>	őriөө! Csüsz! <i>-Чүсу!</i>	Dicsértessék! <i>-Түүнийг магт!</i>
	Csaó! (Csao! Ciao!) - <i>Чао!</i>	Heló! - <i>Хэлө!</i>	őriөө! Csüsz! <i>-Чүсу!</i>	Dicsértessék! <i>-Түүнийг магт!</i>
	Császtok!- <i>Цасток!</i> ,	Helóka! <i>-Хэлока!</i>	őriөө! Csüsz! <i>-Чүсу!</i>	Dicsértessék! <i>-Түүнийг магт!</i>
	Csocs! - <i>Чүчи!</i>	Helósztok! <i>-Хэлөсток!</i>	őriөө! Csüsz! <i>-Чүсу!</i>	Dicsértessék! <i>-Түүнийг магт!</i>
	Csó! - <i>Чок!</i>	Hi! - <i>Хай!</i>	őriөө! Csüsz! <i>-Чүсу!</i>	Dicsértessék! <i>-Түүнийг магт!</i>
	Csoki! - <i>Чоки!</i>	Puszi!- <i>Үнсье!</i>	őriөө! Csüsz! <i>-Чүсу!</i>	Dicsértessék! <i>-Түүнийг магт!</i>
	Csokoládés csótészta! <i>-Чок!</i>	Puszika! <i>-Үнсье!</i>	őriөө! Csüsz! <i>-Чүсу!</i>	Dicsértessék! <i>-Түүнийг магт!</i>
	Csó!- <i>Чү!</i>	Puszillak! <i>-Үнсье!</i>	őriөө! Csüsz! <i>-Чүсу!</i>	Dicsértessék! <i>-Түүнийг магт!</i>
	Csősztok!- <i>Чүстүк!</i>	Pusz-pusz! <i>-Үнсье-үнсье!</i>	őriөө! Csüsz! <i>-Чүсу!</i>	Dicsértessék! <i>-Түүнийг магт!</i>
	Csótészta!- <i>Чүмиста!</i>	Szervusz! <i>-Сайн уу?</i>	őriөө! Csüsz! <i>-Чүсу!</i>	Dicsértessék! <i>-Түүнийг магт!</i>
	Csőváz!- <i>Чүваз!</i>	Szervuszток! <i>-Сайн уу?</i>	őriөө! Csüsz! <i>-Чүсу!</i>	Dicsértessék! <i>-Түүнийг магт!</i>
Csőves!- <i>Чүвэши!</i>		őriөө! Csüsz! <i>-Чүсу!</i>	Dicsértessék! <i>-Түүнийг магт!</i>	
Csővi!- <i>Чөви!</i>		őriөө! Csüsz! <i>-Чүсу!</i>	Dicsértessék! <i>-Түүнийг магт!</i>	
Csumi! - <i>Чүми!</i>		őriөө! Csüsz! <i>-Чүсу!</i>	Dicsértessék! <i>-Түүнийг магт!</i>	
Csüsz!(Tschüb! Tschüsz!)- <i>Чүс!</i>		őriөө! Csüsz! <i>-Чүсу!</i>	Dicsértessék! <i>-Түүнийг магт!</i>	
Csüsz! - <i>Чүсу!</i>		őriөө! Csüsz! <i>-Чүсу!</i>	Dicsértessék! <i>-Түүнийг магт!</i>	



Dzsá!-Джа! Estét! -Оройн мэнд! Good Afternoon!- Өдрийн мэнд! Good-bye!- Баяртай! Goronga! Guten Tag! Hali!-Холи! Hali-gali! -Холи- голи! Halió! -Холио! Haribo(!) -Харибо! Heló! -Хэлэу! Helósztok! -Хэлэусток! Helótok! -Хэлэүток! Hi! Háj! (Hai! Hái! Hai! Háу!) -Хай! Hoj! (Hoi!) -Хой! Mi a pálya? Moj! (~Moi!) - Мой! Napot!-Өдрийн мэнд! Peace! Re! -Pe! Respect!- Хүндэтгээ! Shalom!-Шалом! Szálem alejkum! -Сайн уу, хонгор минь! Szasz!-Соз! Szász! -Саз! Szasztok!- Созсток! Szásztok!- Сазсток! Szervusz!-Сайн уу?	-Сайн байцаана уу? Szia! -Сия? Sziasztok! -Сиясток? Szió! -Сию? Szióka! -Сиока?	Өглөөний мэнд хүргээ! Jó reggelt! Өглөөний мэнд! Kívánok! Хүсье! Szia! -Сия! Sziasztok!- Сиясток!	Өгдрийн мэнд хүргээ! Jó napot- Өдрийн мэнд! Jó reggelt kívánok! Өглөөний мэнд хүргээ! Jó reggelt! Өглөөний мэнд! Kívánok!- Хүсье! Puszi! -Үнсье! Szia! -Сия! Sziasztok!- Сиясток!
---	---	--	---



	<p>Szervusztok! -<i>Сайн байцгаана уу?</i> Szeva! -<i>Сева!</i> Szevasz tavasz! -<i>Севас товас!</i> Szevasz! -<i>Севас!</i> Szevasztok! -<i>Севасток!</i> Sziasztok! -<i>Сиясток?</i> Szijja! -<i>Сижя?</i> Szitu! -<i>Ситу?</i> Üdv! -<i>Хүндэтгэе!</i></p>			
<p>Охидод Эмэгтэй- чүүдэд (Дээд)</p>	<p>Ahoj! (Ahoi!) -<i>Ахой!</i> Ció! -<i>Сио!</i> Csá! -<i>Ча!</i> Csácsumi! -<i>Чачуми,</i> Csákány! -<i>Сонго!</i> Csaó! (Csa!) -<i>Сяо!</i> Csocsi! -<i>Чучи!</i> Csók! -<i>Чок!</i> Csoki! -<i>Чок!</i> Csó! -<i>Чу!</i> Csőszők! -<i>Чүсток!</i> Csövi! -<i>Чөви!</i> Csumi! -<i>Чүми!</i> Csüsz! -<i>Чүсу!</i> Csupp! -<i>Санп!</i> Hali! -<i>Холи!</i> Heló! -<i>Хэлөү!</i> Helóka! -<i>Хэлөүка!</i> Helósztok! -<i>Хэлөүсток!</i> Helótok!</p>	<p>Ció! Csá! Csákány! Csaó! (Csa!) -<i>Сяо!</i> Csók! -<i>Чок!</i> Csoki! Csó! Csőszők! Csövi! -<i>Чөви!</i> Csüsz! -<i>Чүсу!</i> Csupp! -<i>Санп!</i> Hali! -<i>Холи!</i> Heló! -<i>Хэлөү!</i> Helóka! Хэлөүка! Helósztok! -<i>Хэлөүсток!</i> Helótok! Hi! -<i>Хай!</i> Puszi! -<i>Үнсье!</i> Puszika! -<i>Үнсье!</i> Puszillak!</p>	<p>Alászolgálja! Csókolom! -<i>Үнсье!</i> Estét! -<i>Оройн мэнд!</i> Heló! -<i>Хэлө!</i> Hódolatom! Csó! -<i>Хүндэтгэж байна!</i> Isten hozott! -<i>Тавтай морил!</i> Jó estét! -<i>Оройн мэнд!</i> Jó napot kívánok! -<i>Өглөөний мэнд хүргэе!</i> Jó napot! -<i>Өдрийн мэнд!</i> Jó reggelt kívánok! -<i>Өглөөний мэнд хүргэе!</i> Jó reggelt! -<i>Өглөөний мэнд!</i> Kézcsók!</p>	<p>Csókolom! -<i>Үнсье!</i> Estét! -<i>Оройн мэнд!</i> Heló! -<i>Хэлөү!</i> Heló! -<i>Хэлөү!</i> Helóka! -<i>Хэлөүка!</i> Helósztok! -<i>Хэлөүсток!</i> Helótok! -<i>Хэлөүток!</i> Hi! -<i>Хай!</i> Jó estét! -<i>Оройн мэнд!</i> Jó napot kívánok! -<i>Өдрийн мэнд хүргэе!</i> Jó napot! -<i>Өдрийн мэнд!</i> Jó reggelt kívánok!</p>



	-Хэлэуток! Hi!-Хай! Puszillak! -Үнсье! Szervusz! -Сайн уу? Szervusztok! -Сайн байцгаана уу? Szia! -Сия! Szia-mia! -Сия- мия! Sziasztok! -Сиясток? Szijja! -Сижяя? Szió! -Сюо? Szióka! -Сиока?	-Үнсье! Pusz-pusz! -Үнсье- унсье! Szervusz! Szervusztok! Szia! -Сия! Szia-mia! -Сия-мия! Sziasztok! -Сиясток? Szijja! -Сижяя? Szió! -Сюо? Szióka! -Сиока?	-Гарыг чинь унсье! Kezét csókolom! -Гарыг чинь унсье! Kisztihand! (Küß die Hand!) Kívánok! -Хүсье! Szia! -Сюо! Sziasztok!- Сиясток! Tisztelem! Хүндэтгээж байна!	-Өглөөний мэнд хүргэе! Jó reggelt! -Өглөөний мэнд! Kívánok! -Хүсье! Szia! -Сия! Sziasztok! -Сиясток!
--	--	--	--	---

I. Хамгийн түгээмэл мэндчилгээ:

Szia! Сайнуу!	95,27%
Csókolom! Үнсье!	91,22%
Sziasztok!	
Сайн байцгаана уу!	91,22%
Heló! Сайнуу!	90,54%
Jó éjszakát!	
Сайхан амраарай!	90,54%
Jó estét! Оройн мэнд!	90,54%
Jó napot! Өдрийн мэнд!	90,54%
Viszontlátásra! Баяртай!	90,54%
Jó reggelt! Өглөөний мэнд!	89,86%
Viszlát! Баяртай!	87,84%
Viszonthallásra! Баяртай!	87,84%

Jó éjt!	
Сайхан амраарай!	87,16%
Jó reggelt kívánok!	
Өглөөний мэнд хүргэе!	87,16%
Jó estét kívánok!	
Оройн мэнд хүргэе!	85,14%



Puszi! Үнсье!	81,76%
Sok sikert!	
Амжилт хүсье!	81,76%
Sok szerencsét!	
Амжилт хүсье!	81,08%
Csá! Ча!	79,73%
Jó utat!	
Аян замдаа сайн яваарай!	77,03%
Háj! Хой!	76,35%
Légy jó!	
Сайн сууж байгаарай!	75,68%

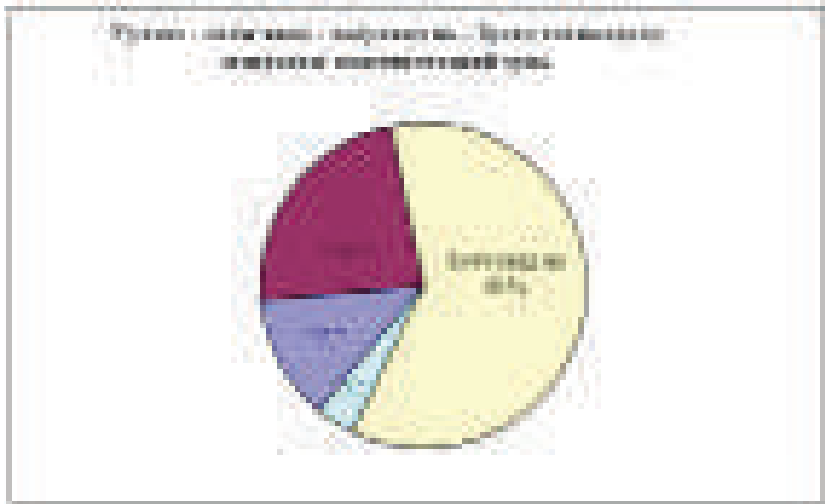
II. Хөвгүүд – Охид – Аль алиных нь ашигладаг мэндчилгээний тоо:

Хөвгүүд: 25
Охид: 4
Хоёулаа: 100

III. Мэндчилгээний өдрийн цаг, цагийн тоо: 17

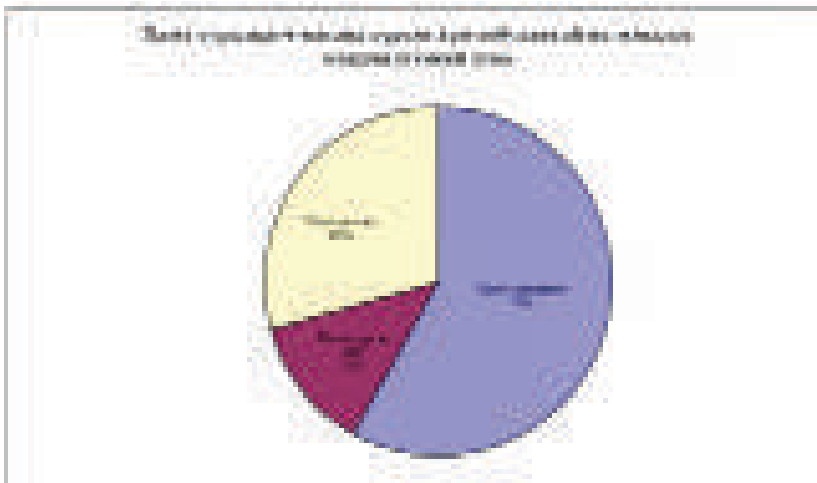
IV. Уулзах болон үдэх үед, хоёуланд нь болон бусад тохиолдолд хэрэглэгддэг мэндчилгээний тоо:

Уулзах үед:	16
Үдэх:	30
Хоёуланд нь:	78
Бусад тохиолдолд:	5



V. Хамт суралцагч, насанд хүрсэн хүн эсвэл хоёуланд нь хандаж болох мэндчилгээний тоо:

Хамт суралцагч:	75
Насанд хүрсэн хүн:	16
Хоёуланд нь:	38





Мэндчилгээ	Хэдэн оюутан ашигласан	Оюутнуудын хэдэн хувь нь хэрэглэж байна
Szia! <i>Сиа</i>	141	95,27%
Csókölom! <i>Үнсье!</i>	135	91,22%
Sziasztok! <i>Сайн байцгаана уу!</i>	135	91,22%
Heló! <i>Хело!</i>	134	90,54%
Jó éjszakát! <i>Сайхан амраарай!</i>	134	90,54%
Jó estét! <i>Оройн мэнд!</i>	134	90,54%
Jó napot! <i>Өдрийн мэнд!</i>	134	90,54%
Viszontlátásra! <i>Баяртай!</i>	134	90,54%
Jó reggelt! <i>Өглөөний мэнд!</i>	133	89,86%
Viszlát! <i>Баяртай!</i>	130	87,84%
Viszonthallásra! <i>Баяртай!</i>	130	87,84%
Jó éjt! <i>Сайхан амраарай!</i>	129	87,16%
Jó reggelt kívánok! <i>Өглөөний мэнд хүргэе!</i>	129	87,16%
Jó estét kívánok! Оройн мэнд хүргэе!	126	85,14%
Puszi! <i>Үнсье!</i>	121	81,76%
Sok sikert! <i>Амжилт хүсье!</i>	121	81,76%
Sok szerencsét! <i>Амжилт хүсье!</i>	120	81,08%
Csá! <i>Ча!</i>	118	79,73%
Jó utat! <i>Сайхан аялаарай!</i>	114	77,03%
Hi! <i>Хай!</i>	113	76,35%
Légy jó! <i>Сайн байж байгаарай!</i>	112	75,68%
Helósztok! <i>Сайн байцгаана уу!</i>	109	73,65%
Csaó! (Csaó! Ciao!) <i>Чао!</i>	106	71,62%
Háj! (Hai! Háí! Hai! Háí!)	104	70,27%
Csó! <i>Чү!</i>	96	64,86%
Hali! <i>Хали!</i>	93	62,84%
Szevasz! <i>Сайнуу!</i>	92	62,16%
Szevasztok! <i>Сайн байцгаана уу!</i>	87	58,78%
Pá! <i>Па!</i>	86	58,11%
Báj-báj! (Bye-bye! Bay-bay! By-by!)	82	55,41%
Minden jót! Хамгийн сайн сайхныг хүсье!	82	55,41%



Szió! Сияо!	80	54,05%
Kéz- és láb! төрөст!	79	53,38%
Puszika! Үнсье!	77	52,03%
Császtok! Цасток!	76	51,35%
Jóccakát! Амжилт хүсье!	76	51,35%
Puszillak! Намайг үнсээрэй!	72	48,65%
Dicsértessék a Jézus Krisztus! Есүс Христ ивээх болтугай!	70	47,30%
Üdv! Хүндэтгэсэн Üdv!	70	47,30%
Csók! Үнсье!	69	46,62%
Csósztök! Бүгдийг үнсье!	68	45,95%
Szervusz! Сайнуу!	68	45,95%
Szervusztok! Сайн байцгаана уу!	64	43,24%
Szióka! Сиоко!	63	42,57%
Good-bye! Баяртай!	59	39,86%
Csüsz! (Tschüß! Tschüsz!) Баяртай! (Баяртай! Баяртай!)	56	37,84%
Dicsértessék! Түүнийг магт!	56	37,84%
Üdvözlettel! Хүндэтгэсэн!	53	35,81%
Erős vár a mi Istenünk! Бидний Бурхан бол хүчтэй цайз юм!	51	34,46%
Tiszteletem! Хүндэтгэсэн!	40	27,03%
Éjszakát! Сайхан амраарай!	38	25,68%
Puszóka! Үнсье!	36	24,32%
Isten hozott! Тавтай морил!	35	23,65%
Pusz-pusz! Үнсье-үнсье!	34	22,97%
Ég veled! Баяртай!	33	22,30%
Isten veled! Бурхан та нартай хамт байх болтугай!	32	21,62%
Agyó! (Agyó! Adieu! Á dieu!) Адьео	31	20,95%
Estét! Үдшийн мэнд!	30	20,27%
Csóközön! Үнсэлт!	28	18,92%
Isten áldjon! Бурхан чамайг ивээг!	28	18,92%



Ég áldjon! Бурхан чамайг ивээг!	24	16,22%
Napot! Өдрийг сайхан өнгөрүүлээрэй!	23	15,54%
Halió! Сайн уу!	22	14,86%
Kezét csókolom! Гарыг чинь үнсье!	22	14,86%
Pálinkás jó reggelt! Палинкатай өглөөний мэнд!	22	14,86%
Ahoj! (Ahoi!) Ахой!	21	14,19%
Csövi! Чөви!	21	14,19%
Adios! (Adios!) Баяргай! (Баяргай!)	20	13,51%
CSÁKÁNY! Сонго!	20	13,51%
Csumi! Чуми!	20	13,51%
Kézcsók! Гар үнсэлт!	20	13,51%
Áldás, békesség! Ерөөл ба амар амгалан!	19	12,84%
Csövíáz! Чүваз!	19	12,84%
Csocsi! Чөчи!	18	12,16%
Kívánok! Би хүсч байна!	18	12,16%
Csácsumicsá! Чачүмича!	17	11,49%
Erőt, egészséget! Хүч чадал, эрүүл мэндийг хүсье!	15	10,14%
Helótok! Сайн уу?	15	10,14%
Szasz! Соз!	14	9,46%
Szeva! Сева!	14	9,46%
Adjon Isten! Бурхан өршөө!	13	8,78%
Sakát! Новш!	13	8,78%
Csoki! Шоколад!	13	8,78%
Helóka! Хелока!	12	8,11%
Hódolatom! Миний хүндэтгэл!	12	8,11%
Zcila!, (Czila)	12	8,11%
Adj' Isten! Бурхан өршөө!	11	7,43%
Csácsumi! Чачүмича!	11	7,43%
Jó szerencsét! Амжилт хүсье!	11	7,43%
Szásztok! Саксууд!	9	6,08%



Csüszi! Хонгор минь!	8	5,41%
Szia-mia! Сяю-мио!	8	5,41%
Asztala!	7	4,73%
Ave! Ave!	7	4,73%
Csákó! Чаку!	7	4,73%
Pusszancs! Үнсээрэй!	7	4,73%
Szálem alejkum! Сайн уу, хонгор минь!	7	4,73%
Szevasz tavasz! Сайн уу хавар!	7	4,73%
Szitu! Ситу!	7	4,73%
Mi a pálya? Юу байна даа?	6	4,05%
Shalom! Сайн уу!	6	4,05%
Szasztok! Сазсток!	6	4,05%
Cupp! Капп!	5	3,38%
Hali-gali! Хали-гали!	5	3,38%
Haribo(!) Харибо!	5	3,38%
Kisztihand! (Küß die Hand!) Энэ галзуу юм! (Küß die Hand!)	5	3,38%
Re! Pe!	5	3,38%
Szija! Өө!	5	3,38%
Ahoj-hali! Ааа-хали!	4	2,70%
Alászolgálja! Үүнийг дутуу үйлчил!	4	2,70%
Csácsumi-csötészta! Чачүмича!	4	2,70%
Good Afternoon! Өдрийн мэнд!	4	2,70%
Goronga! Энэ галзуу юм!	4	2,70%
Guten Tag!	4	2,70%
Hoj! (Hoi!) Хөөө! (Сайн уу!)	4	2,70%
Respect! Хүндэтгэсэн!	4	2,70%
Szász! Саз!	4	2,70%
Ció! Цюо!	3	2,03%
Csokoládés csötészta!	3	2,03%
Csötészta!	3	2,03%
Csöves! Чөвэш!	3	2,03%
Dzsá! Джа!	3	2,03%



Erőt és egészséget! Хүч чадал, эрүүл мэндийг хүсье!	3	2,03%
Guten Morgen! Өглөөний мэнд!	3	2,03%
Irgalma örökkévaló! Түүний өршөөл үүрд мөнх байх болно!	3	2,03%
Millió puszi! Сая сая үнсэлт!	3	2,03%
Moj! (~Moi!) Мой!	3	2,03%
Peace! Амар амгалан!	3	2,03%
Viszhall! Сайн уу?	3	2,03%

Хяналтын судалгаа нь оюутнуудын хэрэглэдэг хувилбаруудын нэлээд нь нийтлэг хэл дээр хэрэглэгддэг хувилбаруудтай ижил байна гэсэн өмнөх дүгнэлтийг баталжээ. Хөвгүүд охидоос илүү олон төрлийн мэндчилгээ хэрэглэдэг хэвээр байна. Уулзаад салж явах үед хэрэглэдэг мэндчилгээний тоо нь уулзахдаа хэрэглэдэг хувилбаруудын тооноос бараг хоёр дахин их байна. Шопроны оюутнуудын мэндчилгээний хэд хэдэн хэлбэр хадгалагдан үлдсэн нь сонирхолтой юм. Өөрөөр хэлбэл, тус сургуулийн оюутнууд хэд хэдэн удаа солигдсон ч өмнөх “тусгай” хувилбаруудыг ашигласан хэвээр байна: *Ahoj-hali!*, *Asztala!*, *Dzsá!*, *Hoj!*, *Moj!*. Мэндчилгээг ашиглах давтамжийн тухайд тийм ч их өөрчлөлт байхгүй, одоо ч гэсэн *Szia!*, *Sziasztok!* хамгийн түгээмэл нь. Хяналтын судалгаагаар өмнөх дүгнэлтүүд зөв болохыг нотолсон. Өмнө нь ямар нэгэн байдлаар хэрэглэгдэж байсан мэндчилгээний төрлүүд алга болж байгаа нь шинэ судалгаагаар харагдаж байна. *Kályha!* 10 жилийн өмнө оюутнууд өөрсдөө нүүрсээ ангидаа авчрахаас өөр аргагүй болсон мэндчилгээ бөгөөд энэхүү хачирхалтай мэндчилгээ нь сэрэмжлүүлэг болсон юм. Халаалтын систем өөрчлөгдөхөд мэндчилгээний төрөл алга болсон. *Vödör szén!*-ийн хувьд ч мөн адил! Мэдээжийн хэрэг, оюутнуудын, ялангуяа Шопроны оюутнуудын мэндчилгээний томъёолол харьцангуй хурдан гарч, бас алга болдог хэвээр байна. Хэд хэдэн хувилбар нь “тусгай” мэндчилгээ байсан бөгөөд арван хоёр жилийн дараа ч гэсэн хэрэглэгдсэн хэвээр байна.



ХИИ. СИСТЕМ ДЭХ МЭНДЧИЛГЭЭНИЙ ХЭЛБЭРИЙГ БАГТААСАН СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮНГ НЭГТГЭН ДҮГНЭХ

Мэндчилгээ нь харилцааны эхлэл ба/эсвэл төгсгөлийг илэрхийлдэг албан ёсны элемент бөгөөд хүмүүс хоорондын шаталсан харилцаа, нас, байр суурь, харилцааны байршлыг илтгэж болох нийгмийн харилцаа холбооны хэрэгсэл юм. Мэндчилгээг тоо томшгүй олон зүйл дээр үндэслэн ангилж болно. Хэд хэдэн арга барил, судалгааны үр дүнг харгалзан *дохионы хэлний мэндчилгээ, уламжлалт мэндчилгээ, өвөрмөц мэндчилгээ, талархлын үг, асуулт, мэндчилгээ, сайн сайхныг хүсэх* гэсэн бүлгүүдэд ангилсан. Уламжлалт мэндчилгээний хүрээнд би уламжлалт (*Бурхан таныг ивээг! Áldjon meg az Isten!*), уламжлалт (*Танд энэ өдрийн мэнд хүргэе! Jó napot kívánok!*) болон үл нийцэх (*Сайн уу!, Сайн байна уу! Szia!, Heló!*) мэндчилгээ гэж ангиллаа. Би бие даасан мэндчилгээг бүлгийн хэл эсвэл давхраалаг хэл (*Csüszil, Csumi!*) болон бие даасан (*Delej!*) гэсэн хэлбэрт хуваасан.

Үг зүйн үүднээс мэндчилгээний ихэнх хэлбэрийг харилцааг эхлүүлэх, хадгалах, хаахтай холбоотой өгүүлбэрийн бүлэгт ангилж болно. Тэдгээрийн онцлог нь зөвхөн нэг үгээр илэрхийлэгдээгүй өгүүлбэр, эсвэл нэг үгээр илэрхийлэгдээгүй өгүүлбэр болгон ашигладаг. Тэд үг ба өгүүлбэрийн хооронд тусгай шилжилтийг бүрдүүлдэг. Мэндчилгээ нь нийлмэл өгүүлбэр байж болох бөгөөд ихэвчлэн хаягтай холболт үүсгэдэг. Мэндчилгээ ба хаяг хоёрын харилцааг төвийг сахисан харилцаа гэж үзэж болно. Учир нь дүрмийн (дагадаг) эсвэл логик (дагадаг) харилцааг бүрэн харуулж чадахгүй. Маш олон тооны мэндчилгээ нь функциональ байдлаар бүрэн дүүрэн байдаг тул өгөгдсөн мэндчилгээний хэлбэрийг ихэнх ярианы нөхцөлд бие даасан бичвэр гэж үзэж болно. Ийм маягийн ижил мэндчилгээ нь нэгэн зэрэг үгийн төрлөөр хэллэг, найруулга



зүйн хувьд нэг үет өгүүлбэр, бичвэрийн хувьд текст байж болно. Зарим талархлын илэрхийлэл нь гүйцэтгэлийн илэрхийлэл, өөрөөр хэлбэл хэллэгийг хэлэх үед үйлдэл нь аль хэдийн явагдаж байна (*Баяр хүргэе! Мэндийг эрье!*). Аман мэндчилгээг дохионы хэлний мэндчилгээгээр нөхөж эсвэл сольдог. Аман бус мэндчилгээ нь мэдээж аман мэндчилгээтэй адил эртний бөгөөд зарим талаараа түүнээс өмнөх үеийнх ч байж болох юм.

Унгар хэл нь мэндчилгээний хувилбаруудаар баялаг бөгөөд ийм нарийн төвөгтэй мэндчилгээний систем ховор гэж *Sinor Dénes* үздэг байв. Дэлхийн хоёр дайны хоорондох үе нь харьцангуй синхрон нэгжийг бүрдүүлдэг боловч тухайн үед хүчин төгөлдөр байсан эелдэг байдлын тухай конвенцууд 1945 оноос хойш эрс өөрчлөгдсөн. Төрөл бүрийн цол хэргэмийг цуцалсан нийгмийн өөрчлөлт нь мэндчилгээний хэлбэрийг ч өөрчлөхөд хүргэсэн. Системээс үүдсэн мэндчилгээ гарч ирсэнчлэн (*Эрх чөлөө!, Урагшаа! Szabadság!, Előre!*), зарим мэндчилгээ үгүй болов (Таны дорд зарц үйлчлэгч!, Миний даруухан хүндэтгэсэн! *Alázatos szolgája!, Alázatos tiszteletem!*). XX зууны эхний хагаст талархлын мэндчилгээ дамжуулах нь үндсэндээ нэг талын үйл явц байсан гэж үзэж болно. Эцэг эх, эмээ өвөө нь хүүхдэд талархал илэрхийлэхийг заадаг байсан, энэ нь шашны нийтлэг мэндчилгээ юм (*Бурхан ивээг!, Түүнийг магтагтун! Isten áldjon!, Dicsértessék!*). Дэлхийн 2-р дайны дараа энэ үйл явц хоёр талтай болсон. Хүүхдүүд ч ахмад үеийнхэнд талархал илэрхийлдэг болсон. Сүүлийн хэдэн арван жилд Унгарын тосгод эрс, хурдацтай өөрчлөлтөд орсон (*Kiss Jenő* 1993:208-г үзнэ үү). Ингэснээр тосгоны хүмүүсийн хандлага өөрчлөгдөж, нийгэм илүү хөдөлгөөнтэй болсон. Хотод амьдардаг хүмүүсийн хувьд амьдралын хэмнэл бүр ч хурдассан. Нийгмийн өөрчлөлтүүд энэ удаад ч эелдэг байдлын конвенцид хүчтэй нөлөөлсөн. Сүүлийн үед эцэг эх, өвөө эмээгээ асарч байгаа хүүхдүүд олширч байна. Хүндэтгэлийн зарим нэг хэлбэрүүд алга болж, зарим хэлбэр шинээр гарч ирдэг. Мэндчилгээ дамжуулах нь хоёр талын үйл явц бөгөөд залуу хүмүүс өмнөх үеийнхээс илүү дамжуулагч байж чаддаг.



Унгарын нийгэм солигдох үед хэрэглэж байсан мэндчилгээг судалж үзэх нь өмнөх дөч тавин жилийнхтэй харьцуулахад ямар ялгаатай болохыг мэдэхэд чухал юм (Terestyéni Tamás 2003). Гэвч түүнээс хойш 14 жил өнгөрч, мэндчилгээний өөрчлөлтийг улам хурдасгасан. Мэндчилгээний шинэ хэлбэрүүд гарч ирсэн нь телевиз, радиогийн нөлөөлөл, мөн интернетийн үр дүнд мэндчилгээний тоо улам бүр нэмэгдэж, палитр улам өргөжиж байна. Ашиглалтын давтамж ч өөрчлөгдөж, эелдэг байдлыг илэрхийлэх нууц, үл нийцэх хэлбэрүүд түгээмэл болсон. Би 1991 оноос хойш судалгааны ажилдаа дурдсан зүйлүүдийг судлахыг оролдоод зогсохгүй Унгарын нийгэм дэх мэндчилгээний хэлбэрийг бүхэлд нь судалж үзсэн. Залуучуудын дунд үл нийцэх мэндчилгээ улам бүр түгээмэл болж байгааг судалгаа харуулж байгаа бөгөөд энэ үеийнхэн нас ахих тусам мэндчилгээний эдгээр хэлбэрийг ашиглахаа болихгүй. Шинээр бий болсон мэндчилгээ (жишээ нь: *Hali!, Csá!, Csácsumicsá!*) нь анхнаасаа тодорхой хүслийг илэрхийлээгүй (Judít R. Hidasi 1975:186-ийг үзнэ үү). Зарим тохиолдолд мэндчилгээ нь анхны, тодорхой хүслийг илэрхийлэх агуулгаа гээгээд зогсохгүй эсрэг утгатай болсон нь сонирхолтой юм. Эрүүл үсний ач холбогдлын тухай 2003 онд гарсан шампунийн сурталчилгааг төсөөлөөд үз дээ. “Баяртай, хаг!” - гэсэн уриа лоозонтой, гэхдээ уг бүтээгдэхүүнийг хэрэглэсний дараа хаг бүрэн арилаасай гэж хэн ч нухацтай боддоггүй байх. Лайош Балог 1997 онд энэ үзэгдлийг ажиглаж байсан бөгөөд зурагт хуудас дээрх инээмсэглэж буй хатагтайн нүүрэн доор “Сайн уу, уян хатан байдал! Баяртай, наалдамхай үс!” (Lajos Balogh 1997:6) гэж бичсэн байсан. Мөн 2003 оноос хойш зараа эсвэл хотонтой төстэй хясаатай амьтан шинэхэн угаасан хувцсан дээр зогсож буй телевизийн сурталчилгаа гарсан. Гэрийн эзэгтэй тэр нялцгай амьтныг дахин харахыг хүсэхгүй Баяртай! гэсэн ч яваагүй, хариэ хөвсгөр бамбарууш тэнд сууж л байсан. Баяртай! *Viszlát!* болон түүний урт хувилбар *Дахин уулзацгаая! Viszontlátásra!* Анхдагч утга нь харилцаагаа таслах тухай байдаг ба энэ нь харилцааг цааш үргэлжлүүлэхээс татгалзсан томьёолол болсон. Лайош Балог хэл зүйч нар ийм өөрчлөлтийг хүлээн зөвшөөрөх эсэхийг асууж байгаа, харин би Пал Фабиан, Иштван Нийркош



нарын байр суурьтай санал нэг байна: хориглох зүйл заавал хийх шаардлагагүй (Pál Fábrián 1984:105, István Nyirkos 1999:342-ийг үзнэ үү). Мэндчилгээний хэлбэрийн тархалтад харилцаа холбооны хэрэгсэл ихээхэн нөлөөлдөг. Хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл, ялангуяа телевизийн жүжигчид өмнө нь үл тоомсорлож байсан мэндчилгээний томъёололыг түгээн дэлгэрүүлж, бас шинэ мэндчилгээг ч бий болгож чадна. Мэдээжийн хэрэг, энэ бүхэн ухамсартай биш, гэхдээ энэ нь маш үр дүнтэй үйл ажиллагаа юм. Нэг төрлийн мэндчилгээг түгээхэд нэг телевизийн нэвтрүүлэг хангалттай. Үүний нэг жишээ: Вало Вилаг телевизийн шоуны дүр болох хөтлөгч Майкагийн ачаар Чачумича! *Csácsumicsá!* нь залуучуудын дунд түгэн дэлгэрсэн болох нь миний судалгаагаар батлагдсан.

Захидал, бичгээр харилцах нь байдаг л зүйл биш, харин ч мэндчилгээ дэвшүүлэх сонирхолтой талбар юм. Дундад зууны үеийн унгар хэл дээрх мэндчилгээг бид олсон боловч ихэнх тохиолдолд мэндчилгээний томъёолол байдаггүй. Мэндчилгээ нь ихэвчлэн тодорхой хүслийг илэрхийлдэг, эрүүл энх, амар амгаланг хүсэн ерөөдөг (*T.Borbálagийн ээждээ бичсэн захидал (1512–1526): Бурхан таныг нигүүлсэж, амгалан байлгах болтугай (Hegedüs–Papp 1991: 46–7), Янош Драгффигийн Ференц Вардейд бичсэн захидал (1524): Бурхан таныг ивээж, эрүүл энх байлгах болтугай. (i. м. 104–6)). Хожим захидлуудад бичигдсэн төгсгөх хувилбарууд: Бурхан чамайг ивээг!, Бурхан чамайг эрүүл энх байлгах болтугай!, Бурхан чамайг ивээг!, Бурхан ивээг!, Би чамайг Бурханд даатгая!, Би чамд эрүүл энхийг хүсэн ерөөе! (i. м.). Залуучуудын уралдаан зохион байгуулах хорооныхон олон мянган захидлыг сканнердаж, цөөн хэдэн захидлыг гүйлгэн үзээд гарчиг, төгсгөл хийхээс гадна мэндчилгээний тусгай төрлүүд байдаг гэж дүгнэж байна. Харилцааны загварын чухал хэсэг нь захидал харилцаанд ховор тохиолддог. Тиймээс би анхны шийдвэрээ үл харгалзан, судалгааныхаа ажилд захидал мэндчилгээний талаар тусдаа бүлэг гаргаагүй, харин бие даасан мэндчилгээний хэд хэдэн сонирхолтой төрлийг дурдахыг хүсч байна: *Бид бүгдэд нь амжилт хүсье!; Уучлаарай! Nagy szerencsét mindnyájunknak!;**



Sorry! (мөн хажууд нь эрвээхэйний зураг).

Автомат хариулагч машин нь харилцааны тусгай талбар юм. Бичвэрт нь сэтгэл хангалуун бус байгаа ч өөрийн дуугаар мэндчилж, мессеж үлдээж болно гэдгийг сануулдаг. Автомат хариулагчийн бичвэрүүдийг судалж үзэхэд хуурамч болон хөгжилтэй мэндчилгээнүүд ч байдаг. Интернет дэх чатын сайтууд дээр хамгийн олон янзын үгс байдаг бөгөөд тэр нь түр зуурын мэндчилгээ, мэндчилгээг орлох мэдэгдэл байгаад дараа нь хэлний шалгуураар алга болж болох нь бий. Эмож гэж нэрлэгддэг дүрс нь талархлын үүргийг гүйцэтгэдэг. Оюутны хэл нь өвөрмөц, хувь хүний мэндчилгээгээр маш баялаг юм. Мэндчилгээний тусгай томъёог ашиглах давтамж нь харилцан адилгүй байдаг ч хамгийн түгээмэл мэндчилгээнээс ийм байдлаар мэндчилгээ дэвшүүлдэг хүмүүс цөөхөн байгаа нь гарцаагүй бөгөөд *Сайн уу! Jó napot! és Szia!* мэндчилгээг голчлон ашигладаг. Гэсэн хэдий ч улам бүр тархаж, бүр өргөн цар хүрээтэй бүр “моод” болж магадгүй, “моод” болох нь ч бий. Ямар ч байсан, нийгмийн хурдацтай өөрчлөлт нь олон нийтийн харилцаа “цэвэрших” үйл явцыг хүлээхгүй байгааг харуулж байна. Гэхдээ Унгарын мэндчилгээний систем улам өнгөлөг, баялаг болж байна.

Унгарын нийгмийн дийлэнх буюу тодорхой бүлэг, давхаргын хэрэглэдэг бүх мэндчилгээг харьцуулж үзээд би, мэндчилгээний хэлбэрийг бүхэлд нь тоймлон харуулахыг хичээх болно, мөн тэдгээрийн хэрэглээний давтамжийг гаргаж өгөх болно. Өнөөгийн унгар хэлнээс мэндчилгээний 200 гаруй хэлбэр олддог бөгөөд мэндчилгээг орлох хэллэгийн тоо бараг төгсгөлгүй байгааг миний судалгаа нотолж байна. Би эдгээрээс зөвхөн хамгийн нийтлэгийг нь онцолж хэлье. Мэндчилгээний инвариант хэлбэрийн хувилбаруудын тоо хэдэн арав байж болно. Би өөрийн гаргасан бүлгүүдийн хүрээнд талархлын хэлбэрүүдийг задлан ангилах болно. Ийн ажиллахдаа би, зөвхөн дипломын ажилд тусгагдсан судалгаа төдийгүй Будапешт болон хөдөө орон нутагт арав шахам жил хийсэн өмнөх судалгааныхаа үр дүнг ашигласан.



Унгарын мэндчилгээний хэлбэрүүд

I. Дохионы: толгой дохих, үнсэх, ярвайх, дохих, даллах, алчуур даллах, малгайгаа тайлах, малгайгаа даллах, гар барих, гараа даллах, гараа сунгах, гараа үнсэх, гар барих, 45 градус нугалах, 90 градус нугалах, инээмсэглэх, тэврэх, шайб хийх, үнсэлт, хоёр үнсэлт, гурван үнсэлт, хөмсөг өргөх, толгойны ар талыг барих, өвдөг сөгдөх, мэндлэх, харуулд зогсох, хуруугаараа V үсэг үүсгэх.

II. Уламжлалт мэндчилгээ

1. Үндэсний: *Adjon Isten!, Adjon Isten jó napot!, Adj' Isten!,* (Бурхан өршөө, Бурханы ивээлээр) *Ajánlom magam!, Alászolgája!, Alázatos szolgája!, Alázatos szolgájuk!, Alázatos tiszteletem!* (Таныхүндэтгэсэн доорд зарцбу) *Aldás, békesség!, Áldjon meg az Isten!, Amen!, Béke!, Béke és szeretet!, Béke veled!, Béke Önökkel!, Béke veletek!* (Амар амгаланг хүсье!) *Dicsértessék!, Dicsértessék a Jézus Krisztus!, Dicsértessék a Megváltó!, Ég áldjon!, Előre!, Erős vár a mi Istenünk!, Fogadj Isten!, Hódolatom!, Isten, Isten!, Isten áldja!, Isten áldjon!, Isten hozott!, Isten hozta!, Isten Önnel!, Isten Önökkel!, Isten tartson egészségben!, Isten tartson békességben!, Isten vele!, Isten veled!* (Бурханы тааллаар) *Kézcsók!, Kezét csókolom!, Kezüket csókolom!* (Гарыг чинь үнсэн мэндчилъе!) *Kisztihand!, Légy jó!, Minden jó!, Nyugodalmas jó éjszakát!,* (Тагмай сайхан амраарай, сайн сууж байгаарай!) *Napot!, Pálinkás jó reggelt!, Pálinkás szép reggelt!, Rigófüttyös szép jó reggelt!* (Өглөөний мэнд!) *Szabadság!* (Эрх чөлөө!) *Tiszteletem!, Tisztelettel!* (Хүндэтгэсэн!) *Üdv!, Üdv mindenkinek!, Üdvözlöm!, Üdvözljük!, Üdvözöllek!, Üdvözlettel!* (Мэндчилсэн!) *Van szerencsém!, Volt szerencsém!* (Бу азтай байна!).

2. Уламжлалт: *Aludj jól!* (Сайн унтаарай!), *Csókolom!* (Үнсье!), *Ég veled!* (Тэнгэрлэг байгаарай!), *Egy kalappal!* (Амжилт хүсье!), *Éjszakát!, Erő, egészség!, Erőt, egészséget!* (Эрүүл энхийг хүсье!) *Estét!, Jó éjszakát!, Jó éjszakát kívánok!,*



Jó éjt!, Jó estét!, Jó estét kívánok! (Оройн мэнд!), Jó napot!, Jó napot kívánok! (Өдрийн мэнд!), Jó reggelt!, Jó reggelt kívánok! (Өглөөний мэнд!), Jó szerencsét!, Jó utat!, Kéz- és lábtörést!, Kívánok!, Nagy kalappal!, Öllelek!, Pá!, Sok sikert!, Sok szerencsét! (Амжилт хүсье!), Szép napot!, Szép jó estét mindenkinek!, Szerencsés napot!, Szerencsés napot kívánok!, Szerencsés jó napot!, Szerencsés jó napot kívánok!, Szép jó napot kívánok! (Өдрийн үйлсэд нь амжилт хүсье!) Viszlát!, Viszhall!, Viszontlátásra!, Viszonthallásra!(Баярмай).

3. Тохиромжгүй: *Agyó!, Busz!, Busztok!, Cakát!, Csá!, Csácsumicsá!, Csaó!, Csaóóóó!, Császtok!, Csók!, Csókollak!, Csóközön!, Csó!, Csósztok!, Csövi!, Hahó!, Halló!, Hali!, Halihó!, Halió!, Hali-gali!, Háj!, Heló!, Helló!, Hello mindenkinek!, Helóka!, Helósztok!, Helótok!, Hi!, Jóccakát!, Puszi!, Puszika!, Puszillak!, Szervusz!, Szervusztok!, Szevasz!, Szevasztok!, Szia!, Sziasztok!, Szio!, Szioka!, Szioka-mioka!*

III. Тусгай мэндчилгээ

1. Бүлэг хэл эсвэл давхаргын мэндчилгээ: *Adiosz!, Ahoj!, Ahoj-hali!, Asztala!, Ave!, Báj-báj!, Bi-bi-bi!!, Brü-hü-hü!, Csákány!, Csó!, Csocsi!, Csoki!, Csövezeték!, Csumi!, Csumigumi!, Csüsz!, Csüsz!, Csüsztok!, Dszday!, Dzsá!, Hajrá!, Halljuk!, Kályha!, Kalamona!, Moj!, Na csá!, Puszedli!, Puszkó!, Puszóka!, Pusz-pusz!, Pusszancs!, Sahi!, Salut!, Szálem!, Szálem alejku!, Szász!, Szásztok!, Szesz!, Szöszke!, Tasziló!, Vödör szén!, !!!, (-:, *, -, *, :(, :(((, :, :-), :)), :))), >:(.*

2. Хувийн мэндчилгээ: *Ancsi!, Dazsvi!, Delej!, Haj!, Hoj!, Sickboy! stb.*

IV. Талархлын мэдэгдэл, асуултууд: *Aztán mesélj!-За хууч хөөрөөч!, Vocs!, Vocsika!-Уучил!, De csinos vagy ma!-Чи өнөөдөр үзэсгэлэнтэй байна!, De jól nézel ma ki!-Чи өнөөдөр сайхан харагдаж байна!, De jó kalapod van!-Малгай чинь сайхан харагдаж байна!, Elnézést,... Előre is tisztelettel*



szolgája!, Alázatos szolgájuk!- Таны үнэнч дорд зарц, Alázatos tiszteletem!, Áldás, békesség!-Амар амгаланг хүсье!, Áldjon meg az Isten!, Asztala!, Ave!, Báj-báj!, Béke!, Béke Önökkel!, Béke veled!, Béke veletek!-Энх тайван амар амгаланг хүсье!, biccentés, bólintás, csók, Busz!, Busztok!, Cakát!, Csá!, Csácsumicsá!, Csaó!, Csaóóóó!, Császtok!, Csocsi!, csók, Csók!, Csoki!, Csókolom!, Csóközön!, Csó!, Csősztök!, Csövi!, Csumi!, Csüsz!, Csüsz!, Csüsztök!, Delej!, Dicsértessék!, Dicsértessék a Jézus Krisztus!, Dicsértessék a Megváltó!, Dzsdaj!, Dzsá!, Ég áldjon!, Egészségedre!, Előre!, Erő, egészség!, Erős vár a mi Istenünk!, Erőt, egészséget!, Estét!, Fogadj Isten!, grimasz, Hahó!, Haj!, Hajrá!, Háj!, Hali!, Hali-gali!, Hali-gali!, Halió!, Halló!, három puszi, Hello mindenkinek!-Бүгдэд нь мэндчилье!, Heló!, Helósztok!, Helótok!, Hi!, Hódolatom!, Hoj!, intés, integetés, integetés zsebkendővel, Isten, Isten!, Isten áldjon!, Isten hozott!, Isten hozta!, Isten tartson békességben!, Isten veled!, Jó estét kívánok!, Jó estét!, Jó napot!, Jó napot kívánok!, Jó napot, kezit csókolom!, Jó reggelt!, Jó reggelt kívánok!, kalaplevétel, kalaplengetés, Kalamona!, Kályha!, karfogás, karnyújtás, két puszi, Kézcsók!, Kezét csókolom!, Kezüket csókolom!, kézfogás, Kiszihand!, Kívánok!, Légy jó!, meghajlás 45 fokban, meghajlás 90 fokban, Minden jót!, Moj!, mosoly, Na csá!, Napot!, ölelés, Pálinkás jó reggelt!, Pálinkás szép reggelt!, pukkedli, Puszi!, Puszika!, Puszillak!, Puszóka!, Pusz-pusz!, Rigófütyös szép jó reggelt!, Sahi!, Szabadság!, Szálem lejkum!, Szálem!, Szász!, Szásztok!, szemöldök felhúzása, Szép jó estét mindenkinek!, Szép jó napot kívánok!, Szép napot!, Szerencsés jó napot kívánok!, Szervusz!, Szervusztok!, Szevasz!, Szevasztok!, Szia!, Sziasztok!, Szió!, Szióka!, Szióka-mióka!, Szöszke!, tarkó megfogása, térdre borulás, Tisztelestem!, Tisztelettel!, tisztelgés, Üdv mindenkinek!, Üdv!, Üdvözlettel!, Üdvözlöm!, Üdvözöljük!, Üdvözöllek!, Van szerencsém!, vigyázállás, v betű formázása az ujjakkal; !!!, (-:, *, -, *, :(, :(((, :, :-), :)), :))), >:(.

Уулзаад салж явах үед: Adiosz!, Agyó!, Ahoj!, Ahoj-hali!, Áldás, békesség!, Aludj jól!, Asztala!, Ave!, Báj-báj!, biccentés, bólintás,



*Busz! Busztok!, Cakát!, Csá!, Csácsumicsá!, Csaó!, Csaóóóó!, Császtok!, Csocsi!, csók, Csók!, Csoki!, Csókolom!, Csóközön!, Cső!, Csősztok!, Csővi!, Csumi!, Csüsz!, Csüszzi!, Csüsztok!, Delej!, Dzsá!, Ég áldjon!, Ég veled!, Egy kalappal!, Éjszakát!, Estét!, Good night!, Good-bye!, grimasz, Haj!, Háj!, Hali!, Hali-gali!, Hali-gali!, Halió!, három puszi, Hello mindenkinek!, Heló!, Helósztok!, Helótok!, Hi!, Hoj!, integetés, integetés zsebkendővel, Isten áldja!, Isten áldjon!, Isten tartson békességben!, Isten tartson egészségben!, Isten veled!, Isten veled!, Isten veletek!, Jó éjszakát!, Jó éjt!, Jó estét!, Jó szerencsét!, Jó utat!, Jócckát!, Kalamona!, kalaplevétel, kalaplengetés, Kályha!, karfogás, két puszi, Kéz- és lábtörés!, kézfogás, Kézcsók!, Légy jó!, meghajlás 45 fokban, meghajlás 90 fokban, Minden jót!, Moj!, mosoly, Na csá!, Nagy kalappal!, Napot!, Nyugodalmas jó éjszakát!, ölelés, Öllek!, Pá!, pukkedli, Puszi!, Puszika!, Puszillak!, Puszóka!, Puszpusz!, Sahi!, Sok sikert!, Sok szerencsét!, Szálem alejkum!, Szálem!, Szász!, Szásztok!, szemöldök felhúzása, Szép napot!, Szép jó napot!, Szép jó estét mindenkinek!, Szerencsés napot!, Szerencsés napot kívánok!, Szerencsés jó napot!, Szervusz!, Szervusztok!, Szevasz!, Szevasztok!, Szia!, Sziasztok!, Szió!, Szióka!, Szióka-mióka!, Szószke!, tarkó megfogása, térdere borulás, tisztelgés, Üdv mindenkinek!, Üdv!, Üdvözlettel!, vigyázállás, v betű formázása az ujjakkal, Viszhall!, Viszlát!, Viszonthallásra! Viszontlátásra!, Volt szerencsém!, Vödör szén! !!!, (-:, *,-,* , :(, :(((, :) , :-), :)), :)))) , :)))) , >:((*

Мэндчилгээ бичихдээ хэрэглэдэг: !!!, (-:, *,-,* , :(, :(((, :) , :-), :)), :)))) , :)))) , >:((, Köszönettel!, Öllek!, Puszillak!, Üdvözlettel!, Üdvözletemet küldöm!, T., Tisztelettel!

Уулзах болон үдэх үед хэрэглэдэг мэндчилгээний дотроос харилцааны эхэнд голчлон хэрэглэгддэг мэндчилгээ, асуултыг орлох үгсийг би оруулаагүй. Мөн бусад мэндчилгээтэй хослуулан хэрэглэдэг мэндчилгээ, сайн сайхны ерөөлийг энэ хоёр бүлэгт оруулаагүй. Судалгааны үр дүнд гарсан жагсаалт дахь мэндчилгээний хэлбэрийг бүлгийн хэлний мэндчилгээгээр нөхөж болно. Ганцаарчилсан мэндчилгээний тоо маш их байгаа ба гар утас, интернет бий болсноор хэрэглээний давтамж ч нэмэгдэж



байна. Харилцаа холбоо тогтооход чиглэсэн бараг бүх мэдэгдлийг талархал болгон ашиглаж болно.

Мэндчилгээний ямар хэлбэрийг ашиглах нь нөхцөл байдлаас ихээхэн хамаардаг. Үүнээс гадна харилцаанд оролцогчдын нас шийдвэрлэх үүрэг гүйцэтгэдэг. Ахмад үеийнхэн уламжлалт мэндчилгээг (*Бурхан ивээг! Adjon Isten!, Бурхан ивээг! Isten veled!, Гарыг чинь үнсье! Kezét csókolom!, Гараа үнсээрэй! Kézcsók!, Тавтай морил! Üdvözlöm!*) ашигладаг хэвээр байгаа ч хэрэглэх давтамж нь буурч байна. Наснаас үл хамааран хүн бүрийн мэддэг, ашигладаг эелдэг байдлын элементүүд нь ердийн мэндчилгээ юм (*Өдрийн мэнд! Jó napot!, Оройн мэнд! Jó estét!, Тэврэлт! Öllelek!, Баяртай!, Дараа уулзацгаая! Viszlát!, Viszontlátásra!*). Бага насныхан үл нийцэх мэндчилгээг (*Csácsumicsá!, Csók!, Hello!, Puszika!, Szia!, Servusz!*) ихээр ашигладаг бол харин ахмад үеийнхний хувьд нэмэгдэж байна. Маш өндөр хэрэглээтэй *Сайн байна уу!, Сайн уу!- Szia!, Sziasztok!* -ийг ашиглах давтамж нь *Heló!, Helósztok!* -тай ижил. *Szervusz!* мөн *Szevasz!* мэндчилгээ нь *Szió!, Csaó!, Csá!*-ээс илүү түгээмэл хэвээр байна. Харин сүүлийнх нь манай хэлэнд аль хэдийн бүрэн тогтсон бололтой.

Хөдөө эсвэл нийслэлд амьдардаг хүмүүсийн мэндчилгээний ялгаа шинэ үеийнхэн гарч ирэх тусам багасдаг. Хөдөөгийн 50-иас дээш насны хүмүүс уламжлалт мэндчилгээг (*Бурханд өгөөч! Adjon Isten!, Бурхан тавтай морил! Fogadj Isten!, Бурхан чамтай хамт байх болтугай! Isten veled!*), харин Будапештийн ижил насныхан дараах мэндчилгээг илүүд үздэг (*Өдрийн мэнд! Jó napot!, Өдрийг сайхан өнгөрүүлээрэй! Szép napot!, Удахгүй уулзацгаая! Viszontlátásra!*). 30-50 насныхны хувьд хөдөө орон нутаг, нийслэлийн ялгаа аль хэдийн багасаж, жижиг сууринд амьдардаг хүмүүс ч гэсэн уламжлалт мэндчилгээний хэлбэрийг сонгож, үл нийцэх мэндчилгээнүүд гарч ирдэг (*Szervusz!, Szevasz!, Szió!, Heló!*). Хөдөө орон нутаг болон Будапештийн 30-аас доош насны хүмүүс уламжлалт болон үл нийцэх мэндчилгээг ижил хэмжээгээр хэрэглэдэг. Сургуулийн насны хүүхдүүд эсвэл Будапешт, хөдөө тосгонд амьдардаг залуучуудын мэндчилгээний ялгаа байдаг бөгөөд нутаг дэвсгэрийн байршил нь зарим төрлийн



мэндчилгээний хэрэглээг тодорхойлдог гэсэн үг. Тус улсын баруун хагаст, тухайлбал, *хойд хэсэгт Csüsz!, Csüsztök!, Csüszzi* мэндчилгээ Словакийн нөлөөгөөр гарч ирж байна гэх мэт. Гэхдээ энэ нь насны бүлгийн хувьд ялгаатай: шинэ төрлийн мэндчилгээ хурдан тархаж, хурдан алга болдог. Мэдээжийн хэрэг, энэ бүхэн нь үндсэндээ мэндчилгээний онцлог шинж чанар бөгөөд дээд ба доод түвшний харилцаанд илүү нарийн байдаг.

Мэндчилгээний хэлбэрийг хэрхэн ашиглах нь нийгэмд эзлэх байр суурь, ажлын байр суурь, боловсрол зэрэгт нөлөөлдөг. Жишээлбэл, эрдмийн зэрэгтэй хүмүүс бүх үл нийцэх мэндчилгээг хэрэглэдэггүй. Дээд боловсролтой залуучууд өөр хоорондоо дараах мэндчилгээг ихэвчлэн ашигладаг: *Csaó!, Csók!, Heló!, Sevasz!, Sevasztok!, Szia!, Sziasztok!*. Бас *Csá!, Csácsumicsá!, Csó!, Csősztök!, Háj!, Puszika!, Puzillak!, Szió!, Szióka!* мэндчилгээг хэрэглэдэг. Дунд болон бага боловсролтой хүмүүс олон төрлийн үл нийцэх мэндчилгээг илүү олон удаа ашигладаг (*Cakát!, Csá!, Csácsumicsá!, Csaó!, Csók!, Csókollak!, Csó!, Csősztök!, Hali!, Háj!, Heló!, Helósztok!, Helótok!, Jóccakát!, Puszi!, Puszika!, Szervusz!, Szervusztok!, Szevasz!, Szevasztok!, Szia!, Sziasztok!, Szió!, Szióka!* гэх мэт). Ямар нэгэн эрдмийн цол зэрэггүй хүмүүс мөн адил дээд түвшний хүмүүст тохирохгүй мэндчилгээ ашигладаг, жишээлбэл, тэд даргатайгаа: *Сайн уу!, Heló!, Чү! Csó!* гэх мэтээр мэндэлдэг хэдий ч доод ба дээд түвшний ялгааг харгалзан харилцаанд тэд ердийн мэндчилгээнээс голчлон сонгодог (*Би чамд хүсье! Kivánok!, Өдрийг сайхан өнгөрүүлээрэй! Szép napot!, Баяртай! Viszlát!* гэх мэт). Хүний нийгэмд эзлэх байр суурь өсөхийн хэрээр мэндчилгээний нэр төрөл багасдаг.

50-аас дээш насныхны илүүд үздэг мэндчилгээ (дунд болон ахлах албан тушаал):

а) доод-дээд нөхцөл байдалд (жишээлбэл, албан газар, хотын захиргаа, өндөр настай эцэг эхийн гэрт), хэрэв талархал илэрхийлэгч нь доод албан тушаалтан бол: *Adjon Isten!, Adjon Isten jó napot!, Adj' Isten!, Ajánlom magam!, Alászolgája!, Isten áldja!, Isten hozta!, Isten Önnel!, Jó éjszakát!, Jó éjszakát kivánok!,*



Jó éjt!, Jó estét!, Jó napot!, Jó napot kívánok!, Jó reggelt!, Jó reggelt kívánok!, малгай тайлах, гар барих, Kezét csókolom!, гар барин үнсэж 45 градус бөхийх, Üdvözlöm!, Üdvözlettel!, Viszonthallásra!, Viszontlátásra!.

b) дээд-доод нөхцөл байдалд (жишээбэл, залуу хүнтэй мэндлэх): толгой дохиж, *Jó éjszakát!, Jó éjszakát kívánok!, Jó éjt!, Jó estét!, Jó napot!, Jó napot kívánok!, Jó reggelt!, Jó reggelt kívánok!, Szervusz!, Szevasz!, Üdvözöllek!, Viszontlátásra!.*

c) *nincs alá-fölérendeltség, de bizalmi viszony sincs: Adjon Isten!, Tiszteletem!, Isten hozta!, Jó éjszakát!, Jó éjszakát kívánok!, Jó éjt!, Jó estét!, Jó napot!, Jó napot kívánok!, Jó reggelt!, Jó reggelt kívánok!, Kezét csókolom!, Üdvözlöm!, Van szerencsém!, Viszonthallásra!, Viszontlátásra!.*

d) нууц талархал: *Öllem!, Pá!, Szervusz!, Szevasz!, Szia!, Viszlát!.*

50-аас дээш насны бага, дунд боловсролтой (дунд болон жижиг ажлын байр) хүмүүст илүүд үздэг мэндчилгээ:

a) доод-дээд албан тушаалд (жишээлбэл, албан газар, хотын захиргаа, ахмад настнуудын байранд), хэрэв талархал илэрхийлсэн хүн нь доод албан тушаалтан бол: *Adjon Isten!, Adjon Isten jó napot!, Adj' Isten!, Ajánlom magam!, Alászolgája!, Alázatos szolgája!, Áldás, békesség!, Isten áldja!, Isten hozta!, Isten Önnel!, Jó éjszakát!, Jó éjszakát kívánok!, Jó éjt!, Jó estét!, Jó napot!, Jó napot kívánok!, Jó reggelt!, Jó reggelt kívánok!, малгай тайлан гар бариад Kezét csókolom!, 45 градусаар нугалан гар барина, Szép jó estét!, Szerencsés napot!, Üdvözlöm!, Üdvözlettel!, Tiszteletem!, Viszlát!, Viszonthallásra!, Viszontlátásra!.*

b) дээд-доод нөхцөл байдалд (жишээ нь, залуу хүнтэй мэндлэх), хэрэв дээд түвшнийх байвал: толгой дохиж, *Csók!, Csókollak!, Heló!, Jó éjszakát!, Jó éjszakát kívánok!, Jó éjt!, Jó estét!, Jó*



napot!, Jó napot kívánok!, Jó reggelt!, Jó reggelt kívánok!, Puszi!, Szervusz!, Szevasz!, Üdvözöllek!, Vizontlátásra!

- c) хамааралгүй, гэхдээ итгэлцлийн харилцаа байхгүй: *Adjon Isten!, Tiszteletem!, Isten hozta!, Jó éjszakát!, Jó éjszakát kívánok!, Jó éjt!, Jó estét!, Jó napot!, Jó napot kívánok!, Jó reggelt!, Jó reggelt kívánok!, Kezét csókolom!, Szervusz!, Szevasz!, Üdv!, Üdvözlöm!, Vizonthallásra!, Vizontlátásra!*
- d) нууц талархал: *Csók!, Heló!, Öllek!, Pá!, Szervusz!, Szevasz!, Szia!, Viszlát!*

30-50 насныхны илүүд үздэг мэндчилгээ (дунд болон өндөр ажлын байр):

- a) доод-дээд албан тушаалд (жишээлбэл, албан газар, хотын захиргаа, ахмад настнуудын байранд), хэрэв талархал илэрхийлсэн хүн нь доод албан тушаалтан бол: *Csókolom!, Isten hozott!, Isten hozta!, Jó éjszakát!, Jó éjszakát kívánok!, Jó éjt!, Jó estét!, Jó napot!, Jó napot kívánok!, Jó reggelt!, Jó reggelt kívánok!, Kezét csókolom!, Kívánok!, Üdvözlöm!, Tiszteletem!, Viszlát!, Vizonthallásra!, Vizontlátásra!*
- b) дээд-доод нөхцөл байдалд (жишээ нь, илүү залуу хүнтэй мэндлэх), хэрэв мэндчилж буй хүн нь дээд хүн бол: *Heló!, Jó éjszakát!, Jó éjszakát kívánok!, Jó éjt!, Jó estét!, Jó napot!, Jó napot kívánok!, Jó reggelt!, Jó reggelt kívánok!, Szervusz!, Szervusztok!, Szevasz!, Szevasztok!, Szia!, Sziasztok!, Viszlát!*
- c) хамааралгүй, гэхдээ итгэлцлийн харилцаа байхгүй: *Jó éjszakát!, Jó éjszakát kívánok!, Jó éjt!, Jó estét!, Jó napot!, Jó napot kívánok!, Jó reggelt!, Jó reggelt kívánok!, kézfogás, mosoly, Viszlát!, Vizonthallásra!, Vizontlátásra!*
- d) нууц талархал: *Agyó!, Cakát!, Csaó!, Csók!, Hahó!, Halihó!, Heló!, Puszi!, Szervusz!, Szervusztok!, Szevasz!, Szevasztok!,*



Szia!, Sziasztok!.

Бага, дунд боловсролтой (дунд болон бага ажлын байр) 30-50 насны хүмүүсийн илүүд үздэг мэндчилгээ:

- a) доод-дээд албан тушаалд (жишээлбэл, албан газар, хотын захиргаа, ахмад настнуудын байранд), хэрэв талархал илэрхийлсэн хүн нь доод албан тушаалтан бол: *Csókolom!, Jó éjszakát!, Jó éjszakát kívánok!, Jó éjt!, Jó estét!, Jó napot!, Jó napot kívánok!, Jó reggelt!, Jó reggelt kívánok!, Kézcsók!, Kezét csókolom!, Kezüket csókolom!, Kívánok!, Üdv!, Viszlát!, Viszonthallásra!, Viszontlátásra!.*
- b) дээд-доод нөхцөл байдалд (жишээ нь, илүү залуу хүнтэй мэндлэх), хэрэв мэндчилж буй хүн нь дээд хүн бол: *Csá!, Csaó!, Csók!, Csókollak!, Csóközön!, Csocsi!, Cső!, Heló!, Szervusz!, Szervusztok!, Szevasz!, Szevasztok!, Szia!, Sziasztok!, Viszlát!.*
- c) хамааралгүй, гэхдээ итгэлцлийн харилцаа байхгүй: *Jó éjszakát!, Jó éjszakát kívánok!, Jó éjt!, Jó estét!, Jó napot!, Jó napot kívánok!, Jó reggelt!, Jó reggelt kívánok!, kézfogás, Viszlát!, Viszonthallásra!, Viszontlátásra!.*
- d) нууц мэндчилгээ: *Csá!, Csácsumicsá!, Csaó!, Hahó!, Hali!, Heló!, Helósztok!, Puszi!, Szervusz!, Szervusztok!, Szevasz!, Szevasztok!, Szia!, Sziasztok!, Szió!.*

18-30 насны бага, дунд боловсролтой (дунд болон бага ажлын байр) хүмүүсийн илүүд үздэг мэндчилгээ:

- a) доод-дээд албан тушаалд (жишээлбэл, албан газар, хотын захиргаа, ахмад настнуудын байранд), хэрэв талархал илэрхийлсэн хүн нь доод албан тушаалтан бол: *Csókolom!, Jó éjszakát!, Jó éjszakát kívánok!, Jó éjt!, Jó estét!, Jó napot!, Jó napot kívánok!, Jó reggelt!, Jó reggelt kívánok!, Kezét csókolom!, Viszlát!, Viszonthallásra!, Viszontlátásra!.*



- b) дээд-доод нөхцөлд, хэрэв талархаж буй хүн нь дээд хүн бол (жишээлбэл, бяцхан хүү): *Agyó!, Cakát!, Csá!, Csácsumicsá!, Csaó!, Császtok!, Csók!, Csókollak!, Csóközön!, Cső!, Csősztok!, Hahó!, Halló!, Hali!, Halihó!, Halió!, Hali-gali!, Háj!, Heló!, Helló!, Hello mindenkinek!, Helósztok!, Helótok!, Hi!, Jóccakát!, Puszi!, Puszika!, Puszillak!, Szervusz!, Szervusztok!, Szevasz!, Szevasztok!, Szia!, Sziasztok!, Szió!, Szióka!*.
- c) хамааралгүй, гэхдээ итгэлцлийн харилцаа байхгүй: *Csókolom!, Heló!, Hahó!, Jó éjszakát!, Jó éjszakát kívánok!, Jó éjt!, Jó estét!, Jó napot!, Jó napot kívánok!, Jó reggelt!, Jó reggelt kívánok!, Viszlát!, Viszonthallásra!, Viszontlátásra!*.
- d) нууц мэндчилгээ *Agyó!, Busz!, Busztok!, Cakát!, Csá!, Csácsumicsá!, Csaó!, Csaóóóó!, Császtok!, Csók!, csók, Csókollak!, Csóközön!, Cső!, Csősztok!, grimasz, Hahó!, Halló!, Hali!, Halihó!, Halió!, Hali-gali!, Háj!, három puszi, Heló!, Helló!, Hello mindenkinek!, Helósztok!, Helótok!, Hi!, Jóccakát!, két puszi, puszi, Puszi!, Puszika!, Puszillak!, Szervusz!, Szervusztok!, Szevasz!, Szevasztok!, Szia!, Sziasztok!, Szió!, Szióka!, Szióka-mióka!*.

18-аас доош насныхны илүүд үздэг мэндчилгээ:

- a) насанд хүрэгчдэд: *Csókolom!, Napot!, Jóccakát!, Jó éjszakát!, Jó éjt!, Jó estét!, Jó estét kívánok!, Jó napot!, Jó napot kívánok!, Jó reggelt!, Jó reggelt kívánok!, Jó utat!, Kezét csókolom!, Kívánok!, Minden jót!, Sok sikert!, Sok szerencsét!, Viszlát!, Viszonthallásra!, Viszontlátásra!*.
- b) нууц мэндчилгээ: *Adiosz!, Agyó!, Alászolgálja! Asztala!, Cső!, Dzsá!, Ave!, Busz!, Busztok!, Cakát!, Csá!, Csácsumicsá!, Csaó!, Csocso!, Csók!, csók, Csoki!, Csóközön!, Csüsz!, Ég áldjon!, Ég veled!, Éjszakát!, Estét!, grimasz, Háj!, Hali!, Hali-gali!, Halió!, Halihó!, három puszi, Heló!, Helótok!, Helósztok!, integetés,*



két puszi, Légy jó!, Puszi!, puszi, Puszika!, Puszillak!, Szálem!, Szász!, Szásztok!, Szervusz!, Szervusztok!, Szevasz!, Szevasztok!, Szia!, Sziasztok!, Szió!, Szióka!.

Мэндчилгээний хэлбэрийг ашиглах нь нас, нийгмийн байр суурь, боловсрол, ярилцагчтай харилцах харилцаа (доод-дээд зэрэглэл) зэргээс гадна оршин байгаа газраас хамаарна. Дэлгүүрт байгаа ойролцоо насны хүнд “баярлалаа” гэж бид өөр байдлаар хэлдэг бол албан байгууллага дээр жишээ нь, хотын захиргааны албанд өөр байдлаар мэндэлдэг. Бид нэгэн компанийн захиралтай шөнийн цэнгээний газарт өөрөөр мэндлэх бол компанийн удирдах зөвлөлийн өрөөнд бас өөрөөр мэндэлдэг. Хэдийгээр захирагдах байр суурь өөрчлөгдөөгүй ч мэндчилгээний хэлбэрийг ашиглахад байршил нөлөөлсөн хэвээр байна. Мэндчилгээний хэлбэрийг хэрэглэхэд ажлын байр, ажил мэргэжил мөн нөлөөлж болно. Би мэргэжлийн хэлний мэндчилгээг оюутны хэлний нэгэн адил бүлгийн хэл эсвэл бие даасан мэндчилгээний доторх давхраалаг хэлний үзэгдэл гэж үздэг (*Жишээ нь: Амжилт хүсье! Jó szerencsét!, Алиу! Hajrá!, Үүний төлөө зүтгэ! Mindent bele! гэх мэт*).

Мэндчилгээнд хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл нөлөөлдөг. Жишээлбэл, *Csácsumicsa* улам бүр түгээмэл болж байна! Ялангуяа залуучуудын дунд эрчимтэй дэлгэрч байгаа мэндчилгээний хэлбэрүүд цаашид хэр удаан амьдрах чадвартай байх нь эргэлзээтэй. Тэд үгүй болж магадгүй, гэхдээ эсрэгээрээ ч байж магадгүй. Орчин үеийн “моод” болсон мэндчилгээний хувь заяа хэрхэхэд телевизийн нэвтрүүлгийн хөтлөгч, олон нийтийн зүтгэлтнүүдийн үүрэг их үүрэг гүйцэтгэдэг. Гэсэн хэдий ч мэндчилгээний хэрэглээний зураглалыг зурснаар хэл шинжлэлийн мэргэжилтнүүд ирэх жилүүдэд хийх ажил ихтэй байх магадлалтай.



XIV. АШИГЛАСАН ЭХ СУРВАЛЖ, НОМ ЗОХИОЛ:

E. Abaffy Erzsébet 1968. Dunántúli misszilisek a XVI. századból. MNyTK. 121. Budapest.

Ábrahám Imre 1982. Főbb frazeológiai kapcsolatok Nyúl község nyelvében. Nyelvtudományi Dolgozatok, 34. Budapest.

Andorka Rudolf 1997. Bevezetés a szociológiába. Osiris Kiadó, Budapest.

Angelusz Róbert–Tardos Róbert 1995. Megszólítások egy átalakuló világban. Jel-Kép 39–52.

Austin, John 1962. How to Do Things with Words. Oxford.

Austin, John 1990. Tetten ért szavak. Budapest.

Axtell, Roger E. 1997. Gesztusok. Ajánlott és tiltott testbeszéd megnyilvánulások a világ minden tájáról. Budapest.

Bachát László 1986. Norma – átlag – eltérés 9–22. Budapest.

Bachát László Az ifjúsági nyelv szókészletének eredete Nyr. 104

Bachát László (szerk.) 1987. Szépen magyarul – szépen emberül. Kossuth Könyvkiadó, Budapest.

Balázs Géza 1985. Köszönéspótló köszöntések. In: Turista Magazin, 96/6. 30. 1985.

Balázs Géza 1985. május 31. Egy köszönési forma eredetéről. In: Köznevelés.

Balázs Géza 1986. január 23. Tréfás köszönések. In: Magyar Nemzet.

Balázs Géza 1986. december 29. Pálinkás jó reggelt!? In: Népszava.

Balázs Géza 1987. A kapcsolatfelvétel nyelvi formái. Nyr. 402–12.



- Balázs Géza 1990. Rövidítgetünk... Édes Anyanyelvünk. 3. sz. 8.
- Balázs Géza 1991. Divatszavak 1988–1990-ben. Édes Anyanyelvünk 2. sz. 11.
- Balázs Géza 1991. Falu bikája. Magyar Nyelv 4. sz. 460–2.
- Balázs Géza 1993. Kapcsolatra utaló (fatikus) elemek a magyar nyelvben. Nyelvtudományi Értekezések, 137. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Balázs Géza 1994. Normaváltás napjaink megszólításformáiban. (Az elvtárs/úr kapcsán). In: Kemény Gábor–Kardos Tamás (szerk.): A nyelvi norma érvényesülése napjaink nyelvhasználatában. Linguistica. Series A. Studia et dissertationes. 16. Budapest. MTA Nyelvtudományi Intézete. 75–8.
- Balázs Géza 1995. Antropológiai nyelvészet vagy nyelvészeti antropológia? In: Laczkó Krisztina (szerk.): Emlékkönyv Szathmári István 70. születésnapjára. ELTE, Budapest. 22–9.
- Balázs Géza 1996. A tömegkommunikáció és anyanyelv. Édes Anyanyelvünk 3. 3.
- Balázs Géza 1998. Magyar nyelvkultúra az ezredfordulón. A-Z Kiadó, Budapest.
- Balázs Géza 1998. A média nyelvhasználatának kritikai megközelítése. In: Magyar nyelvkultúra az ezredfordulón. A–Z Kiadó, Budapest, 91–6.
- Balázs Géza 1999. A magyar nyelv művelés állapota. Tudománypolitikai áttekintés, javaslatok. Nyr. 9–27.
- Balázs Géza–Grétsy László (szerk.) 2001. Nyelvi illem – nagyszüleink kiskorában. Válogatás a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma anyanyelvi pályázataiból. NKÖM, Budapest.
- Balázs János 1985. A szöveg. Gondolat Kiadó, Budapest.
- P. Balázs János 1955. Vizszontlításra! Nyr. 339–42.
- Bálint Sándor 1972. Szegedi példabeszédek és jeles mondások MNyTK. 127. Budapest.



- Balogh Lajos 1997. Viszlát! In: Édes Anyanyelvünk XIX/7.
- Bánhídi Zoltán 1973. A magyar megszólítás nehézségei. A Magyar Nyelvért és Kultúráért 18–22.
- Bañcerowski Janusz 2003. A nem verbális kommunikáció mint a kognitív nyelvészeti kutatások tárgya. In: Nyr. 127. Budapest.
- Barcza József 1897. Debreceni diákszók és szólásmódok. Nyr. 454–503.
- Bárcki Géza 1955. Bevezetés a nyelvtudományba. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Bárcki Géza és Ország László (szerk.) 1959–1962. A magyar nyelv értelmező szótára I–VII. Budapest.
- Bárcki Géza 1963. A magyar nyelv életrajza. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Barre, Weston L 1980. Kinezika, paralingviszika és a kulturális anthropológia. In: Buda Béla szerk.: Kommunikációelméleti szöveggyűjtemény. 137–44. Budapest.
- D. Bartha Katalin 1961. A magyar szóképzés története. Budapest.
- De Beaugrande, Robert-Dressler, Wolfgang 2000. Bevezetés a szövegnyelvészetbe. Corvina Kiadó, Budapest.
- Benczik Vilmos 2001. Nyelv, írás, irodalom kommunikációelméleti megközelítésben. Trezor Kiadó, Budapest.
- Benkő Loránd (szerk.) 1967–69. A magyar nyelv történeti–etimológiai szótára I–III. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Benkő László 1981. Hogyan köszönjünk a nőknek? Édes Anyanyelvünk 4. sz. 7.
- Benkő Loránd 1983. Iskola és nyelvhasználat. Édes Anyanyelvünk 2. sz. 10.
- Beregszászi Anikó–Csernicskó István 1998. A megszólítás változatai az Ungvári Állami Egyetem magyar szakos hallgatói körében. In: Sándor Klára (szerk.): Nyelvi változó – nyelvi változás. JGYTF Kiadó. Szeged. 171–8.



Bernstein, Basil 1975. Nyelvi szocializáció és oktathatóság. In: Pap Mária-Szépe Gyögy (szerk.): Társadalom és nyelv. Szociolingvisztikai írások. Gondolat Kiadó, Budapest. 393–431.

Berrár Jolán 1989. Alany és állítmány. In: Rácz Endre és Szathmári István (szerk.): Tanulmányok a mai magyar nyelv mondattana köréből. Tankönyvkiadó, Budapest.

Bíró Ágnes 1982. Tegeződve egyszerűbb? Édes Anyanyelvünk 1:7–8.

Bíró Ágnes–Huszár Ágnes 1985. Te, Maga, Ön. In: Bíró Ágnes–Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): Nyelvi divatok. Gondolat Kiadó, Budapest.

Bíró Ágnes–Tolcsvai Nagy Gábor 1987. A köszönés és formái. In: Deme László, Grétsy László, Wacha Imre (szerk.): Nyelvi illetan. 93–149. Szempimpex Kiadó, Budapest.

Bíró Ferenc 1996. Egri szakmunkástanulók megszólításformái. In: V. Raisz Rózsa (szerk.): Anyanyelv és iskola az ezredfordulón. MNyTK. 207. Budapest. 133–41.

Bódi Zoltán 1998. Internetes kommunikáció – beszédkommunikáció. In: Gósy Mária (szerk.): Beszéd, spontán beszéd, beszédkommunikáció. Beszédkutatás '98. MTA Nyelvtudományi Intézete, Budapest. 178–88.

Bódi Zoltán 1998. Az elektronikus levelezés és a beszédkommunikáció. In: Beszédkutatás '98. Beszéd, spontán beszéd, beszédkommunikáció. Budapest. <http://nyelv.c3.hu/besz98.html>

Bódi Zoltán 1999. Az elektronikus levelezés és az Internet nyelvhasználatáról. <http://nyelv.c3.hu>

Bódi Zoltán 2000. Nyelvművelés. Az informatika nyelvhasználatának hatásai és nyelvstratégiai háttere. Magyar Nyelv. 218–23.

Bódi Zoltán 2001. Informatika és nyelvhasználat. <http://www.e-nyelv.hu/cgi-bin/hirek/irasok.pl?cikk=1007&type=m>

Bódi Zoltán 2001. Az internet nyelvhasználat. Kézirat.



Boross József–Szűts László 1985. A mai magyar argó kisszótára. IPV, Budapest.

Böszörményi Géza 1906. A jánosfalvi nyelvjárás. Budapest.

Brauch Magda 2001. Nyelvi illem Aradon és környékén. In: Balázs Géza–Grétsy László (szerk.): Nyelvi illem – nagyszüleink kiskorában. Válogatás a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma anyanyelvi pályázataiból. Budapest. 35–40.

Buda Béla 1979. Aközvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei. TK, Budapest.

Bühler, Karl 1934. Sprachtheorie. Jena.

Csákvári József–Malinák Judit 1998. Média-galaxis: A tömegkommunikáció nyelve és társadalmi kérdései. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.

Csányiné Wittlinger Mária 1987. Egy miskolci szakközépiskola diákszavai. In: Magyar csoportnyelvi dolgozatok 32. Budapest.

Csatkai Endre 1954. A tegezés. Nyr. 187–90.

Csúry Bálint 1928. Ön. Magyar Nyelv 2034.

Czeiczzer Zoltán 1998. Az írva-beszélt nyelvjátékok vírusos terjedése az Interneten, avagy előszó az Avakumica rejtélyhez.

<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/muszaki/szamtech/wan/kultura/nyelvjat.hun>

David, Crystal 2001. Language and the Internet. Cambridge University Press, Cambridge.

Del Medico Imre 2002. A középosztály magatartásformái. In: História. 7:20–3.

Deme László 1968. A nyelvi kultúra kérdései és feladataink. Nyr. 165–74.



Deme László 1971. Mondatszerkezeti sajátságok gyakorisági vizsgálata (magyar szövegek alapján). Nyelvészeti tanulmányok 15. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Deme László 1983. A modortalanság egyenlősége. Élet és Irodalom okt. 7.

Deme László 1983. A szövegegész és a szövegegység néhány jellemzője. In: Rácz E.– Szathmári I. (szerk.): Tanulmányok a mai magyar nyelv szövegtana köréből. Tankönyvkiadó, Budapest.

Deme László 1983. Maga, te vagy Ön? Jel-kép 4: 96–101.

Deme László 1984. A beszédkultúra ábécéje. Kincskereső 2–3.

Deme László 1984. (szerk.): Az ifjúság beszédkulturájáról. Budapest.

Deme László–Grétsy László–Wacha Imre 1987. Nyelvi illetan. Ifjúsági Lap és Könyvkiadó, Budapest. 2. kiadás.

Deme László 1988. Átrétegeződés vagy lepusztulás? Kommunikációs kultúránkról. In: Kiss Jenő–Szűts László (szerk.): A magyar nyelv rétegeződése. Akadémiai Kiadó, Budapest. 251–60.

Deme László 1997. A nyelvi érintkezésformák problémái a rádiózásban. Magyar Rádió Részvénytársaság Oktatási Osztálya. Budapest.

Deme László–Grétsy László–Wacha Imre 1999. Nyelvi illetan. Szempimpex Kiadó, Budapest.

Dobos Károly 1898. A magyar diáknyelv és szótára. Budapest.

Domonkosi Ágnes 2002. Megszólítások és beszédpartnerre utaló elemek nyelvhasználatunkban. Debrecen.

Dóra Zoltán 1999. Mi van a szótáradban? (Kisiskolások köszönési és megszólítási formái). Magyarartanítás 1: 21–30.

Éder Zoltán 1978. Mi legyen a *kezetcsókolom*-mal? In: Kovalovszky Miklós (szerk.): Nyelvünk világa. Gondolat Kiadó, Budapest.

Éder Zoltán 1983. Köszönésformák. In: Grétsy László – Kovalovszky



Miklós (főszerk.): Nyelvművelő kézikönyv. I. köt. 1249–56. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Efron, David 1972. *Gesture, Race and Culture*. Mouton. The Hague – Paris.

Erdős Tamás–Schlosser Tamás–Seres Iván (szerk.) 2001. *Írótsz! SMS-5letek & karakterterminál mindenkinek*. Park Kiadó, Budapest.

Érsok Nikoletta Ágnes 2003. *Írva csevegés – virtuális írásbeliség* In: *Magyar Nyelvőr* 127: 99–104.

Ervin-Tripp, Susan 1997. *A szociolingvisztikai szabályokról: válogatás és együttes előfordulás*. In: Pléh Csaba–Síklaki István–Terestyéni Tamás (szerk.): *Nyelv – Kommunikáció – Cselekvés*. Osiris Kiadó, Budapest. 507–41.

F. Dornbach Mária 1999. *A kapcsolatteremtés mint kódváltás pedagógiai szituációkban*. In: V. Raisz Rózsa–H. Varga Gyula (szerk.): *Nyelvi és kommunikációs kultúra az iskolában*. MNyTK. 212. Budapest. 202–10.

Fábián Pál 1984. *Nyelvművelésünk évszázadai*. Gondolat Kiadó, Budapest.

Felde Györgyi, Grétsy László (szerk.) 1980. *Új anyanyelvi kaleidoszkóp*. Gondolat Kiadó, Budapest.

Fehér Erzsébet 2000: *A szövegkutatás megalapozása a magyar nyelvészetben*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Fejér István 1966. *Tudni illik, hogy mi illik*. Minerva Kiadó. Budapest.

Chorvát, František-Orlík, Juraj 1985. *Napjaink illemtana*. Madách Könyvkiadó, Bratislava.

Fülei–Szántó Endre 1994. *A verbális érintés*. *Linguistica. Sérius C. Relations* 7. MTA Nyelvtudományi Intézet. Budapest.

Fürstné Dr. Kólyi Erzsébet 1994. *Hogyan viselkedjem?: hasznos tanácsok tizenéveseknek és szüleiknek*. Konsept, Budapest.



Gáldi László 1953. Ön. Magyar Nyelv 472–3.

Gémes Balázs 1967. A kecskeméti diáknyelv szótára. In: Magyar csoportnyelvi dolgozatok 10. Budapest.

Glatz Ferenc (szerk.) 2000: A magyar nyelv az informatika korában. MTA, Budapest.

Goffmann, Erving 1981. A hétköznapi élet szociálpszichológiája. Gondolat Kiadó, Budapest.

Görög Ibolya 1998. Protokoll – az életem. Atheneum Kiadó. Budapest.

Grétsy László (szerk.) 1973. Anyanyelvi kaleidoszkóp. Gondolat Kiadó, Budapest.

Grétsy László–Kovalovszky Miklós (szerk.) 1980–1985. Nyelvművelő Kézikönyv. I-II. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Grétsy László 1985. A nyelvi kapcsolatteremtés és az emberi kapcsolatok. In: Hárdi István–Vértes O. András: Beszéd és mentálhigiéné. Budapest. 31–8.

Grétsy László beszámolója Kovalovszky Miklós felszólalásáról. Nyr. 84.

Grétsy László 1987. Az ifjúsági nyelv. In: Bachát László (szerk.): Szépen magyarul – szépen emberül. Kossuth Kiadó, Budapest. 63–7.

Grétsy László 1988. A szaknyelvek és csoportnyelvek jelentősége napjainkban. In: Kiss L. – Szüts. L. (szerk.): A magyar nyelv rétegződése I. Akadémiai Kiadó, Budapest, 85–107.

Gröber Aladár 1947. A szülők tegezése és az „öregem”. Magyarosan 53.

Gunda Béla (szerk) 1941. Ethnographia. A Magyar Néprajzi Társaság, Budapest.

Guszkova Antonyina 1981. A társadalmi kapcsolatteremtés eszközei a mai magyar nyelvben. Nyelvtudományi Értekezések 106. Akadémiai Kiadó, Budapest.



Gyárfás Endre 1980. Papás-mamás. In: Felde Györgyi–Grétsy László (szerk.): Új anyanyelvi kaleidoszkóp. Gondolat Kiadó, Budapest. 289.

Gyenes István 1978. Mi illik, mi nem illik? Minerva, Budapest.

Györffy Szabolcs 1998. A beregszászi diákság köszönésformáiról. http://www.c3.hu/~hatodik_sip/98%20lapok/Irasok98/Nyar98/Tny-11.html

Hajdú Mihály 1974. Magyar becézőnevek (1770–1970). Akadémiai Kiadó, Budapest.

Hajdú Mihály 1980. A csoportnyelvekről. In: Magyar csoportnyelvi dolgozatok 1. szám. Budapest.

Halák László 1984. Illemkocka. Kossuth Könyvkiadó, Budapest.

Hankiss Elemér 1979. Felemás világ? – Viselkedéskultúránk buktatóiról. Valóság 6: 29–44.

Hankiss Elemér 1979. Valóság 6. Sz. 29–44.

Hankiss Elemér 1982. Diagnózisok I–II. Budapest.

Hegedűs Attila és Papp Lajos 1991. Középkori leveleink 1541-ig. Tankönyvkiadó, Budapest.

R. Hidas Judit 1975. A köszönés szemiotikájáról. In: Voigt Vilmos–Szerdahelyi István–Szépe György (szerk.): Jel és közösség. Budapest. 181–95.

Hogyan beszél a mai ifjúság? Pályázati felhívás. Nyr. 88. 85–6. A Nyr. ugyanezen évi 4. számában (Nyr. 502) közzéttek – különösebb értékelés nélkül – az eredményt: 43 pályamunka érkezett.

Honffy Pál 2000. Levelezési Tanácsadó. Hivatalos és magánlevelezés. Műszaki Kiadó, Budapest.

Hopp Lajos 1974. A magyar levélműfaj történetéből. In: Szauder József–Tarnai Andor (szerk.): Irodalom és felvilágosodás. Tanulmányok. Akadémiai Könyvkiadó, Budapest. 501–66.



Horányi Özséb (szerk.) 1977–78. Kommunikáció I-II. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.

Jakab István 1998. Te, maga, ön. In: Nyelvünkről – önmagunkért. Válogatott, részben átdolgozott nyelvművelő írások. Kalligram Kiadó. Pozsony. 188–90.

Jakobson, Roman 1972. Hang – Jel – Vers. Budapest.

Kálmán Béla 1980. Udvariasság. In: Felde Györgyi–Grétsy László (szerk.): Új anyanyelvi kaleidoszkóp. Gondolat Kiadó, Budapest. 287.

Kardos Tamás–Szűts László 1995. Diáksóder. (Hogyan beszél a mai ifjúság?). Ciceró Kiadó, Budapest.

Kelemen József 1970. A mondatszók a magyar nyelvben. Akadémia Kiadó. Budapest.

Kelemen János 1977. A nyelvfilozófia kérdései. Kossuth Kiadó, Budapest.

Kemény Gábor 2002. Tegezés és magázás. Édes Anyanyelvünk 1: 5.

Kenesei István (szerk.) 1984. A nyelv és a nyelvek. Gondolat Kiadó, Budapest.

Kertész Manó 1908. A magázás. In: Magyar nyelv. 401–3.

Kertész Manó 1911. Maga. In: Magyar Nyelv. 5–15.

Kertész Manó 1996. Szállok az Úrnak. Az udvarias magyar beszéd története. K. u. K. Könyvkiadó, Budapest. 2. kiadás, az első évszám nélküli.

Keszler Borbála 1983. Kötetlen beszélgetések mondat- és szövegtani vizsgálata. In: Rácz Endre és Szathmári István (szerk.): Tanulmányok a mai magyar nyelv szövegtana köréből. Budapest.

Keszler Borbála 1989. Az egyszerű és az összetett mondat határsávja. In: Rácz Endre–Szathmári István (szerk.): Tanulmányok a mai magyar nyelv mondattana köréből. Tankönyvkiadó, Budapest. 111–33.



Keszler Borbála 1989. Az összetett mondatok modalitása. In: Rác Endre (szerk.): Fejezetek a magyar leíró nyelvtan köréből. Budapest.

Keszler Borbála (szerk.) 2002. Magyar grammatika. Tankönyvkiadó, Budapest.

Keszler Borbála 2003. A magyar írásjelhasználat és Európa. In: Nyr. 127:1.

Kiefer Ferenc (szerk.) 1995. Strukturális magyar nyelvtan. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Kiefer Ferenc 2001. Nyelvtudomány. In: Tudománypolitika Magyarországon. II. A diszciplínák művelése. MTA, Budapest.

Kis Ádám 2002. Az írott párbeszéd – Beszámoló a Magyar Tudományos Akadémia részére. www.szak.hu/nyelweb/cikkek/sz_15.htm

Kis Ádám 1997. A számítógép metakommunikációja. www.mek.hu/porta/szint/tarsad/nyelvtud/szmtgps.hun

Kis Tamás (szerk.) 1997. A szlengkutatás útjai és lehetőségei. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen.

Kiss Jenő 1993. Köszönés- és megszólításformák a rábaközi Mihályiban. Nyr. 208–28.

Kiss Jenő 1995. Társadalom és nyelvhasználat. Szociolingvisztikai alapfogalmak. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Kiss Jenő (szerk.) 2001. Magyar dialektológia. Osiris, Budapest.

Kiss Károly 1963. A magyar tolvajnyelv. Budapest.

Kiss Róbert Richard 1990. Megjegyzések az ifjúsági nyelv és a diáknyelv vizsgálatához. A soproni diáknyelv. Szemináriumi dolgozat.

Kiss Róbert Richard 1991. Köszönésformák a soproni diáknyelvben. OTDK I. helyezett dolgozat. Szeged.

Kiss Róbert Richard 1992. A soproni diákság köszönésformái. Magyar Csoportnyelvi Dolgozatok 55. Budapest.



Kiss Róbert Richard 1994. Világszám. Budapest.

Kiss Róbert Richard 1999. A köszönés mint mondatszó, mondategység, tagmondat és szöveg. In: Kugler Nóra, Lengyel Klára (szerk.): Ember és nyelv. Tanulmánykötet Keszler Borbála tiszteletére. Budapest. 194–8.

Kiss Róbert Richard 2001. november 22. Hogyan köszönjük a világban? Jegyzet. InfoRádió.

Kiss Róbert Richard 2002. A hírek a kereskedelmi és közszolgálati rádióban. In: Keszler Borbála, Kiss Róbert Richard (szerk.): Harmincéves a Mai Magyar Nyelvi Tanszék. Budapest.

Kiss Róbert Richard 2007. Gsztusnyelvi köszönések. In: Balázs Géza – H. Varga Gyula (szerk.): Szemiotika és tipológia. Líceum Kiadó. Eger.

Koltói Ádám 1990. Sziasztok! Csókolom! Édes anyanyelvünk 3. sz. 17 (reagálás egy olvasói levélre).

Kontra Miklós 1993. Kik köszönnek ma Magyarországon heló-val? In: Ország László Emlékkönyv. Eger.

Kovács Judit–Osvát Katalin 1978. Nemcsak illetan. Móra Könyvkiadó, Budapest.

Kovalovszky Miklós 1963. Az ifjúság nyelvéről. In: Valóság 5. sz. 65–77.

Kovalovszky Miklós 1976. Nyelvünk rétegeinek és a napjainkban végbemenő nyelvi átrétegeződésnek áttekintése és értékelése. In: Grétsy László (szerk.): Mai magyar nyelvünk. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Kovalovszky Miklós 1976. Az ifjúsági nyelv. In: Grétsy László (szerk.): Mai magyar nyelvünk. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Kovalovszky Miklós 1978. „Szegény” fiatalok. In: Kovalovszky Miklós (szerk.): Nyelvünk világa. Budapest.



Kováts Dániel 1995. Az emberi kapcsolatok változásának tükröződése a nyelvhasználatban. (A nyelvi illem és magatartásforma problémái). In: Egyetemi Fonetikai Füzetek. Budapest. 61–71.

Köves J. Julianna 1985. Illik tudni. A kulturált viselkedés szabályai. Minerva Kiadó, Budapest.

Kugler Nóra 2000. A mondaton általános kérdései. In: Keszler Borbála (szerk.) Magyar grammatika. Nemzeti Tankönyvkiadó. 369–93.

Kugler Nóra 2000. A mondatok osztályozása szerkezetük szerint. In: Keszler Borbála (szerk.) Magyar grammatika. Tankönyvkiadó, Budapest. 372–9

Kugler Nóra 2000. A mondatszó fogalma. In: Keszler Borbála (szerk.): Magyar grammatika. Tankönyvkiadó, Budapest. 292–304

Ladó János 1958. Köszönés és megszólítás napjainkban. Nyr. 82: 422–30. 1959. 23–6.

Magyar Köszöntő 1907. Legújabb és legteljesebb magyar köszöntő. Franklin Társulat. Budapest.

Malinowski, Bronislaw 1953. The problem of meaning in primitive languages. In: Ogden C. K.-Richards I. A.: The Meaning of Meaning. New York. London. 296–336.

Margot Heinemann 1989. Kleines Wörterbuch der Jugendsprache. Leipzig.

Mártonfi Ferenc 1972. A tiszteletiség kifejezési formái a kelet-és délkeletázsiai nyelvekben. Általános Nyelvészeti Tanulmányok VII, 159–80.

Matijevics Lajos 1972. A vajdasági magyar diáknyelv. Újvidék

McNeill, D. 1992. Hand and Mind. What Gestures Reveal about Thought. The University of Chicago Press.



- Mizser Lajos 1987. Hogyan (ne) köszönjünk? In: Bachát László (szerk.): Szépen magyarul – szépen emberül. Kossuth Kiadó, Budapest.
- Molnár Ildikó 1993. A televízió műsorvezetésének nyelvi illemtana. Nyr. 119–32.
- Molnár Ilona 1968. Módosítószók és módosító mondatrészletek. (NytudÉrt 60) Budapest.
- Montágh Imre 1985. Mondjam vagy mutassam? Móra Kiadó, Budapest.
- Nagy Ferenc 1980. Magyar zsargon szótár. Budapest.
- O. Nagy Gábor 1982. Magyar szólások és közmondások. Gondolat Kiadó, Budapest.
- S. Nagy Katalin (szerk.) 1984. A viselkedéskultúráról. Kossuth Kiadó, Budapest.
- Nemes György 1975. Ön és maga. Magyar Nemzet szept. 12. 7.
- Nemesi Attila László 2000. Benyomáskeltési stratégiák a társalgásban. Magya Nyelv 418–36.
- Nyerges Ágnes 1989. Viselkedjünk! Lapkiadó Vállalat, Budapest.
- Nyíri Kristóf 1989. Keresztút. Filozófiai esszék. Budapest. 15.
- Nyíri Kristóf 1999. Az írásbeliségről és néhány újabb médiumról. In: Béres István–Horányi Özséb (szerk.): Társadalmi kommunikáció. Budapest. 1115–128.
- Nyirkos István 1981. Irodalmi nyelv – köznyelv – népnyelv. Magyar Nyelvjárások 19–30.
- Nyirkos István 1999. A nyelvművelés távlatairól. In: Hoffmann István, Mező András Nyirkos István (szerk.): Magyar nyelvjárások. Debrecen. 341–6.
- Nyomárkay István 1998. A nyelvhasználat udvariassági stratégiái. Magyar Nyelvőr 277–84., 1999: 145–9.



Ong, Walter 1982. *Orality and Literacy. The Technologizing of the Word.* Meuthen, London – New York.

Ország László (szerk.) 1962. *A szótárírás elmélete és gyakorlata a Magyar Nyelv Értelmező Szótárában.* NyelvtudÉrt. 36. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Ország László 1977. *Angol eredetű elemek a magyar szókészletben.* Akadémiai Kiadó, Budapest.

Ottlik Károly 1994. *Viselkedéskultúra a mindennapok gyakorlatában.* Protokoll 96 Kiadó. Budapest.

Papp László 1964. *Magyar nyelvű levelek és okiratok formulái a XVI. században.* NyelvtudÉrt. 44. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Pap Mária-Szépe György (szerk.) 1975. *Társadalom és a nyelv: szociolingvisztikai írások,* Budapest.

Papp György 1979–80. *A köszönés szemiotikai megközelítése.* In: *Tanulmányok 12–3.* Szerk.: Bori Imre. Újvidék. 89–103.

Pease, Allan 1989. *Testbeszéd.* Park Kiadó, Budapest.

Péter Mihály 1991. *A nyelvi érzelemkifejezés eszközei és módjai.* Tankönyvkiadó, Budapest. 112–6

Pléh Csaba–Radics Katalin 1982. *Beszédaktus-elmélet és kommunikációkutatás.* ÁNyT. XIV, 87–101.

Pócsik Anita 2003. július. *Előszó (a köszönről).* Cosmopolitan.

Rácz Endre–Szathmári István (szerk.) 1974. *Tanulmányok a mai magyar nyelv szófajtana és alaktana köréből.* Tankönyvkiadó, Budapest.

Rácz Endre–Szathmári István (szerk.) 1977. *Tanulmányok a mai magyar nyelv mondattana köréből.* Tankönyvkiadó, Budapest.

Rácz Endre–Szathmári István (szerk.) 1980. *Tanulmányok a mai magyar nyelv szókészlettana és jelentéstana köréből.* Tankönyvkiadó, Budapest.



RÁCZ Endre–SZEMERE Gyula 1982. Mondattani elemzések. Tankönyvkiadó, Budapest.

RÁCZ Endre–SZATHMÁRI István (szerk.) 1983. Tanulmányok a mai magyar nyelv szövegtana köréből. Tankönyvkiadó, Budapest.

RÁCZ Endre–TAKÁCS ETEL 1987. Kis magyar nyelvtan. Gondolat Kiadó, Budapest.

RÁCZ Endre (szerk.) 1988. A mai magyar nyelv. 7. kiadás. Tankönyvkiadó, Budapest.

RÉCZEY FERENC–PEKÁRI DAGMAR–GONDI FERENC 1961. Etikett, társasélet, protokoll. A hazai és a nemzetközi érintkezés szabályai egykor és ma. Budapest.

RICHLY GÁBOR 1990. Diáknyelvi szóalkotás. Szemináriumi dolgozat.

SÁNDOR ANNA 1996. Koloni köszönés- és megszólításformák. Nyr. 302–18.

SAUSSURE, F. 1977. Bevezetés az általános nyelvészetbe. Corvina, Budapest.

SCHWITALLA, JOHANNES, 1997. Gesprochenes Deutsch. Eine Einführung. Erich Schmidt Verlag, Berlin (Grundlagen der Germanistik, 33.)

SILLEI ISTVÁN 1994. Illem, etikett, protokoll. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.

SIMONYI ZSIGMOND 1911. Az udvariasság nyelve. Nyr. 149–55.

SINOR DÉNES 1974. A magyar nyelv udvariassági formái a két világháború közötti időben. Nyelvtudományi Értekezések, 83. Akadémiai Kiadó, Budapest. 545–52.

SOLYMOS EDE 1960. A köszönésről. Nyr. 121.

SOÓS VIKTÓRIA 2001. Az internetes csevegés (IRC) és nyelvhasználata. Édes Anyanyelvünk 5.



S. Szabó József 1941. A debreceni kollégium nyelv- és diákszótára. Debrecen.

Szathmári István 2001. A magyar irodalmi nyelv és stílus kérdései. Kodolányi Főiskola, Székesfehérvár.

Szende Tamás, Fülei-Szántó Endre 1995. A verbális érintés. Nyr. 419–21.

Szilágyi Ferenc 1973. Szia és csau. In: Grétsy László (szerk.): Anyanyelvi kaleidoszkóp. Budapest. 23.

Szili Katalin 2000. Az udvariasság elméletéről, megjelenésmódjairól a magyar nyelvben. Hungarológia 262–81.

Szirmay István 1924. A magyar tolvajnyelv szótára. Budapest.

Szűts László 1984. Az ifjúsági nyelvről: Az ifjúság beszédkultúrájáról. In: Deme László (szerk.): Írások a „Magyar nyelv heté”-nek 1984. évi központi témájáról. Budapest, 13–22.

Takács Lajos 1926. Az apátfalvai nyelvjárás. Makó.

Telegdi Zsigmond 1977. Bevezetés az általános nyelvészetbe. Tankönyvkiadó, Budapest.

Terestyéni Tamás 2003. Köszönési szokások a rendszerváltáskor. In: Kontra Miklós (szerk.): Nyelv és társadalom a rendszerváltáskori Magyarországon. Osiris, Budapest.

P. Thewrewk Emil 1897. Az udvariasság nyelve. Nyr. 9–15, 101–8.

Tolcsvai Nagy Gábor 1985. Hogyan köszönjek? – Hogyan szólítsam? In: Bíró Ágnes–Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): Nyelvi divatok. Gondolat Kiadó. Budapest. 13–23.

Tolcsvai Nagy Gábor 1985. Elmaradó köszönések. In: Bíró Ágnes, Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): Nyelvi divatok. Budapest. 24–30.

Tolcsvai Nagy Gábor 1996. Lehetőségek és kötelességek a magyar nyelvi tervezésben. Magyar Nyelvőr 237–49.



Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.) 2000. Nyelvi fogalmak kisszótára. Korona, Budapest.

Tolcsvai Nagy Gábor 2001. A magyar nyelv szövegtana. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Tompa József (szerk.) 1961–1962. A mai magyar nyelv rendszere. Akadémiai Kiadó. Budapest.

Tóth Kornélia 1992. Sárbogárdi diáknyelvi szótár. Magyar Csoportnyelvi Dolgozatok 60.

Tóth Mihály 1983. Köszönések és megszólítások Bag községben. Magyar Csoportnyelvi Dolgozatok, 20. Budapest.

Új idők illemkódexe. 1930. Budapest.

Veszelszki Ágnes 2003. In: Balázs Géza–Bódi Zoltán (szerk.): Az internetkorszak jelei. BMGE. Megjelenés alatt.

Végh József 1941. Társadalmi szempontok a népnyelvkutatásban. Adatok a népi udvarias beszédhez. Magyar Nyelv 314–41.

Wacha Imre, Benczedy József, Szende Aladár 1990. Útmutató az OKTV 1990. évi magyar nyelvi tételeinek kidolgozásához. Édes anyanyelvünk. 2. sz.

Wardhaugh, Ronald 1995. Szociolingvisztika. Osiris-Századvég, Budapest.

Wudke, Heinrich 1877. Az írás keletkezéséről. Budapest.

Zimányi Árpád 2003. A szaknyelvi helyesírás-tervezés újabb feladataiból. In: Nyr. 127: 12–23.

Zolnai Vilmos–Gédényi Mihály 1945–1962. A magyar fattyúnyelv szótára. Budapest.

Zólyomi József 1960. A köszönről. Nyr. 121–2.